

Aan de Directie Participatie
 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
 Nationaal Programma Landelijk Gebied
 Postbus 20901
 2500 EX Den Haag

Zeist, 26 februari 2024

Betreft: Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake 'Ontwerp-Nationaal Programma Landelijk Gebied', inclusief bijbehorende 'Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied'

Geachte Minister(s),

Via de media is bekend gemaakt dat het: 'Ontwerp-Nationaal Programma Landelijk Gebied (hierna: 'Ontwerp-NPLG')', inclusief de bijbehorende: 'Plan-MER Nationaal Programma Landelijk (hierna: 'Plan-MER NPLG')', voor de periode van 16 januari t/m 26 februari 2024 voor het indienen van zienswijzen ter inzage is gelegd. Gaarne maakt de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. van de geboden gelegenheid gebruik een zienswijze op het: 'Ontwerp-NPLG' en ook de bijbehorende: 'Plan-MER NPLG' in te dienen. Eerst zal nog kort worden stilgestaan bij het planproces, waarna een inhoudelijke reactie zal worden gegeven. Afgesloten zal worden met een conclusie.

1. Planproces

Zoals ook in het: 'Ontwerp-NPLG' aangegeven, kan het: 'NPLG' als een van de programma's in het kader van de: 'Nationale Omgevingsvisie (NOVI)' worden gezien. Meer in het bijzonder gaat het: 'NPLG' dan over de aanpak van diverse opgaven/uitdagingen zoals deze er m.b.t. de toekomstige ontwikkeling van het landelijk gebied zijn, dat mede ook in het licht van in die zin (inter)nationale wettelijke kaders, zoals o.a. die m.b.t. de VHR, de KRW, etc.. Meer in het bijzonder gaat het dan om de doelen m.b.t. de natuur/biodiversiteit, het klimaat en ook water. Bij d(i)e aanpak wordt dan een integrale aanpak voorgestaan, waarbij aan de zogenaamde gebiedsprocessen op provinciaal niveau een belangrijke betekenis wordt toegekend.

M.b.t. het opstellen van het: 'NPLG' heeft dan al eerder de: 'Startnotitie NPLG (Min. LNV et al, 2022)' het licht gezien, evenals het: 'Ontwikkeldocument NPLG (LNV et al, 2022)', inclusief ook het document: 'Spelregels Meerjarenprogramma Landelijk Gebied (LNV et al, 2022)' en ook de: 'Handreiking voor Gebiedsprogramma's NPLG (LNV et al, 2022)', waarvan dan thans een geactualiseerde versie van febr. 2024 beschikbaar is. Met name het: 'Ontwikkeldocument NPLG (LNV et al, 2022)', inclusief de bijbehorende documenten: 'Spelregels Meerjarenprogramma Landelijk Gebied (LNV et al, 2022)' en ook de: 'Handreiking voor Gebiedsprogramma's NPLG (LNV, 2022)' zijn dan opgesteld teneinde tot een goede afstemming (en kaderstelling) te komen met de partners en dan in het bijzonder ook de provincies die (mede) voor het realiseren van de diverse doelen zoals deze in het: 'Ontwerp-NPLG' t.a.v. de transitie van het landelijk zijn aangegeven verantwoordelijk worden geacht en dat dan in het bijzonder ook m.b.t. de i.r.t. de beoogde transitie van het platteland te doorlopen gebiedsprocessen.

Tegelijkertijd met het opstellen van het: 'Ontwerp-NPLG' is dan het proces opgestart voor een: 'Plan-MER NPLG', die dan inzicht moet geven in de milieu-effecten zoals deze m.b.t. de

verschillende keuzes die in het kader van het 'NPLG', dat ook gezien de te bereiken doelen, kunnen worden gemaakt. Daartoe heeft dan eerder in de periode van 16 maart t/m 26 april 2023 de: 'Notitie Reikwijdte en Detailniveau NPLG' ter inzage gelegen, waarbij o.a. door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. van de geboden mogelijkheid gebruik is gemaakt daar een zienswijze op in te dienen (zie in deze dus ook Bijlage 1: 'Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist inzake Ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied', d.d. 26 april 2023)'). Ook door de Commissie van het m.e.r. is dan m.b.t. de: 'NRD Plan-MER NPLG' een uitgebreid advies uitgebracht (zie in deze ook het: 'Advies Commissie m.e.r. NRD Plan-MER NPLG (Commissie voor het m.e.r., 2023)')¹. In de: 'Nota van Antwoord Zienswijzen NRD Plan-MER NPLG (LNV, 2023)' is dan door rijk op de ingebrachte zienswijzen, in totaal 15 zienswijzen, een reactie gegeven.

Alhoewel er waardering bestaat voor op de ingebrachte zienswijzen gegeven reacties is het voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch niet altijd duidelijk in welke mate die reacties dan ook echt tot een wijziging van de: 'NRD Plan-MER NPLG' en dus ook de aanpak in het kader van de: 'Plan-MER NPLG' hebben geleid, hetgeen meer in het bijzonder ook geldt voor het dienaangaande uitgebrachte 'Advies Commissie m.e.r. NRD Plan-MER NPLG (Commissie voor het m.e.r., 2023). In die zin zou het goed zijn al hierover toch meer duidelijkheid zou komen, dat aangezien een bepaalde zorgvuldigheid voor alle belanghebbenden/betrokkenen van belang moet worden geacht (zie in deze dus o.a. de: Awb, Afdeling 3:2: 'Zorgvuldigheid en belangenafweging').

Dan lopen er, zoals ook in het: 'Ontwerp-NPLG' aangegeven, in het kader van de 'NOVI' diverse programma's (en ook plannen), die (veelal) gezien de opgaven die daarmee samenhangen niet (geheel) los van die m.b.t. het: 'NPLG' kunnen worden gezien. Gelukkig wordt hieraan (nu) in het: 'Ontwerp-NPLG' ook bijzondere aandacht gegeven (zie voor het overzicht met name ook het: 'Ontwerp-NPLG', Bijlage 1: 'Overzicht voor NPLG en andere rijksprogramma's'), zij het o.i. dat het daarbij wel vaak bij verwijzingen blijft, dus zonder dat naar (eventuele) cumulatieve effecten, wordt gekeken, terwijl dat in bepaalde gevallen wel aan de orde kan, zoals m.b.t. het extra 'ruimteslag' zoals dat van diverse programma's uitgaat.

Uiteindelijk moeten alle opgaven dan allen landen in het: 'Programma NOVEX' en uiteindelijk in de: 'Nieuwe Nota Ruimte'. Dat dan (o.i.) niet alleen in ruimtelijke zin, maar ook met de in bepaalde gebieden als zodanig te bereiken 'omgevingswaarden', dus 'omgevingskwaliteiten' (zie in deze dus o.a. het: 'Besluit Kwaliteit Leefomgeving (BKL)').

In die zin moet dan o.i. aan een zorgvuldige onderlinge afstemming en dus ook aan een integrale opzet/aanpak/regie een bijzondere betekenis worden toegekend en waarbij dan o.i. aan het ontwikkelen van een duidelijke visie op de toekomstige ontwikkeling van Nederland als geheel en ook de daarbij dan weer behorende koers en met name ook keuzes, dat ook met het oog op een duurzame ontwikkeling van Nederland als geheel (zie in deze dus met name ook de: 'NOVI' en dan met name Hoofdstuk 3.2: 'Nationale belangen en opgaven' en dan onder 1: 'Bevorderen van een duurzame ontwikkeling van Nederland als geheel en van alle onderdelen van de fysieke leefomgeving'), een belangrijke betekenis dient te worden toegekend. Zoals ook de zogenaamde Commissie Remkes in het haar Eindadvies Advies College Stikstofproblematiek immers al aangaf: 'Niet alles kan overal (Commissie Remkes, 2020)'.

¹ Overigens heeft het de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. verbaasd dat de zienswijzen zoals deze door belanghebbenden op de: 'NRD Plan-MER NPLG' zijn ingebracht niet integraal aan de Commissie voor het m.e.r. zijn toegezonden, zodat zij daar in hun advies rekening mee hadden kunnen houden, hetgeen nu kennelijk niet het geval is,

In het kader van dat: 'Programma NOVEX' is dan aan alle provincies gevraagd om voor december 2023 met een zogenaamd: 'Ruimtelijk voorstel' te komen, waaraan voor zover bij de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. bekend, vele provincies, zo niet alle hebben voldaan.

Dan is er inmiddels vanaf 2022 op verzoek het rijk door alle provincies het proces opgestart om tot zogenaamde: 'Provinciale Programma's Landelijk Gebied (PPLG's)' te komen, dat op basis van de door het rijk voorgestane gebiedsgerichte aanpak, waarbij dan mede afhankelijk van de identiteit/het karakter van een bepaald gebied ook altijd 'maatwerk' mogelijk is, althans zo heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat begrepen. Met name t.a.v. het zogenaamde: 'Concept-Utrechts Programma Landelijk Gebied', hetgeen inmiddels ook aan het rijk is aangeboden, is ook daar door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. een uitgebreide zienswijze op ingediend (zie in deze dus ook Bijlage 2: 'Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake Concept-Utrechts Programma Landelijk Gebied', d.d. 30 oktober 2023).

Zoals we allen weten gaat het om een zeer complex proces, zodat het ook voor iedereen van belang is te weten hoe het proces verloopt, wat de doelen zijn, hoe deze worden opgepakt en dus gerealiseerd én op basis van beschikbare monitoring en evaluaties het programma cyclisch wordt geactualiseerd.

En alhoewel het bijzonder wordt gewaardeerd dat in die zin in het 'Ontwerp-NPLG' diverse 'infographics' zijn opgenomen, zoals m.b.t. de 'Doelen', de zogenaamde 'Structurende keuzes', de 'Meerjarige programmatische cyclus', de: 'NPLG-cyclus' en ook het/de: 'Gezamenlijk uitvoering geven aan de opgaven/Instrumentenkoffer', had het wellicht goed geweest als toch ook een meer algemeen 'Processchema', inclusief de daarbij relevante documenten en beleidskaders, was opgenomen, dat ook i.r.t. tot het proces van de: 'NOVI', het: 'Programma NOVEX' en uiteindelijk ook de: 'Nota Ruimte', zodat voor iedereen ook direct de onderlinge samenhang duidelijk is.

In ieder geval wordt het gewaardeerd dat er in het kader van het proces van het: 'Ontwerp-UPLG' een uitgebreide publieksamenvatting beschikbaar is gesteld, dat met dan eveneens diverse 'infographics', evenals er diverse 'webinars' zijn georganiseerd, teneinde het voor belanghebbenden, die we eigenlijk allemaal zijn, mogelijk te maken zich in de (complexe) problematiek, dat ook gezien de velen opgaven, overigens niet alleen die voor het landelijk gebied, te verdiepen en zo mogelijk zelf ook een bijdrage te leveren teneinde tot een 'levend en vitaal platteland' te kunnen komen en dat dan in meerdere opzichten (zie dus in deze dus verder ook de website: www.onslevendlandschap.nl).

Wat het proces zelf betreft blijft het voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch wel ook de vraag, dat ook gezien juridische kaders, hoe het proces als geheel dan zorgvuldig kan verlopen. Die complexiteit wordt dan mede veroorzaakt aangezien diverse partners hierbij zijn betrokken, hetgeen uiteraard van groot belang is gezien diverse verantwoordelijkheden om de doelen ook echt te kunnen halen, dat dus met name ook op basis van de inmiddels in gang gezette gebiedsprocessen met daarbij betrokken 'stakeholders', maar anderzijds is het o.i. zo dat als geen duidelijke keuzes worden gemaakt, zoals bijvoorbeeld op basis diverse mogelijke 'Samenhangende alternatieven', dat dan uiteraard mede op basis van hun milieu-effecten zoals deze als zodanig uit een in die zin op te stellen 'Plan-MER' naar voren komen, dan is en blijft het o.i. toch de vraag in welke mate de uiteindelijk binnen een bepaalde tijdspanne te bereiken doelen ook echt (kunnen) worden gehaald.

2. Inhoudelijke aspecten

Hierbij zal toch eerst een algemene reactie worden gegeven, dat dus tegelijkertijd zowel op het voorliggende: 'Ontwerp-NPLG' als de bijbehorende: 'Plan-MER NPLG', alvorens meer specifiek op zowel het: 'Ontwerp-UPLG' en ook de: 'Plan-MER NPLG' zal worden ingegaan.

2.1 Algemeen

In het: 'Ontwerp-NPLG' worden er dan voor het landelijk gebied per daarvoor relevant geacht thema, dus die m.b.t. de natuur, het klimaat en het water, een aantal duidelijke doelen aangegeven (zie in deze dus ook het: 'Ontwerp-NPLG', Tabel 2.1: *'Samenvattende overzicht NPLG-doelen Rijk-provincie voor natuur, water en klimaat'*), dat zo mogelijk ook met een bepaalde 'routekaart', evenals worden die doelen zo mogelijk ook per provincie doorvertaald (zie in deze dus ook het: 'Ontwerp-NPLG', de Tabellen 2.2 (m.b.t.: *'Areaal opgave extra natuur en ook extra opgave agrarisch natuur'*), 2.3 (m.b.t.: *'Emissiereductieopgaven stikstof'*), 2.4 (m.b.t.: *'Doelstelling realisatie NNN tot 2027'*), 2.5 (m.b.t.: *'Regionale verdeling Bossenstrategie'*), 2.7 (m.b.t.: *'Regionale verdeling emissiereductie broeikasgassen'*), 2.9 (m.b.t.: *'Regionale verdeling koolstoftvastlegging minerale landbouwbodems'*) en 2.10 (m.b.t.: *'Verdeling nationale reductieopgave van veenweide'*)). Daarnaast zijn er natuurlijk nog de doelen m.b.t. de (E)KRW en ook de zogenaamde: 'Groen Blauwe Dooradering (GBDA) (van 10% in 2050), die evenwel niet (direct) zijn door te vertalen naar die van de afzonderlijke provincies, aangezien de provincies daar allen dezelfde verantwoordelijkheid in hebben.

T.b.v. het halen van diverse doelen door de partners en in het bijzonder ook de provincies worden er dan in het: 'Ontwerp-NPLG' een 12-tal zogenaamde: 'Structurerende keuzes' meegegeven, waarbij ook een aantal 'varianties' zijn meegenomen (zie voor het totale overzicht met name ook de: 'Plan-MER NPLG', Bijlage 1: 'Structurerende keuzes 1-12'), dat (kennelijk) mede op basis van hetgeen (o.a.) in de zienswijzen, etc., in die zin naar voren is gebracht.

In de: 'Plan-MER NPLG' is dan gezien wat dan i.r.t. de te bereiken doelen de milieu-effecten van de diverse 'Structurerende keuzes', inclusief de in die zin daarbij aangegeven mogelijke 'varianties', zijn (zie in deze dus met name ook de: 'Plan-MER NPLG', Hoofdstuk 6.2: 'Effecten structurerende keuzes'), dat dus t.o.v. de per relevant thema gegeven zogenaamde 'Huidige situatie' en ook de daarbij behorende 'Trend'/'Referentiesituatie' (zie in deze dus met name ook de: 'Plan-MER NPLG', Hoofdstuk 5: 'Referentiesituatie'). Dat teneinde dan richting te kunnen geven aan de gebiedsprocessen op regionaal (lees: 'provinciaal') niveau. Die effectenbeoordeling vindt dan plaats op basis van het beoordelingskader van zogenaamde: 'Rad van de Leefomgeving' en waarbij dan op basis van de hoofdindeling 'People', 'Planet' en 'Prosperity' een indeling wordt gemaakt in een aantal hoofdthema's, daarbij behorende thema's en dan uiteindelijk de gegeven 'Beoordelingscriteria/indicatoren' (zie in deze ook onderstaande Fig.: *'Rad voor de leefomgeving'*). Dat beoordelingskader van het: 'Rad van de Leefomgeving' heeft indertijd ook ten grondslag is gelegen aan de: 'Plan-MER NOVI', zodat in die zin (in beginsel) ook een goede onderlinge afstemming mogelijk is.

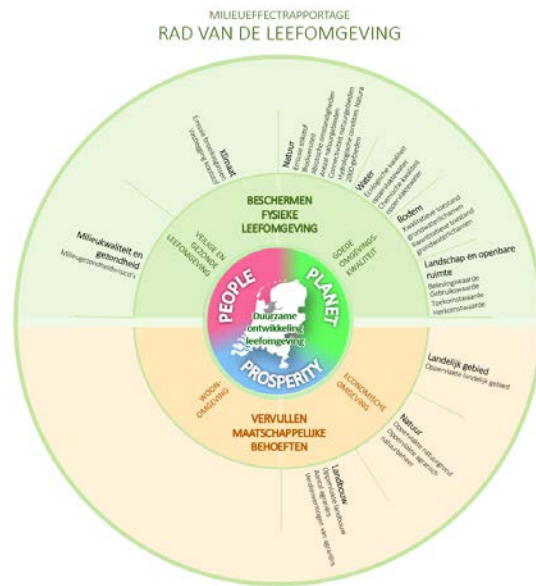

Fig.: 'Rad voor de leefomgeving'

Punt bij dit alles is, zoals overigens ook in de: 'Zienswijze van de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake de NRD Plan-MER NPLG' aangegeven, evenals met name ook door de Commissie m.e.r. in haar: 'Advies Commissie m.e.r. NRD NPLG, 2023', dat het ondanks alle informatie die met name in de: 'Plan-MER NPLG' m.b.t. de zogenaamde thema's aan de orde wordt gesteld, zowel m.b.t. de 'Huidige situatie' en bijbehorende 'Trends'/'Referentiesituatie', als hetgeen uit de in die zin gegeven milieueffectenanalyses i.r.t. het voornemen van een bepaalde 'Structurerende keuze' voor het behalen van de diverse doelen naar voren komt, hetgeen dan met een positieve - (lees: 'groen pijl') of negatieve richting (lees: 'rode pijl') wordt aangegeven, het toch o.i. (uiteindelijk) onduidelijk blijft welke bijdragen bepaalde structurerende keuzes (en bijbehorende 'varianties') dan hebben op het uiteindelijke doelbereik.

Nu wordt in die zin in zowel in de: 'Nota van Antwoord Zienswijzen NRD Plan-MER NPLG (LNV, 2023)', als in het: 'Ontwerp-NPLG' aangegeven dat dit niet mogelijk is, aangezien het bij gehele aanpak om een 'iteratief en cyclisch proces' gaat en waarbij het op basis van de gegeven 'Structurerende keuzes' nu eerst aan de provincies is om deze meer gebiedsgericht in te vullen en het dan pas op basis van 'monitoring en evaluaties', evenals een toetsing door de kennisinstituten (en de Ecologische Autoriteit) het mogelijk is te bezien of diverse doelen worden gehaald. Evenals voor zover dat niet het geval is er dan een bijstelling kan plaatsvinden, etc..

Nu is het zo dat voor zover de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat heeft begrepen er toch al door alle provincies er: 'Concept-PPLG's' zijn ingediend, waarbij veelal toch ook al een bepaalde meer gebiedsgerichte aanpak is gevolgd, dat in ieder geval binnen de provincie Utrecht, zodat men o.i. in die zin toch ook al op basis van die voorstellen op het landelijk niveau tot een meer integrale toetsing had kunnen komen. Ook zijn er door de diverse provincies bij het Rijk, zoals ook hiervoor reeds aangegeven, in het kader van het: 'Programma NOVEX' diverse zogenaamde: 'Ruimtelijke voorstellen' gedaan, dat veelal ook met een ruimtelijke component, waarbij dan (vaak) ook al rekening is gehouden met diverse voorstellen zoals deze uit hun 'Concept-PPLG's' zijn voortgekomen, tenminste als een zorgvuldige onderlinge afstemming heeft plaatsgevonden, zodat ook in die zin o.i. veel meer

inzicht in het doelbereik had kunnen ontstaan. Ook is dan door het Rijk inmiddels de zogenaamde 'Contourennotitie Nota Ruimte (Min BZ, 2023)' gepubliceerd met toch ook een aantal duidelijke 'keuzes', zodat ook daarmee alvast rekening had kunnen worden gehouden/kan worden gehouden.

Verder blijft het o.i. toch ook onduidelijk welke conclusies nu uit de uitkomsten van de: 'Plan-MER NPLG' m.b.t. de in die zin gegeven uitkomsten van de milieu-effecten van de 'Structurende keuzes' worden toegekend, dus of daarbij dienaangaande in het: 'Ontwerp-NPLG' nu wel of niet bepaalde keuzes worden gemaakt, dat dus bijvoorbeeld m.b.t. een bepaalde prioritering van bepaalde 'Structurende keuzes en ook 'variëties', etc..

Meer in het bijzonder had het o.i. goed geweest, zoals niet alleen door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. in haar 'Zienswijze inzake het NRD Plan-MER NPLG' is aangegeven, maar ook door de Commissie m.e.r. in haar: 'Advies Commissie m.e.r. NRD NPLG, 2023' (zie in deze dus ook het: 'Advies Commissie m.e.r. NRD NPLG, 2023' en dan in het bijzondere het betreffende Hoofdstuk 4: "Samenhangende alternatieven"), als toch met diverse '*Alternatieven*' was gewerkt, dat dan in overeenstemming met Europese regelgeving, zodat ook in die zin op een hoger schaalniveau duidelijke keuzes hadden kunnen worden gemaakt.

Ook gezien de diverse crisissen waarvoor we staan, zowel m.b.t. de biodiversiteit, het klimaat als het water, dat laatste dan zowel wat betreft de kwaliteit, als de kwantiteit, heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. er (o.a.) in het kader van haar zienswijze op de: 'NOVI' en dus ook die op de: 'NRD Plan-MER NPLG' ervoor gepleit nu ook echt te kiezen voor '*de natuur als basis/drager van het leven (in Nederland)*'², dus voor wat dan nu als het zogenaamde scenario: 'Natuurinclusief Nederland' nader wordt aangeduid/vormgegeven. Zowel door het PBL wordt daartoe in haar publicatie: 'Ruimtelijke Verkenning 2023 – Vier scenario's voor de inrichting van Nederland in 2050 (PBL, 2023)' en dan in het bijzonder met het: 'Scenario Groen Land', voorheen: 'Natuurinclusief Nederland', een aanzet toe gegeven, hetgeen dan door het RLI nader is vormgegeven in het publicatie: 'Natuurinclusief Nederland – Natuur overal en voor iedereen (RLI, 2023)'³.

Dan zijn er m.b.t. het realiseren van de doelstellingen in het kader van de VHR, dus t.a.v. het bereiken van een gunstige 'Staat van Instandhouding (SvI)/gSvI voor habitats en (bijbehorende) (beschermde) soorten, met name ook t.a.v. de binnen Nederland als zodanig aangewezen: 'Natura 2000-gebieden' op basis van daarbij toegepaste zogenaamde 'Landschapsecologische Systeemanalyses (LESA's)' een groot aantal: 'Natuur Doel Analyses (NDA's)' uitgevoerd, waaruit dan naar voren komt, dat mede ook op basis van de adviezen die t.a.v. die 'NDA's' door de Ecologische Autoriteit (EA) zijn uitgebracht, dat in die zin vaak nog een groot aantal aanvullende, dus extra, maatregelen noodzakelijk zijn. Meer in het bijzonder is dan in die zin tamelijk recent door de: 'EA' het rapport: 'Doen wat moet en kan – Nu aan de slag met natuurherstel met natuurdoelanalyses als fundament (Ecologische Autoriteit, 2024)' uitgebracht, hetgeen nogmaals duidelijk maakt dat we met natuurherstel niet langer kunnen wachten en bij alles wat we doen nu ook echt het 'functioneren van het natuurlijke systeem' centraal moeten stellen, hetgeen uiteindelijk niet alleen de natuur ten goede komt, maar ook de mens. Ook is het duidelijk dat diverse doelen,

² Zie in deze dus ook het: 'Ontwerp-NPLG', 'Inleiding' en dan onder het Hoofdj: 'Herstellen van de balans', pag. 7, 3^e alinea bovenaan.

³ Zie in deze overigens o.a. ook: 'Een natuurlijkere toekomst voor Nederland in 2021 (WUR, 2021)' en eveneens de nadere uitwerking daarvan in: 'Nature based solutions catalogus (WUR, 2024)'.

zoals die m.b.t. de natuur, het klimaat en het water, met elkaar zijn verweven, hetgeen een integrale en dus ook (ec)systeem-gerichte aanpak extra van belang maakt. Natuurlijk met de beleidsbrief: “Bodem en water sturend” is daar een belangrijke aanzet toe gegeven, dat dus op basis van de zogenaamde: ‘Lagenbenadering’, maar een dergelijke (eco)systeem-gerichte aanpak dient dan wel ook als basis voor de algehele aanpak van de diverse opgaven/uitdagingen te worden toegepast waar we met zijn allen voor staan. Dus een aanpak waarbij we niet langer steeds de grenzen van de aarde blijven opzoeken of daar overheen gaan, zoals in het verleden het geval is geweest en ook nu nog steeds vaak aan de orde is (zie in deze dus o.a. ook de diverse: ‘Living Planet Reports’ van het WNF), maar een waarbij we die grenzen juist bij elke beslissing die we nemen (leren) te respecten, evenals te zoeken naar oplossingen die juist aan het in die zin zo dringend noodzakelijk natuurherstel een belangrijke bijdragen kunnen leveren. Teneinde dat natuurherstel dan mogelijk te maken dienen we dan niet alleen vele maatregelen t.b.v. de natuur zelf te nemen, maar ook tot een algehele herbezinning te komen m.b.t. de wijze waarop we thans leven en die veel duurzamer zal moeten worden (zie in deze dus ook onderstaande Fig.: ‘*Bending the curve* (naar ISSA, 2019)’).

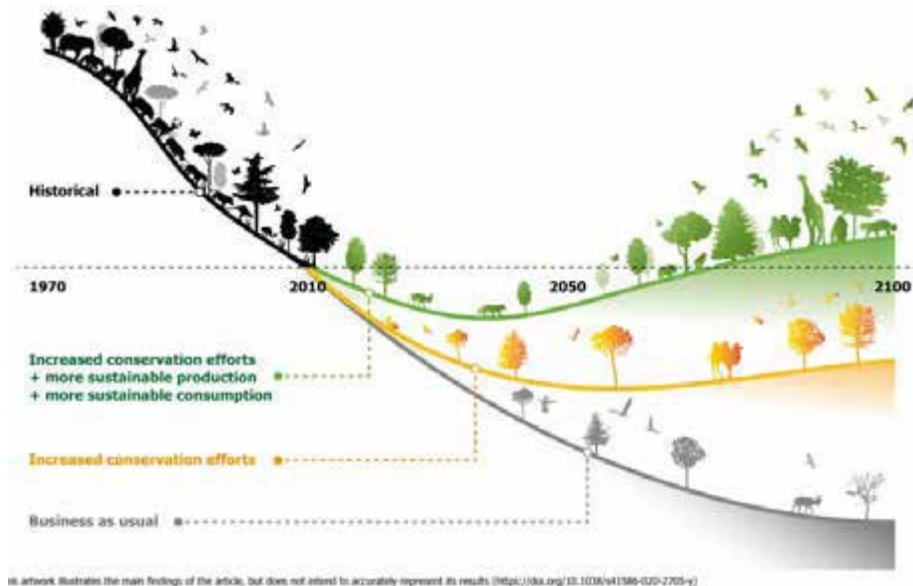

Fig: ‘*Bending the curve* (naar ISSA, 2019)

Teneinde dan als mens meer in ‘harmonie met de natuur’ te gaan leven zijn hiertoe ook op internationaal niveau dan door zowel de UN (zie in deze dus ook het: ‘Biodiversiteitsverdrag van Montreal’), evenals in Europa (zie in deze dus met name ook het: ‘Biodiversiteitsverdrag EU 2030’, de ‘Green Deal’ en (laatst) ook de: ‘Natuurherstelwet/-verordening’) belangrijke besluiten genomen.

Ook door Nederland zijn daartoe inmiddels een aantal stappen gezet. In deze kan dan o.a. worden verwezen naar het (beleids)document: ‘Nederland Natuurpositief (LNV et al, 2019)’, evenals naar het: ‘Programma Natuur’, met o.a. ook de: ‘Agenda Natuurinclusief’ én natuurlijk ook het voorliggende: ‘NPLG’. Verder (natuurlijk) naar het: ‘Aanvalsplan Landschap (Samen voor Biodiversiteit, 2023)’ teneinde tot een groen-blauwe dooradering (GBDA) van het landelijke gebied te komen en daarmee niet alleen van een landschappelijke kwaliteitsimpuls, maar tegelijkertijd ook voor de natuur, ook al zijn o.i. wat betreft dat laatste meer maatregelen nodig, zoals een landbouw die ook echt natuurinclusief en circulair is.

Juist m.b.t. het rekening houden met planetaire grenzen enerzijds en de minimale behoefte van de mens anderzijds is daartoe dan door de econome K. Raworth het model van de zogenaamde: 'Doughnut economics'/'Donut aanpak' ontwikkeld. In die zin zou het o.i. dus goed zijn als dat dan aan de duurzame ontwikkeling van Nederland als geheel ten grondslag wordt gelegd (zie in deze dus wederom de: 'Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake de "NOVI") en in het kader voor het voorliggende: 'Ontwerp-NPLG' dus eveneens voor de toekomstige ontwikkeling van het platteland wordt aangehouden. In het voorkomende geval kan dat o.i. dan toch relatief eenvoudig t.a.v. diverse thema's (en bijbehorende 'beoordelingscriteria/indicatoren') zoals deze daartoe in het: 'Rad van leefomgeving' worden aangegeven ook duidelijke minimale grenzen, evenals ambitieuze kwaliteitsdoelen/omgevingswaarden aan te geven, zoals die m.b.t. de 'Natuur' op basis van daartoe uitgevoerde 'Landschapsecologische systeemanalyses (LESA's)' naar voren zijn gekomen, evenals t.a.v. die m.b.t. de 'Gezondheid van de mens' op basis diverse normen/advieswaarden WHO, zodat de overheden op alle overheidsniveaus nu ook echt gaan kiezen voor een 'leven in harmonie met de aarde/natuur', inclusief dus ook het leven van de mens.

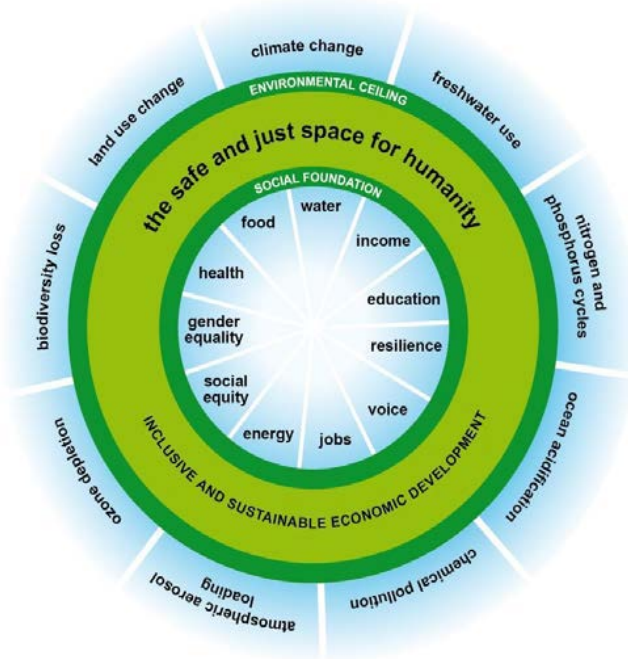

Fig.: 'Doughnut economics' (Kate Raworth, 2017)

Gezien het gestelde moet o.i. een algehele koerswijziging dan ook dringend noodzakelijk worden geacht en dat dan niet alleen voor het landelijk gebied/platteland, maar ook voor het stedelijk gebied, want uiteindelijk is het van belang zo samen ook echt tot een 'levend natuur netwerk' te komen. Daarbij kan dan o.i. aan de doelstelling van (o.a.) Vogelbescherming Nederland om overal in Nederland tot een minimale: 'Basiskwaliteit natuur' te komen een belangrijke betekenis worden gegeven, dat inclusief ook duidelijke zogenaamde 'Kritische Prestatie Indicatoren ((KPI's)', evenals uiteraard van een hogere kwaliteit in de beschermde natuurgebieden, zowel de Natura 2000-gebieden⁴ als het NNN.

⁴ Zie in deze overigens ook het in die zin relatief recent uitgebracht rapport: 'Een handreiking voor Basiskwaliteit natuur in overgangsgebieden (Vogelbescherming, 2023)'.

Juist vanuit zo'n meer integrale benadering, alhoewel dan in het: 'NPLG' het landelijk gebied centraal staat, zou dit o.i. dan ook één van de basisdoelstellingen, zo niet dé centrale doelstelling van de nieuwe: 'Nota Ruimte' moeten zijn, evenals dat dus ook vastgelegd in een in die zin algemeen geldende 'omgevingswaarde'. Dus minimaal een: 'Basiskwaliteit natuur' voor alle gebieden en hoger voor de Natura 2000-gebieden en ook het NNN, dat wat betreft de beide laatste dan uiteraard afhankelijk van de daarvoor vastgestelde natuurdoel(typ)en, inclusief bijbehorende soorten, ook al zijn deze dan (helaas) lang niet altijd eenduidig (zie in deze dus ook het: 'Advies Commissie m.e.r. NRD NPLG (Commissie voor het m.e.r., 2023)'). Daarbij zou er dan tevens behalve aan meer statische natuur ook ruimte moeten zijn voor meer dynamische natuur, dus ook hetgeen dan in bepaalde gevallen als 'wildernisnatuur' kan worden aangeduid en waar aan zelfregulerende ecosystemen, inclusief begrazers en ook predatoren, volop ruimte wordt gegeven.

Verder is dan duidelijk dat voor veel habitattypen de eisen m.b.t. stikstof veel hoger zijn dan waar eerder nog van werd uitgegaan, zodat ook in die zin een extra inspanning wel degelijk noodzakelijk is (zie in deze dus (o.a.) het rapport: 'Overzicht van de kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden Natura 2000 (Warmeling, W. et al, 2023)'). Dat dan thans op verzoek van het Ministerie wordt gezocht naar een nieuwe systematiek, waarbij dan niet langer de zogenaamde 'Kritische Depositie Waarde (KDW)' m.b.t. stikstof centraal zou staan, is inmiddels ook voor iedereen duidelijk, maar voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. gaat het niet zozeer om 'òf, òf, dus òf de 'Staat van de Natuur' òf de 'KDW', maar om én, én, dus de 'Staat van Natuur', inclusief ook de 'KDW'. Ook dit pleit dus voor een (eco)systeemgerichte en dus integrale aanpak.

Voorts zou het o.i. goed zijn als wel degelijk ook in het kader van het: 'Ontwerp-NPLG' meteen ook het bepalen van doelen m.b.t. 'Gezondheid van de mens', zoals overigens ook de Commissie voor het m.e.r. in haar: 'Advies Commissie m.e.r. NRD Plan-MER NPLG (Commissie voor het m.e.r., 2023)' aangeeft, volwaardig zouden worden meegenomen, dat dus niet alleen door dit door de provincies 'mee te laten koppelen', maar ook als één van de 'Structurerende keuzes'.

In zekere zin zou dat o.i. ook moeten gelden voor de: 'Sociaaleconomische ontwikkeling' van het platteland als geheel. Natuurlijk door de provincies zullen er in die zin 'Sociaal Economische Impact Analyses (SEIA's)' worden opgesteld, maar door deze ook echt integraal mee te nemen, zodat in die zin ook aan het: 'Prosperity-deel' van het 'Rad van de Leefomgeving' meer aandacht wordt gegeven, kan o.i. toch een vollediger beeld ontstaan waar we met zijn allen m.b.t. het platteland, inclusief ook de agrariërs zelf, naar toe willen. Juist door daarbij dan tevens aan de zogenaamde ecosysteem-diensten aandacht te geven, die ons uiteindelijk allen ten goede komen, inclusief de natuur (zie in deze dus ook de website: www.natuurlijkkapitaal.nl), kunnen er zo samen met elkaar (lees: de boeren, burgers en ook buitenlui en uiteraard ook diverse samenwerkingspartners), belangrijke stappen worden gezet, waartoe overigens in den lande al vele initiatieven zijn, inclusief ook de aandacht voor 'natuurinclusieve landbouw', 'regeneratieve landbouw', voedselbossen, etc..

Teneinde dan een goed beeld te kunnen krijgen van de milieu-effecten in totaal, dat dus ook i.r.t. tot het doelbereik, was het o.i. dus wel ook goed geweest als de diverse uitkomsten/conclusies zoals deze per gegeven thema dan op basis van de in zin gegeven de 'Structurerende keuzes' naar voren zijn gekomen (zie in deze dus met name ook de: 'Plan-MER NPLG', het betreffende Hoofdstuk 6.2: 'Effecten van de Structurerende keuzes'), dat

uiteraard eveneens op basis van de samenhang die er tussen de thema's en diverse structurerende keuzes bestaat (zie in deze dus ook de: 'Plan-MER NPLG', Fig. 2-1: 'Relatie tussen NPLG doelen en structurerende keuzes'), niet alleen in gegeven tabellen zou worden aangegeven (zie in deze dus met name ook de: 'Plan-MER NPLG', de Tabellen 3 t/m 9), maar juist ook op integrale wijze op basis van het het zogenaamde: 'Rad voor de leefomgeving' (vergelijk in deze bijvoorbeeld dus ook onderstaande Fig.: 'Rad voor de leefomgeving – Kansen en risico's alle beleidskeuzes' zoals deze uit de 'Plan-MER NOVI' afkomstig is). Dan kan o.i. ook echt een beeld ontstaan hoe diverse 'Structurerende keuzes' per thema en i.r.t. elkaar doorwerken en of zo ook echt de beoogde doelen worden gehaald. dus ook of bepaalde per thema gegeven doelen ook echt worden bereikt.

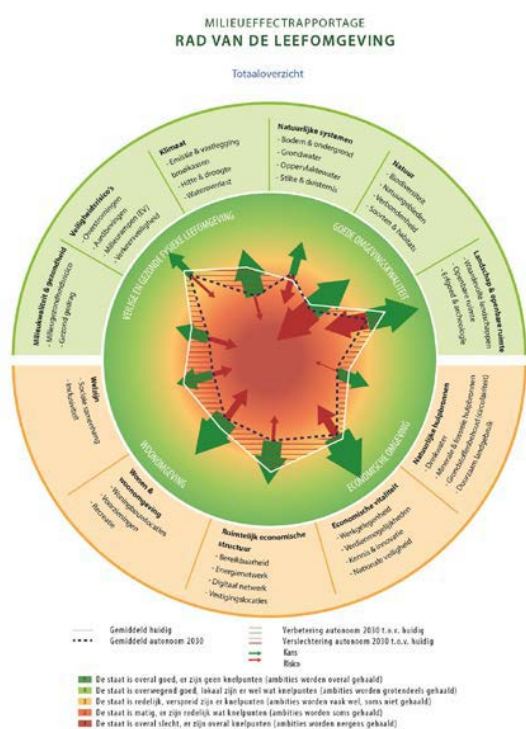

Fig. 'Rad voor de leefomgeving – Kansen en risico's alle beleidskeuzes'

Alles overziend is en blijft het dan toch voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de vraag of thans wel het juiste proces wordt gevoerd, dat ook gezien de eisen die daartoe aan een: 'Plan-MER' worden gesteld en dat dan in het bijzonder ook m.b.t. het aangegeven van 'Samenhangende alternatieven'.

Natuurlijk met het voorliggende: 'Ontwerp-NPLG' kan dan een belangrijke sturing worden gegeven aan de: 'PPLG's' en daarmee aan de aldaar te doorlopen gebiedsprocessen, anderzijds zijn daarvoor natuurlijk ook al diverse documenten beschikbaar, waaronder dan de (recent geactualiseerde): 'Handreiking voor Gebiedsprogramma's NPLG (LNV et al, 2022)'.

Juist door als rijk nu al op rijksniveau in die zin ook echt duidelijke keuzes te maken, dat niet alleen in ruimtelijke zin, maar ook m.b.t. de te realiseren 'omgevingswaarden/-kwaliteiten', dat dan mede op basis van de diverse in die zin gegeven 'Structurerende keuzes' en dat uiteraard ook rekening houdend met milieu-effecten van de betreffende 'Structurerende keuzes' zoals deze uit de: 'Plan-MER NPLG' naar voren komen, evenals met o.i. in die zin wel degelijk mogelijke 'Samenhangende alternatieven' (zie in die ook de eerdere: 'Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake NRD Plan-MER NPLG' en met name ook het: 'Advies

Commissie m.e.r. NRD Plan-MER NPLG (Commissie voor het m.e.r., 2023)' én ook met de 'Concept-PPLG's' zoals die reeds door de diverse provincies zijn ingediend, kunnen zo o.i. nu daadwerkelijke stappen worden gezet naar het bereiken van de gegeven doelen, dus i.r.t. de in die zin per thema gegeven doelbereiken, en daarmee naar een: 'levend en vitaal platteland'.

Door een dergelijk aanpak was er o.i. uiteindelijk niet alleen meer inzicht in het doelbereik geweest, maar was het dus voor de provincies (en andere partners) toch duidelijker geweest hoe ze aan die doelen dan vorm kunnen geven, dat uiteraard wel ook rekening houdend met (een bepaald) 'maatwerk', dat overigens zonder aan de kwaliteiten van diverse partners tekort te willen doen. Maar zeker ook als het doelen en maatregelen gaat die het niveau van de afzonderlijke provincies overstijgen, hetgeen er o.i. velen zijn, dan moet o.i. een landelijke regie juist van extra groot belang worden geacht.

Tenslotte zou het o.i. dus ook goed zijn als in het kader van het: 'NPLG', of in samenhang daarmee, meteen ook een aantal generieke maatregelen worden genomen teneinde de beoogde transitie in algemene zin te bevorderen/versnellen, dat dus behalve met het 'Transitiefonds Landelijk Gebied', zoals het invoeren van 'True pricing' (op basis van het principe 'de vervuiler betaald'), zodat producten met een geringe milieubelasting, zoals bijvoorbeeld biologische (landbouw)producten, ook echt een kans krijgen (vergelijk ook diverse mogelijke maatregelen in kader van het: 'Nationaal Milieu Programma' teneinde in Nederland tot een duurzame ontwikkeling te kunnen komen)

2.2 Ontwerp-NPLG

Hierbij zal dan bij de diverse aspecten zoals deze in het: 'Ontwerp-NPLG' aan de orde worden gesteld een reactie worden gegeven, althans voor zover daar aanleiding toe bestaat. Daarbij zal dan zoveel mogelijk de hoofdstukindeling van het: 'Ontwerp-NPLG' worden gevolgd.

2.2.1 Inleiding

Wat betreft het juridische kader wordt daar dan met name door de Commissie voor het m.e.r. het een en ander over opgemerkt en in het bijzonder t.a.v. de verplichting in de: 'Plan-MER NPLG' wel degelijk ook 'alternatieven' in beschouwing te nemen. Weliswaar zijn in het kader van de: 'Plan-MER NPLG' dan per 'Structurerende keuze' bepaalde 'varianties' in beeld gebracht, maar daarmee heb je o.o. nog geen 'samenhangende alternatieven' (zie in deze dus ook het: 'Advies Commissie m.e.r. NRD NPLG, 2023 ' en dan in het bijzondere het betreffende Hoofdstuk 4: 'Samenhangende alternatieven')

In ieder geval wel goed dat het: 'NPLG' (nu) ook de samenhang met andere rijksprogramma's (en plannen) wordt gezien, dat ook i.r.t. tot de: 'NOVI', het: 'Programma NOVEX' en uiteindelijk de: 'Nota Ruimte', waarin de diverse opgaven/uitdagingen uiteindelijk moeten landen en ook onderling op een goede wijze op elkaar afgestemd. Daartoe zijn dan inmiddels diverse beleidsbrieven verschenen, zoals die m.b.t.: 'Bodem en water sturend', d.d. 25 november 2022, evenals de zogenaamde: 'Ruimtelijke ordeningsbrief', d.d. 17 mei 2022, maar waar het uiteindelijk o.i. om gaat is hoe een en ander, dat o.i. ook met een bepaalde prioritering, dat met name ook gezien de opgaven/uitdagingen waar we met zijn allen voor staan, zoals die m.b.t. de biodiversiteit, het klimaat en het water, dan uiteindelijk in ruimtelijk zin landt, dat dus inclusief ook met per als zodanig onderscheiden gebied/gebiedstype met duidelijke 'omgevingswaarden', zodat ook in die zin de te respecteren grenzen, respectievelijk de te bereiken kwaliteiten duidelijk worden.

2.2.2 Doelen

Dan wordt met name in het: 'Ontwerp-NPLG', Hoofdstuk 2 aan de diverse 'Doelen' aandacht gegeven, evenals ook de regionale/provinciale doorvertaling daarvan. Wat daarbij dan in algemene zin wel opvalt dat het daar bij veel van de gegeven regionale doelen om kwantitatieve opgaven gaat, maar wat toch uiteindelijk met name ook van belang is dat daarbij dan tevens bepaalde kwalitatieve doelen worden gehaald, zoals m.b.t. de natuur en het water. Natuurlijk het een kan vaak niet zonder het ander, zoals met name bij de natuur (vergelijk ook doelstelling 'Biodiversiteitsverdrag Europa' om in 2030 30 % beschermde land- en waternatuur te hebben), maar uiteindelijk moet dus wel degelijk teneinde de natuur in een gunstige 'Staat van Instandhouding' te kunnen brengen eveneens de in die zin te bereiken natuurkwaliteiten, dat dus i.r.t. de bereiken natuur(doel)typen (en bijbehorende soorten), inclusief de 'omgevingskwaliteiten' die daarbij relevant moeten worden geacht, van groot belang worden geacht.

Natuur

Hierbij wordt dan bij de diverse doelen m.b.t. de natuur, dat ook gezien de (inter)nationale verplichtingen stilgestaan, zoals die m.b.t. de VHR.

Natuurherstelwet

Meer in het bijzonder zou het o.i. goed zijn als toch ook bij de: 'Natuurherstelwet/ Natuurherstelverordening' van de EU zou worden stilgestaan en waarbij ook, althans voor zover de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. bekend, een 'verslechtingsverbod' is opgenomen, dat teneinde een echt natuurherstel ook echt mogelijk te maken. Dat zou o.i. dus niet alleen voor de als zodanig aangewezen Natura 2000-gebieden van toepassing moeten zijn, maar voor het gehele grondgebied van Nederland.

Nu is het bekend dat niet alleen de Natura 2000-gebieden met een overmatige stikstofdepositie te maken hebben, maar naar verwachting dus ook vele biotopen/habitats, zoals deze buiten deze gebieden zijn gelegen, zoals die binnen het Nationale Natuur Netwerk (NNN)' (zie in deze o.a. de rapportage: 'Stikstofgevoeligheid en maatregelen op de Utrechtse Heuvelrug vergeleken met de Veluwe (VBNE, 2022)'). In het kader van haar zienswijze op het: 'Concept-UPLG' heeft de Stichting Milieuzorg er dan ook voor gepleit eveneens voor met name de gehele Heuvelrug een 'Landschapsecologische Systeemanalyse (LESA)' uit te voeren.

Basiskwaliteit natuur

Juist teneinde tot een verdere verslechtering van de natuur te komen, die toch al (zeer) kritisch is, pleit de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. er voor, zoals ook uit het bovenstaande duidelijk zal zijn, overal minimaal van een: 'Basiskwaliteit natuur' uit te gaan (vergelijk in deze o.a.. ook het rapport: 'publicatie: 'Natuurinclusief Nederland – Natuur overal en voor iedereen (RLI, 2023)'. Dat dus ook met per landschapstype duidelijk zogenaamde: 'Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's)'.

Natura 2000

Dan zijn m.b.t. het brengen van de Natura 2000-gebieden in een gunstige 'Staat van Instandhouding' (gSvI) in opdracht van de provincies per als zodanig aangewezen Natura 2000-gebied op basis van 'Landschapsecologische systeemanalyses (LESA's)' zogenaamde 'Natuur Doel Analyses (NDA's)' uitgevoerd. Zoals uit veel van die: 'NDA's' naar voren komt, evenals overigens ook uit de adviezen zoals deze m.b.t. die 'NDA's' door de Ecologische

Autoriteit zijn uitgevoerd, kan daarbij dan (vaak) niet worden volstaan met maatregelen binnen het betreffende gebied, maar dienen wel degelijk ook daarbuiten aanvullende maatregelen te worden genomen, zowel m.b.t. een algeheel systeemherstel, zoals m.b.t. de (grond)waterhuishouding, als m.b.t. de connectiviteit.

Zoals ook uit diverse eerdere publicaties van (o.a.) het PBL en ook het WUR al naar voren kwam (zie in deze o.a. het rapport: 'Natura 2000 in Nederland – Juridische ruimte, natuurdoelen en beheerplanprocessen (PBL, 2011)' en ook: 'Naar een hoger doelbereik voor de Vogel- en Habitatrichtlijn in Nederland (WUR, 2020)'), moet dan met name aan de realisatie van het NNN in die zin een belangrijke betekenis worden toegekend teneinde (ook) de Natura 2000-gebieden in de vereiste gunstige 'Staat van instandhouding' te kunnen brengen.

Daarnaast moet in die zin (naar verwachting) ook aan een andere inrichting van het landelijke gebieden een belangrijke betekenis worden toegekend. Dat dan o.a. door de in de loop van de tijd verloren gegeven landschapselementen te herstellen, dus door het wederom realiseren van een 'Groen Blauwe Dooradering (GBDA)'. Evenals veel meer dan dat bij de landbouw de afgelopen decennia het geval is geweest, uitzonderingen uiteraard daargelaten, het nu ook echt het accent leggen op landbouw die natuurinclusief en circulair is, dat dan o.a. door toepassing van 'kruiden en faunarijk grasland (i.p.v. Engelse raaigrasweilanden)', plas-drassituaties (m.b.t. o.a. weidevogels), kruidenrijke akkerranden, etc., dus m.b.t. het minimaal realiseren van een: 'Basiskwaliteit natuur', ook of met name ook in het landelijke gebied.

NNN

Wat betreft het NNN worden er dan duidelijke regionale/provinciale doelen aangegeven, waarover dan kennelijk al eerder met het Rijk overeenstemming is bereikt. Punt hierbij is evenwel dat er in het verleden sterke ingrepen op het NNN hebben plaatsgevonden en daarbij tegelijkertijd (vrijwel) alle zogenaamde 'robuuste verbindingen' zijn geschrapt, zoals deze eerder (o.a.) nog wel in de: 'Nota Ruimte (Min VROM, 2004)' waren opgenomen, zoals o.a. de 'Robuuste verbinding Heuvelrug – Veluwe', ook wel als het zogenaamde: 'Valleilint' aangeduid, maar bijvoorbeeld ook de 'Robuuste verbinding tussen de Veluwe en de Oostvaarderplassen'. Juist in die zin zouden deze alsnog in het gehele proces van het: 'NPLG' en uiteindelijk ook de: 'Nota Ruimte' moeten worden opgenomen, dat teneinde een goede connectiviteit tussen natuurgebieden te kunnen borgen (zie in deze overigens o.a. het advies: 'Onbeperkt Houdbaar – Naar een robuust Natuurbeleid (RLI, 2013)' en wat betreft het Valleilint met name ook het rapport: 'Landschap versterken met boen en bos', Hoofdstuk 4: 'Voorbeelduitwerkingen' en dan onder het Hoofdje: 'Voorbeelduitwerking Gelderse Vallei', pag. 62-67).

Water en bodem

Hoe goed ook dat hieraan nu bijzondere aandacht wordt gegeven, zij het helaas nu pas, dat mede ook i.r.t. de ecologische kwaliteiten en ook - potenties van (voorkomende en nog te ontwikkelen) ecosystemen. Teneinde ook m.b.t. het water en de bodem nu echt keuzes voor natuurherstel, etc., te kunnen maken, zou dus aan elke aanpak ook echt een 'systeemanalyse' ten grondslag moeten worden gelegd, dat (dus) inclusief de potenties die in verschillende gebieden aanwezig zijn, zoals bij diverse gradiënten in het landschap.

Juist door veel meer naar het (eco)systeem als geheel, dus dat op een hoger schaalniveau, te kijken kan vaak ook echt worden gezien waar er in die zin bepaalde kansen tot herstel

liggen, zoals dat bijvoorbeeld o.a. ook voor het herstel van beeksystemen geldt (zie in deze dus o.a. ook het: 'Ontwerp-NPLG', de: 'Infographic Herstel beekdalen', op pag. 78). Zo kan dan ook vaak echt tot integrale oplossingen van diverse voorliggende problematieken worden gekomen (zie in deze dus o.a. het boek: 'Vloeiend landschap (Ruyter, P. de, 2016)').

Meer in het bijzonder zijn er inmiddels door de gezamenlijk provinciale natuur- en milieuorganisaties in diverse provincies uitgaande van 'Water en bodem sturend' natuurvisies gemaakt, zoals in Friesland, Flevoland en Utrecht (zie in deze dus o.a. de: 'Natuurvisie Utrecht 2050 (Natuur- en Milieuorganisaties Utrecht, 2023)'), dat in bepaalde gevallen ook met per duidelijke doelen per als zodanig onderscheiden deelgebieden en ook met daartoe aangegeven doel- of iconsoorten. Deze natuurvisies kunnen o.i. dan als een voorbeeld worden genomen van een meer integrale en systeemgerichte aanpak, zodat deze o.i. ook in het kader van het voorliggende 'NPLG' zou moeten worden voorgestaan

Teneinde dan tot het gewenste natuurherstel te komen zou o.i. de grondwaterrelaties zoals deze met name op vele overgangen van de hoger gelegen zandgronden en de aangrenzende gebieden voorkomen, dat inclusief de daarbij behorende kwel, geheel moeten worden hersteld en dus aldaar de grondwaterwinningen die daar thans veelal plaatsvinden geheel moeten worden beëindigd en verplaatst naar lager gelegen gebieden alwaar die winningen geen natuureffecten meer met zich meebrengen.

Verder moet natuurlijk bij welke ontwikkeling dan ook aan zowel de zogenaamde 'kwantiteitstrits': 'vasthouden, bergen, afvoeren' aandacht worden gegeven, evenals de waterkwaliteitstrits: 'schoon houden, scheiden en zuiveren' (zie in deze overigens ook het: 'Structuurschema Groene Ruimte (Min LNV, 2002)' en in zekere zin ook de: 'Nota Ruimte (VROM, 2004)' (met o.a. het principe 'functie volgt peil'), iets waarmede tot op heden slechts in bepaalde gevallen rekening is gehouden.

Broeikasgassen landbouw en landgebruik

Dat we met zijn allen een grote opgave hebben om in 2050 klimaatneutraal te kunnen zijn, zal (hopelijk) inmiddels voor iedereen duidelijk zijn. Dat daarbij dan tevens er voor landbouw een belangrijke opgave ligt, zal eveneens duidelijk zijn.

GBDA

Hierbij wordt dan als doel gesteld 10 % 'Groen-Blauwe Dooradering (GBDA)' in 2050, met ook een tussendoel voor 2030. Zoals ook hiervoor al aangegeven moet hieraan o.i., zoals ook uit het: 'Aanvalsplan Landschap (Samen voor biodiversiteit, 2022)' naar voren komt een belangrijke betekenis worden toegekend, dat dan overigens niet alleen m.b.t. het herstel van de landschappelijke kwaliteiten, maar ook t.a.v. het herstel van een: 'Basiskwaliteit Natuur', dat o.a. door het zo verbeteren van de 'connectiviteit' tussen verschillende natuurgebieden, ook al is dan o.i. voor het herstel van een 'Basiskwaliteit natuur' meer nodig.

Samenhang in doelen

Dat er dan van synergie tussen bepaalde doelen en dan met name de in die zin in het kader van de als zodanig op basis van de 'Structurerende keuzes' te nemen maatregelen aanwezig kan zijn, dat uiteraard ook afhankelijk van de te nemen maatregelen, zal duidelijk zijn (zie in deze dus ook het: 'Ontwerp-NPLG', de: 'Infographic - *Hoe een maatregel positieve impact kan hebben op meer opgaven*', pag. 57, evenals ook de: 'Plan-MER NPLG', Fig. 2.1: 'Relatie tussen de NPLG-Doelen en Structurerende keuzes', pag. 31). Dus zal het zaak zijn op met

name systeemniveau te bezien hoe de diverse doelen en dan met name de in zin te nemen maatregelen in onderlinge samenhang kunnen worden geoptimaliseerd (zie in deze dus ook de diverse voorbeelden zoals deze daartoe met name ook in het: 'Ontwerp-NPLG', Hoofdstuk 3.2: 'Uitwerking structurerende keuzes' wordt gegeven).

2.2.3 Structurerende keuzes

In het betreffende Hoofdstuk 3 wordt dan eerst een beeld gegeven van de 'Structurerende keuzes' met een directe relatie tot de 'NPLG doelen' (zie in deze dus ook het: 'Ontwerp-NPLG', Tabel 3.1: 'Structurele keuzes met direct relatie NPLG-doelen', pag. 60), evenals ook van hetgeen dan als 'Meebewegen dier- en volksgezondheid' wordt aangeduid (zie in deze dus ook de het : Ontwerp-NPLG', Tabel 3.2: 'Meebewegen en dier- en volksgezondheid', pag. 6).

Daarna wordt dan meer specifiek ingegaan op de relatie tussen de: 'NOVI' en het: 'NPLG', dat ook i.r.t. tot de zogenaamde 'Afwegingsprincipes' zoals deze m.b.t. afwegen van functies in het: 'NOVI' worden gegeven, dus 'Combinaties van functie gaan voor enkelvoudige functies', 'Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal' en 'Afwentelen wordt voorkomen'.

Vervolgens wordt dan een beeld gegeven wat de betekenis van bepaalde 'Structurerende keuzes' voor het behalen van bepaalde doelen is, dus hoe deze in de praktijk in voorkomende gevallen zouden kunnen worden uitgewerkt, dat ook per situatie met diverse voorbeelden (zie hiertoe dus met name ook het: 'Ontwerp-NPLG', Hoofdstuk 3.2: 'Uitwerking structurerende keuzes').

Ook wordt nog stilgestaan bij de dienaangaande adviezen uit het 'maatschappelijke middenveld'.

Het zou thans te ver voeren uitgebreid bij de diverse 'Structurerende keuzes' stil te staan, zij het dat het wellicht dus wel goed was geweest als nu juist ook in dit hoofdstuk toch uitgebreider dan thans het geval is, dat dus op basis van de in de betreffende tabellen 3.1 en 3.2 gegeven overzichten, bij alle 'Structurerende keuzes' was stilgestaan (zie in deze dus met name ook de: 'Plan-MER NPLG', Hoofdstuk 2.2.2: 'Uitwerking per structurerende keuzes', evenals met name ook de daarbij gevoegde Bijlage 1: 'Structurerende keuzes 1-12 (inclusief de bij de betreffende structurerende keuzes aan de orde gestelde 'variëaties')'). De betreffende bijlagen met dus een uitgebreidere toelichting op de 'Structurerende keuzes' hadden o.i. gewoon bij het 'Ontwerp-NPLG' moeten worden gevoegd, dat ook gezien de juridisch bindende betekenis die daaraan dient te worden toegekend, althans voor het rijk. Wel zal hieronder bij de reactie op de: 'Plan-MER NPLG' (zie in deze dus hieronder onder het betreffende: 'Hoofdstuk 2.3: 'Plan-MER NPLG') nog bij de daarbij gegeven analyse van de milieu-effecten i.r.t. bepaalde thema's worden stilgestaan.

Wel wordt het, zoals ook hiervoor reeds (zijdelings) aangegeven, van belang geacht dat behalve naar de: 'Structurerende keuzes' zelf, toch ook breder en ook integraler wordt gekeken, zoals niet alleen m.b.t. het realiseren van de diverse internationale doelen, zoals die m.b.t. de als zodanig aangewezen Natura 2000-gebieden en ook soorten, evenals die m.b.t. het klimaat en ook de 'KRW', maar tevens m.b.t. het: 'NNN', zoals de realisatie van een echt 'robuust Nationaal Natuur Netwerk (NNN)', evenals die m.b.t. de: 'Gezondheid', de 'Sociaal economische positie' van de bewoners van het landelijke gebied (vergelijk ook de

publicatie: 'Elke regio telt (RLI, 2023)', de 'Ecosysteemdiensten' die bepaalde maatregelen met zich mee brengen, etc., etc..

2.2.4 Programmatisch, cyclisch en adaptief werken

Het 'Programmatisch, cyclisch en ook adaptief werken' moet uiteraard van belang worden geacht, dat ook gezien de vele partners, maar daarbij wordt het dan wel van belang geacht dat ook echt door de diverse overheden de regie wordt genomen, dat ieder met de eigen verantwoordelijkheden, zij het ook dat in goed onderling overleg en ook met de diverse gebiedspartijen (vergelijk wat betreft dat laatste ook de zogenaamde: 'Omgevingstafels')

2.2.5 Gezamenlijk doelen realiseren

Ook mooi, maar dan o.i. wel iedereen ook echt de verantwoordelijkheid nemen op het niveau dat daarvoor relevant is. Zoals door het Rijk de keuze voor ook echt een integrale aanpak, inclusief de bijbehorende wetgeving.

Dan is er in zekere zin ook altijd nog een bepaalde relatie met het zogenaamde 'Landbouwakkoord' dat er dan uiteindelijk (net) niet is gekomen. Natuurlijk ook delen daaruit zijn in het voorliggende: 'Ontwerp-NPLG' overgenomen, althans zo heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat begrepen, zoals m.b.t. de: 'Overgangszones' nabij Natura 2000-gebieden en ook de: 'Bufferzones' bij beekdalsystemen, maar anderzijds wordt dat ook in zekere zin weer open gelaten ('comply or explain').

2.2.6 Participatie en Plan-MER

Ook hierbij wordt o.i. co-creatie en dus ook co-produceren van belang geacht, dat met name ook bij de gebiedsprocessen, maar dan wel op basis duidelijke (regionale) doelen en waarden-georiënteerd, dus op basis van het daarbij toepassen van 'landschapsecologische systeemanalyses (LESA's) en ook van de zogenaamde 'Lagenbenadering' (vergelijk dus ook: 'Water en bodem (en ook natuur/biodiversiteit en landschap/cultuurhistorie) sturend' en waarbij dan bij elke laag de betekenis daarvan voor het systeem als geheel, inclusief de bijbehorende waarden, in kaart worden gebracht, anders ga je elkaar later toch weer tegenkomen.

Op basis van de: 'Plan-MER NPLG' is het dan op zich op basis van de daarbij per 'Structurerende keuze' gegeven milieueffecten duidelijk in welke richting deze m.b.t. de gegeven per thema gegeven doelen sturen, namelijk positief (met een 'groene pijl') en negatief (met een 'rode peil') (zie voor het totale overzicht dus met name ook de: 'Plan-MER NPLG', Tabel 3 t/m 9).

Toch blijft het hierbij voor de Stichting Milieuzot Milieuzorg Zeist e.o. de vraag, dat ook gezien de in die zin gekozen systematiek, hoe je nu weet welke keuzes in bepaalde gevallen ook echt doorslaggevend zijn. Veelal blijkt dat uiteindelijk toch uit de in die zin opgesteld 'NDA's/LESA's', daarbij meteen ook rekening houdend met de dienaangaande adviezen van de: Ecologische autoriteit (EA) en waaruit dan naar voren komt dat toch veelal een systeemaanpak op een veel hoger op systeemniveau zouden moeten plaatsvinden en dus niet alleen t.a.v. de Natura 2000-gebieden, zodat uiteindelijk ook echt natuurherstel kan plaatsvinden.

Verder wordt het toch met name ook van belang geacht dat wel degelijk diverse 'Samenhangende alternatieven' in beeld worden geacht, zoals die m.b.t. 'Natuurinclusief

Nederland/Groen Land', zodat in die zin op een hoger schaalniveau nu ook al bepaalde duidelijke keuzes dienen worden gemaakt.

Verder ontbreekt dus vooralsnog een: 'Passende beoordeling', dat terwijl deze t.a.v. diverse 'Structurerende keuzes' en daarbij gegeven maatregelen wel degelijk relevant moet worden geacht.

2.3 Plan-MER

In de m.b.t. het: 'NPLG' opgestelde 'Plan-MER NPLG' en waarbij dan aan de 'milieu-effecten' van de als zodanig aan de orde gestelde 'Structurerende keuzes' en met name ook de daarbij aangegeven 'variaties' een belangrijke betekenis wordt toegekend, wordt in het bovenstaande reeds op diverse plaatsen stilgestaan. Daarbij gaat het er de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. niet zozeer om dat de milieu-effecten van de diverse 'Structurerende keuzes' in beeld worden gebracht, dus van het 'Voornemen' t.o.v. van de diverse daartoe in het 'Rad van Leefomgeving' gegeven thema's, dat ook i.r.t. de 'Referentiesituatie' en ook 'Huidige situatie' en bijbehorende 'Trend' van de betreffende thema's, maar wel over de wijze van presentatie, evenals dus ook dat er daarbij uiteindelijk geen 'Samenhangende alternatieven' zijn meegenomen.

Wat betreft de beschrijving van de milieu-effecten van de diverse 'Structurerende keuzes' en ook de bij de betreffende 'Structurerende keuzes' behorende 'variaties' i.r.t. de diverse thema's, dat dus mede op basis van de 'Huidige situatie' en bijbehorende 'Trend', is het de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dan opgevallen dat bijvoorbeeld bij het thema 'Natuur' voor het/de 'beoordelingscriterium/indicator' 'Connectiviteit natuurgebieden' wordt aangegeven dat de huidige situatie/staat 'Redelijk' zou zijn, maar de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. heeft daarvan, dat mede op basis van de diverse 'NDA's' en ook de dienaangaande 'Adviezen' van de Ecologische Autoriteit (EA) toch een ander beeld. Natuurlijk er zijn inmiddels, dat mede op basis van de diverse ontsnipperingsmaatregelen van zowel het rijk (vergelijk o.a. het: 'MJPO'), de provincies en ook de gemeenten, (gelukkig) vele ontsnipperingsmaatregelen genomen, maar o.i. liggen er in die zin nog wel degelijk vele opgaven, dat mede ook aangezien indertijd door de toenmalige staatssecretaris vele robuuste verbindingen uit de diverse programma's zijn geschrapt.

Ook zou m.b.t. het thema 'Water' en dan voor het/de 'beoordelingscriterium/indicator' 'Ecologische kwaliteit oppervlaktewater' overeenkomstig de gegeven beschrijving van de milieu-effecten de 'huidige situatie/staat' (eveneens) 'Redelijk' zijn, maar de diverse evaluaties zoals deze in het kader van de KRW zijn uitgevoerde t.b.v. actualisatie stroomgebiedsprogramma's geven toch aan dat hier nog steeds grote opgaven liggen. Hetgeen overigens ook uit de in die zin in de: 'Plan-MER NPLG' gegeven diverse tabellen naar voren komt.

Een vergelijkbare conclusie wordt ook getrokken m.b.t. het 'beoordelingscriterium/de indicator' 'Chemische kwaliteit oppervlakte water'. Deze is wellicht t.o.v. eerdere referentiejaar verbeterd, maar o.i. nog steeds slecht, evenals moet ook de trend wel degelijk als negatief worden aangemerkt, dat ook gezien het steeds grotere aandeel van medicijnresten en waarover met name de drinkwatermaatschappijen zich steeds grotere zorgen maken.

In ieder geval kan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. zich wel vinden in de conclusies m.b.t. het thema 'Natuur' dat de 'huidige situatie/staat' van zowel het/de

'beoordelingscriterium/indicator' 'Abiotische omstandigheden', dat dus o.a. door de 'Milieuconditie stikstofdepositie voor landnatuur' (zie in deze dus eveneens onder het 'Beoordelingscriterium/de indicator' 'Emissie stikstof'), 'Slecht' is. Evenals die m.b.t. de 'huidige staat' van het/de: 'Beoordelingscriterium/indicator' 'Biodiversiteit' en die eveneens als 'Slecht' wordt aangegeven (zie in deze overigens ook diverse: 'Living Planet Report's' van het WNF). Juist in die zin heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. er nu juist in het voorgaande voor gepleit nu echt als samenleving meer in 'harmonie met de natuur' te gaan leven en in die zin ook echt te kiezen voor het scenario 'Nederland Natuurinclusief/Groen Land'.

Verder zou het in ieder geval goed zijn als alvorens de besluitvorming plaatsvindt er toch nog een: 'Passende beoordeling' m.b.t. effecten diverse in kader 'Structurende keuzes' voorgestelde maatregelen op de 'Natura 2000-gebieden' beschikbaar is en diegenen die zienswijzen hebben ingediend ook in staat worden gesteld daar nog een reactie/zienswijze op te geven.

3. Conclusie

Goed dat er een: 'Ontwerp-NPLG' ligt, dat met ook een aantal duidelijke 'Doelen' en ook 'Structurende keuzes (met diverse 'varianties')', maar o.i. zou het toch goed zijn als er door de rijksoverheid ook nu al duidelijke keuzes worden gemaakt op een hoger schaalniveau, uiteraard voor zover mogelijk, dat teneinde in Nederland en in het bijzonder in het landelijk gebied ook echt tot een duurzame ontwikkeling te kunnen komen, waarbij dan de natuur ook weer echt 'de drager van het leven' wordt.

Dan is net vandaag, dus 26 februari 2024, de: 'Ex ante evaluatie NPLG – Provinciale programma's en rijksmaatregelen (PBL et. al, 2024)' verschenen, hetgeen op basis van de in het kader van het: 'NPLG' ingediende: 'PPLG's' en de in die zin relevante rijksmaatregelen duidelijk maakt dat de diverse in het: 'NPLG' als zodanig vastgelegde diverse 'onontkoombare doelen' voor het landelijk gebied, dat wellicht m.u.v. het (tussen)doel om in 2030 voor 30 % van de Natura 2000-gebieden een gunstige staat van instandhouding te bereiken, nog (ver) buiten bereik zijn. In die zin goed de diverse aanbevelingen die in het rapport worden gegeven bij de nadere vaststelling van het: 'NPLG' te betrekken, dat dus naast de conclusies en aanbevelingen zoals deze uit diverse zienswijzen naar voren komen.

Hoogachtend,

P. Greeven

B. de Wolf

Afz.: Stichting Milieuzorg Zeist e.o.

P/a: B. de Wolf

Kometenlaan 70

3721 JV Bilthoven

Bijlagen

Bijlage 1: Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist inzake Ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied', d.d. 26 april 2023

Bijlage 2: Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake Concept-Utrechts Programma Landelijk Gebied, d.d. 30 oktober 2023

Bijlage 1

Aan de Directie Participatie
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Zeist, 26 april 2023

Betreft: Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist inzake 'Ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied'

Geachte Minister voor Natuur en Stikstof,
Bij publicatie in de media is bekend gemaakt dat de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijke Gebied' gedurende de periode van 16 maart t/m 26 april 2023 voor het indienen van zienswijzen ter inzage is gelegd. Gaarne maakt de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. van de geboden gelegenheid gebruik een zienswijze op het betreffende ontwerp-notitie in te brengen. Eerst zal kort bij het plan-proces worden stilgestaan, waarna in inhoudelijke zin op de ontwerp-notitie zal worden ingegaan. Afgesloten zal worden met een conclusie.

1. Planproces

Al langer is het bekend dat door de tal van ontwikkelingen de natuur in Nederland sterk onder druk staat. Deze is dan zodanig dat de natuur/biodiversiteit al enige decennia sterk achteruit gaat, zij het dat deze thans voor een beperkt aantal soorten enigszins is gestabiliseerd (zie in deze o.a.: 'Living Planet Index Nederland (WNF, 2020)'). Teneinde die achteruitgang een halt toe te roepen is dan in 1990 het: 'Nationaal Natuurbeleidsplan' vastgesteld, waarin toen ook een aanzet is gegeven om in Nederland d.m.v. de zogenaamde Ecologische Hoofdstructuur (EHS) de natuur meer robuust te maken. Met de: 'Nota Ruimte (VROM, 2004)' is deze later nog aangevuld met een aantal zogenaamde 'robuuste verbindingen', zij het dat deze later (onder staatssecretaris Bleeker) weer zijn geschrapt. Thans wordt niet langer gesproken van de EHS, maar van het 'Nationale Natuur Netwerk (NNN)'. Verder is er wel ook aandacht voor bepaalde milieudruk-factoren, zij het dat de reductie daarvan nog steeds onvoldoende is om tot echt natuurherstel te kunnen komen.

Ook op Europees niveau is al enige decennia bijzondere aandacht voor de achteruitgang van de natuur/biodiversiteit. In die zin zijn een aantal gebieden als Natura 2000-gebieden aangewezen, dat op basis van zowel de Vogel- als de Habitat-richtlijn. In Nederland zijn daartoe dan 168 natuurgebieden als zodanig aangewezen. Daarnaast is er ter verbetering van de waterkwaliteit, dat ook in ecologische zin, de Europese Kaderrichtlijn Water (EKRW). Ook zijn er m.b.t. de biodiversiteit, zoals het: 'Biodiversiteitsstrategie 2030 - De natuur terug in ons leven brengen', evenals is recentelijk een voorstel gedaan voor een 'Europese Natuurherstelwet'.

Op basis van diverse analyses wordt dan duidelijk dat de natuur/biodiversiteit in Nederland nog steeds onder een grote druk staat (zie in deze o.a. de diverse: 'Voortgangsrapportages Natuur', waaronder het rapport: 'Natuur in Nederland - Stand van zaken eind 2020 en ontwikkelingen in 2021'). Dat hangt er dan niet alleen mee samen dat de diverse

natuurgebieden in Nederland nog steeds onvoldoende met elkaar zijn verbonden, dat ondanks alle inspanningen, maar deze tevens blijvend onder een grote milieudruk blijven staan, ook al zijn er ook daar in de loop van de tijd dan wel bepaalde maatregelen genomen om deze te verminderen. Daarnaast gaat nog steeds de natuurkwaliteit in het landelijke gebied sterk achteruit, dat o.a. ook de door de intensivering en schaalvergroting van de landbouw.

Ook al zijn dan inmiddels m.b.t. de miliedruk/-belasting bepaalde grenzen bereikt, zoals o.a. m.b.t. de belasting van stikstof van bepaalde habitats/biotopen, Nederland heeft teneinde bepaalde ontwikkelingen toch mogelijk te maken steeds toch naar mogelijkheden gezocht om bepaalde maatregelen vooruit te schuiven, waarvan de zogenaamde: 'Programmatistische Aanpak Stikstof (PAS)' dan een voorbeeld is. Uiteindelijk heeft de Raad van State daar met haar uitspraak van 29 mei 2019, dat op basis van een Advies vanuit het Hof van Europa, een einde aan gemaakt. Bij die procedures speelde dan het al dan niet overschrijden van de zogenaamde Kritische Depositiewaarden (KDW's) zoals deze voor diverse habitattypen van toepassing worden geacht en dat dan weer mede in relatie tot de overeenkomstig de Habitatrichtlijn vereiste 'Gunstige Staat van Instandhouding (GSvl)' een belangrijke rol.

Daarna is Nederland in een 'stikstof-crisis' geraakt, dat ook aangezien diverse ontwikkelingen niet meer overal mogelijk zijn. Teneinde uit die crisis te komen zijn dan op verzoek van de rijksoverheid door de zogenaamde Commissie Remkes diverse adviezen uitgebracht, waaruit dan duidelijk wordt dan niet alles meer overal kan (zie in deze dus ook het eindadvies van de Commissie Remkes: 'Niet alles kan overal (Commissie Remkes, 2020)'). Ook heeft Remkes zelf in een later rapport aangegeven wat dan (eventueel) wel nog kan of althans met name ook welke aanpak van de stikstofcrisis wel zou kunnen werken (zie ook het rapport: 'Wat wel kan (Remkes, 2022)').

Hoe dat ook zij, d.m.v. de: 'Wet Stikstofreductie en Natuurherstel' beoogt de rijksoverheid aan de betreffende stikstofopgaven een wettelijke basis te geven, waarbij wel ook in het Regeerakkoord een versnelling van 2035 naar 2030 is opgenomen, waarover dan net ook een consultatie heeft plaatsgevonden. Wel is er in die zin dus al een: 'Programma Stikstofreductie en natuurverbetering' dat zich dan meer specifiek op de aanpak van de stikstofproblematiek en de mede t.g.v. daarvan noodzakelijke natuurverbetering richt.

Tegelijkertijd speelt de invoering van de: 'Omgevingswet', waarin dan een groot aantal sectorale wetten opgaan, dat teneinde een 'integrale aanpak' van de diverse uitdagingen waar Nederland zich voor gesteld ziet ook echt mogelijk te maken. Ook al is de invoering daarvan dan al een aantal keren uitgesteld, door de Rijksoverheid is als wel een: 'Nationale Omgevingsvisie (NOVI)' vastgesteld. T.b.v. van de: 'Nationale Omgevingsvisie' is indertijd ook een: 'Plan-MER opgesteld, dat op basis van het zogenaamde: 'Rad van Leefomgeving', waarna ook in voorliggende 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' met enige regelmaat naar wordt verwezen. Thans wordt overigens op landelijk niveau al weer aan een actualisatie gewerkt, namelijk de: 'NOVEX'. Teneinde dan de doelen zoals deze in de: 'Nationale Omgevingsvisie' zijn opgenomen te realiseren wordt deze thans op basis een relatief groot aantal nationale programma's (circa 20) nader uitgewerkt. Zo wordt er thans o.a. gewerkt aan een: 'Nationaal Milieuprogramma (NMP)'.

Teneinde dan echt tot een aanpak van de diverse opgaven die in het landelijke gebied spelen te komen, ook al kunnen deze o.i. dan niet geheel los worden gezien van de wijze

waarop onze gehele samenleving is ingericht, inclusief ook het daarbij behorende economische systeem, is dan gekozen voor een aanpak via het zogenaamde: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)'. Daarbij wordt dan een integrale aanpak voorgestaan, dus zowel die m.b.t. stikstof, maar ook die m.b.t. bodem en water én de klimaatopgave. Bij die integrale aanpak wordt dan aan de provincies een belangrijke rol toegekend, waarbij zij voor 1 juli 2023 worden geacht zogenaamde: 'Gebiedsvisies/Gebiedsprogramma's' aan te leveren, die dan kennelijk ten grondslag worden gelegd aan het NPLG.

Teneinde aan het gehele proces vorm te geven is dan inmiddels zowel een: 'Startnotitie NPLG' verschenen, evenals m.b.t. de doelen en de wijze van sturing, namelijk op basis van de zogenaamde 'structurerende keuzes', het: 'Ontwikkeldocument NPLG'. Ook zijn de: 'Spelregels Meerjarenprogramma Transitie Landelijk Gebied' opgesteld, evenals een: 'Handreiking voor de gebiedsprogramma's NPLG'.

In die diverse provincies wordt inmiddels aan de diverse gebiedsprogramma's gewerkt, dat zo mogelijk ook samen met de (regionale en in bepaalde gevallen ook locale) stakeholders. T.b.v. die gebiedsprogramma's worden er dan tevens per de in een bepaalde provincie voorkomende Natura 2000-gebieden zogenaamde: 'Natuurdoelanalyses (NDA's)' opgesteld, die overigens duidelijk maken dat in veel van die gebieden gezien o.a. de milieudruk het met de vereiste 'gunstige staat van instandhouding' (nog steeds) ongunstig is gesteld. Bij de toetsing van die NDA's wordt dan tevens aan de zogenaamde Ecologische Autoriteit (EA) een belangrijke rol toegekend.

T.b.v. het NPLG wordt dan tevens een: 'Plan-MER NPLG' opgesteld teneinde inzicht te kunnen geven in met name de effecten van de:

- ruimtelijke verdeling van de verschillende opgaven (natuur, water en klimaat),
 - als de 'structurerende keuzes' die daarbij worden gemaakt,
- althans zo heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat uit de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' begrepen.

De: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' is dan thans voor het indienen van zienswijzen ter inzage gelegd.

2. Inhoudelijke aspecten

Laat voorop worden gesteld dat in de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' op zich o.i. een goed beeld wordt gegeven van hetgeen met de NRD wordt voorgestaan. Hierna zal dan bij diverse aspecten worden stilgestaan, zoals deze achtereenvolgens aan de orde worden gesteld, althans voor zover daar aanleiding toe is.

2.1 Nationaal Programma Landelijk Gebied

In het betreffende hoofdstuk wordt dan een uiteenzetting gegeven van hetgeen met het: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)' wordt voorgestaan, namelijk het uitvoering geven aan de (inter)nationale doelstellingen voor natuur en stikstof, water en bodem én klimaat, evenals de wijze waarop men daar invulling aan wil geven. Daarbij wordt dan zoals ook hiervoor al aangegeven een belangrijke rol aan de provincies toegekend die dan voor 1 juli 2023 daarvoor hun gebiedsprogramma's dienen aan te leveren.

Wat betreft die (inter)nationale doelen zoals deze in het kader van het: 'NPLG' relevant moeten worden geacht wordt daarvan dan een overzicht gegeven, inclusief ook de diverse doelen uit het regeer-/coalitieakkoord (zie in deze dus ook de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied', Tabel 1: 'Samenvattende overzicht regionale doelen Rijk-NPLG', pag. 6, inclusief de daarbij gegeven toelichting). Die doelen hangen dan samen met hetgeen daartoe in het: 'Ontwikkeldocument NPLG' reeds is aangegeven.

Wat betreft de aanpak staat men dan een 'integrale aanpak' voor, waarbij dan op basis van het: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied' diverse doelen moeten worden gerealiseerd, deels ook op basis van de programma's zoals die eerder zijn vastgesteld, zoals met het: 'Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering' het geval is (zie in deze dus ook de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied', Fig. 1: 'Samenhang NPLG met (o.a.) het Programma Stikstof en Natuurverbetering', pag. 10).

Integrale aanpak

Laat het duidelijk zijn dat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. een groot voorstander is van de 'integrale aanpak' zoals deze met het: 'Nationale Programma Landelijk Gebied' wordt voorgestaan. O.i. kun je gezien de vele opgaven die er zijn, zoals die m.b.t. de natuur, inclusief de problematiek van stikstof, etc., het klimaat en ook bodem en de waterkwantiteit en -kwaliteit, alleen maar integraal aanpakken, dat niet alleen aangezien diverse opgaven op '(eco)systeemniveau' vaak een bepaalde samenhang kennen, maar ook aangezien zo de diverse belanghebbenden/stakeholders uiteindelijk zo ook weten wat dit voor hen betekent.

Wel is het o.i. dus zo dat alhoewel bepaalde doelen kennelijk dan vastliggen (bepaal)de doelbereiken toch ook vaak van andere maatregelen buiten het landelijke gebied afhankelijk zijn, zoals m.b.t. de industrie, de mobiliteit, de bebouwde omgeving, etc.. In die zin wordt inmiddels m.b.t. de diversie opgaven waar we met zijn allen voor staan ook breder gekeken, ook door andere ministeries, maar de vraag blijft wel hoe men hierop dan de 'centrale regie' blijft houden. Dus hoe diverse programma's met elkaar samenhangen, evenals hoe de maatregelen die daarbij worden genomen om bepaalde doelen te bereiken op een zorgvuldige wijze op elkaar worden afgestemd. Al eerder is daar door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. (en ook anderen) in het kader van haar zienswijze op de: 'NRD Nationaal Milieubeleidsprogramma (NMP)' de bijzondere aandacht voor gevraagd, hetgeen ook in het Advies van de Commissie m.e.r. op de: 'NRD NMP' een belangrijk aandachtspunt was.

Alhoewel het dan duidelijk is welke nationale doelen dienen te worden gerealiseerd zou het o.i. toch goed zijn als dan toch een nadere duiding wordt gegeven wat deze dan betekenen, dat met name ook in ruimtelijke/regionale zin. Pas als immers duidelijk is wat die doelen in ruimtelijke zin betekenen, uiteraard voor zover deze een ruimtelijke dimensie kennen, is het ook duidelijk wat in die zin de opgaven zijn waar we dan (tot aan een bepaalde tijdsperiode) voor staan. Nog beter zou het o.i. zijn als meteen ook een 'integraal ruimtelijk perspectief' zou worden geschetst t.a.v. de toekomstige inrichting van Nederland als geheel.

Integraal (ruimtelijk) perspectief

Zoals ongetwijfeld bekend lopen we op het niveau van de aarde als geheel momenteel tegen diverse ecologische grenzen aan, de zogenaamde 'planetaire grenzen'. Duidelijk is inmiddels dat in die zin diverse grenzen worden overschreden, zoals dus die m.b.t. het biodiversiteit, het klimaat en ook t.a.v. diverse stoffen (zie in deze o.a. de publicatie: 'Planetary boundaries (Rockstrom, J., 2009)').

Op het niveau van de aarde als geheel is dan wat betreft het klimaat in 2015 het: 'Klimaatakkoord van Parijs' afgesloten, hetgeen dan op nationaal niveau is doorvertaald in het 'Nationale Klimaatakkoord (2019)'.

Tevens is dan recent m.b.t. de biodiversiteit in Montreal een internationaal akkoord bereikt, dat teneinde te borgen dat de mensheid (meer) in harmonie met de natuur gaat leven (zie in deze ook onderstaande fig.: 'Bending the curve (naar ISSA, 2019)'). Ook in Nederland is men zich (gelukkig) steeds meer bewust dat een leven in harmonie met de natuur wezenlijk is, niet alleen t.a.v. de (intrinsieke waarde) van de natuur zelf, maar uiteindelijk ook voor de mens, zowel in fysieke opzicht (denk aan de vele ecosystemendiensten van de natuur) als in mentaal opzicht⁵. In de diverse programma's wordt hieraan gelukkig steeds meer aandacht gegeven, zoals met de het (beleids)document: 'Nederland Natuurpositief', evenals met het: 'Programma Natuur', met o.a. ook de 'Agenda Natuurinclusief'.

Fig.: 'Bending the curve (naar ISSA, 2019)'.

Mede op basis van de opgaven waar we dan met zijn allen voor staan is dan recent door het Planbureau voor de Leegomgeving de: 'Ruimtelijke Verkenning Nederland 2023 – Vier scenario's voor de inrichting van Nederland in 2050' gepubliceerd, inclusief het 'Scenario Groen Land', voorheen 'Scenario Nederland Natuurinclusief'. Ook door de WUR is in die zin al eens een toekomstig perspectief voor Nederland geschetst (zie in deze dus ook het document: 'A nature based future for the Netherlands in 2120 (WUR, 2019)'). Met name ook teneinde tot een (meer) natuurinclusief Nederland te komen is daar ook al eens door het RLI een nadere aanzet toe gegeven, namelijk op basis van het advies: 'Nederland Natuurinclusief - Natuur overal en voor iedereen (RLI, 2022)', dat met o.a. aandacht voor

⁵ Zie in deze o.a. de publicatie: 'Green and Blue Spaces and Mental Health (WHO, 2021)'.

de kansen die er daarbij zijn om in alle gebieden minimaal tot een: 'Basiskwaliteit natuur' te komen en uiteraard binnen natuurgebieden, zoals de Natura 2000-gebieden en ook het NNN een hogere kwaliteit.

Kortom, er liggen tal van 'integrale (ruimtelijke) perspectieven/inspiratiebronnen' om echt vanuit Nederland als geheel (meer) in harmonie met de natuur te leven, inclusief ook voor het landelijke gebied, hetgeen de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. vanuit de uitdagingen/opgaven/doelen waar we met zijn allen voor staan wezenlijk acht om nu ook echt als samenleving voor een dergelijke perspectief te kiezen, zodat het ook duidelijk is waar voor iedereen in die zin een echt duurzame toekomst en dus stip op de horizon ligt.

Doelen

Als we dan die 'doelen' zelf zien dan blijft het met name toch voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de vraag, dat ook aangezien de 'centrale regierol' door de landelijke overheid o.i. toch niet geheel duidelijk is, dat niet alleen t.a.v. de doelen zelf (denk aan de eerder gepubliceerde: 'Stikstofkaart' met duidelijke gebiedsgerichte doelen die dan later weer is ingetrokken, evenals ook twijfelende houding van de regering m.b.t. de doelen t.a.v. stikstof, althans de daarbij aangegeven tijdsperioden), maar ook voor het daarbij van toepassing zijnde instrumentarium (denk ook aan de regeling voor zogenaamde 'piekbelasters'), hoe dan de aangegeven doelen zullen worden bereikt. Weliswaar worden dan in de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER NPLG' daarbij bijzondere aandacht gegeven aan de zogenaamde 'structurerende keuzes', evenals de 'varianties' (m.b.t. o.a. de ambities) die daarop mogelijk zijn, maar o.a. ontbreekt daarbij o.i. dus, zoals ook hiervoor al aangegeven, toch een daadwerkelijk inspirerend en bij voorkeur ook kaderstellend perspectief op een hoger schaalniveau, dat op basis van het grote aantal opgaven waar we voor staan en overigens niet alleen die m.b.t. het landelijke gebied, zodat in die zin de provincies (en andere 'stakeholders') en uiteraard ook de diverse (directe) belanghebbenden ook echt weten waar ze aan toe zijn. Uiteindelijk zal o.i. iedereen aan mogelijke perspectiefvolle oplossingen een bijdrage moeten leveren, inclusief ook de (voedsel)ketens die veelal een belangrijke schakel tussen het landelijke gebied en stedelijke gebied vormen, ook al zullen ook daarbij mogelijk meer directe (regionale) verbindingen tussen producenten en consumenten moeten worden gezocht.

2.2 Oplossingsrichtingen Landelijk Gebied

Zoals dan in de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' aangegeven zijn door het rijk een set aan zogenaamde 'structurerende keuzes' geformuleerd, waarmee dan de provincies zelf kunnen uitwerken wat waar wel en niet kan. Die structurerende keuzes zijn dan het resultaat van diverse routes van beleidsontwikkeling van de rijksoverheid met de maatschappelijke partners, tussen onderdelen van het rijksbeleid én van het rijk en de decentrale overheden.

Die 'structurerende keuzes' zijn dan te verdelen in twee categorieën, namelijk:

- Keuzes met directe doorwerking naar de gebiedsprogramma's (zie voor het overzicht de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied', Tabel 2: 'Toelichting structurerende keuzes met directe doorwerking' en (in zekere zin) ook Fig. 2: 'Structurerende keuzes', pag. 13);
- Keuzes die meekoppelen in het opstellen van de gebiedsprogramma's, zoals die m.b.t. de volksgezondheid, dierziekten en zoönosen, 'geurhinder' en 'fijnstof'.

Aangegeven wordt dat de: 'Plan-MER' zich dan met name zal richten op 'de structurerende keuzes met directe doorwerking naar de gebiedsprogramma's'. De nadere uitwerking van de gegeven 'structurerende keuzes' zijn dan kennelijk tevens bepalend of de door de provincie op te stellen (regionale) gebiedsprogramma's wel of niet voldoen.

Met betrekking tot mogelijke 'alternatieven' wordt dan aangegeven dat ook daarbij de 'structurerende keuzes' bepalend zijn en dus niet de doelen. In die zin wil wordt in de: 'Plan-MER' zowel een beeld gegeven van het zogenaamde: 'Nulalternatief', hetgeen dan de situatie is als het NPLG niet wordt uitgevoerd, hetgeen dat als de 'Referentiesituatie' wordt aangemerkt, als van het: 'Voornemen', zijnde van de (gekozen/toegepaste) 'structurerende keuzes'. De vergelijking tussen beiden alternatieven vindt dan plaats op basis van het beoordelingskader zoals dat ook aan de 'Plan-MER NOVI' ten grondslag lag, namelijk het zogenaamde 'Rad van de Leefomgeving'.

In die zin wordt dus in de voorliggende: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' zodoende (nog) geen beeld gegeven van een mogelijk 'integraal alternatief', aangezien op basis van het lopende 'iteratieve proces' door de terugkoppeling van de provincies en de aldaar lopende gebiedsprocessen enerzijds en de uitkomsten van Landbouwakkoord anderzijds er nog aanpassingen t.a.v. d(i)e 'structurerende keuzes' kunnen optreden. Voor die aanpassing zou dan nog wel een apart traject binnen de m.e.r. worden gevolgd.

Integrale alternatieven

Op zich is het o.i. mooi dat een 'iteratief proces' wordt gevolgd, met ook inbreng vanuit de provincies (en aldaar aanwezige stakeholders), anderzijds wordt daarbij dus een bepalende rol toegekend aan 'structurerende keuzes' die kennelijk leidend zijn, ook m.b.t. de mogelijke alternatieven.

Zoals ook uit met name het vorige hoofdstuk kan worden afgeleid zou het o.i. goed zijn als er t.a.v. de diverse mogelijke 'integrale alternatieven' toch door de rijksoverheid een duidelijk 'integraal (ruimtelijk) perspectief' en dus richting aan het NPLG zou worden gegeven. Meer in het bijzonder zou het daarbij goed zijn, dat ook gezien de diverse opgaven, dat hierbij ook wordt ingespeeld op het: 'Scenario Nederland Natuurinclusief'. Bij een dergelijk integraal alternatief zou dan eveneens van de gegeven (inter)nationale doelen moeten worden uitgegaan, maar ook echt moeten worden gezien wat het doelbereik is als we als samenleving als geheel veel meer in harmonie met de natuur zouden gaan leven, dus de natuur weer ook echt als basis van de samenleving wordt gezien, inclusief met respect voor de intrinsieke waarden daarvan (zie in deze overigens ook de (maatschappelijke) doelen van de: 'Omgevingswet'). Dat daarbij dus eerst een beeld wordt gegeven hoe we echt in Nederland (en dat in samenhang met andere landen) tot een samenhangend en robuust natuurnetwerk kunnen komen, dat ook echt tegen een stootje kan, dat ook i.r.t. de klimaatverandering, evenals de milieudruk zodanig is teruggebracht dat volledig natuurherstel kan optreden en dat dan niet alleen t.a.v. de natuur in Natura 2000-gebieden, maar ook die binnen het NNN en eigenlijk overal, zodat weer echt een levend natuurnetwerk kan ontstaan (zie in deze dus o.a. ook de publicaties: 'Nederland Natuurinclusief - Natuur overal en voor iedereen (RLI, 2022)' en ook: 'Living Planet Report Nederland 2020 - Natuur en landbouw verbonden (WNF, 2022)' en ook: 'Living Planet Report 2023 - Kiezen voor natuurherstel (WNF, 2023)').

Natuurlijk er wordt wat betreft de 'structurerende keuzes' ook gekeken naar diverse mogelijke ambities en ook brandbreedten, dat ook op basis gevoeligheidsanalyses, maar als we nu o.i. geen echt fundamentele(re) keuzes maken, dat op basis van de zogenaamde 'Lagenbenadering (zie in deze dus ook de brief: 'Bodem en Water Sturend (Min I&M, 2022)'), evenals ook duidelijke keuzes voor natuurherstel, dat op basis van de (intrinsieke waarden van de) natuur als sturend principe, evenals het daadwerkelijke 'systeemherstel' dat daarvoor nodig, inclusief m.b.t. het klimaat (op niveau aarde als geheel) en m.b.t. de bodem (zie o.a. de film: 'Onder het maaiveld') en het (grond)water (zie dus ook de EKRW) dan vreest de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch dat we ondanks alle goede intenties toch achter de diverse doelen aan blijven lopen, hoe mooi bepaalde 'structurerende keuzes' en bijbehorende mogelijke 'maatregelen' ook zijn.

Ook het gegeven dat men de 'maatregelen' dan niet meeneemt in de Plan-MER, maar deze overlaat aan de provincies, maakt o.a. een goede toetsing van de effecten en ook van het doelbereik feitelijk onmogelijk.

2.3 Beoordelingskader en methodiek

Teneinde dan tot een toetsing van de/het alternatief, dus het: 'Voornemen', t.o.v. de 'Referentiesituatie' te komen, wordt dan gebruik gemaakt van het zogenaamde: 'Rad van Leefomgeving'. Laat het duidelijk zijn dat ook de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de mening deelt dat hierdoor ook echt een 'integrale toetsing/beoordeling' mogelijk is, zij het dat Rad dan eigenlijk nog wel veel verder m.b.t. de toetsing van de effecten NPLG zou moeten worden uitgewerkt.

Zo zijn de m.b.t. het 'NPLG' relevante thema's en bijbehorende toetsingscriteria niet tot nauwelijks nader uitgewerkt, zodat het toch onduidelijk blijft wat bij de toetsing dan de uiteindelijke toetsingscriteria zijn. In die zin zouden deze o.i. in ieder geval ook nu al in de voorliggende: 'NRD NPLG' op basis beschikbare methodieken nader moeten worden omschreven, uiteraard voor zover beschikbaar.

Zo kan wat betreft de kwaliteit van het water dan moeten worden aangesloten bij de 'ecologische beoordelingssystematiek' vanuit de EKRW, zoals de 'ecologische maatlatten' die daarbij worden gebruikt.

Daarnaast zou m.b.t. de natuur t.a.v. de doelen kunnen worden aangesloten bij de doelensystematiek van de Natura 2000-gebieden en wat betreft de beoordeling bij de systematiek zoals bijvoorbeeld aan de NDA's zoals deze thans worden opgesteld ten grondslag is gelegd en dan in het bijzonder de daarbij gebruikte: 'Landschapsecologische systeemanalyses (LESA's)' (zie in deze dus o.a. ook de: 'Handreiking voor de gebiedsprogramma's (Min LNV et al, 2023)').

Een dergelijke systematiek zou dan ook kunnen worden toegepast op 'toestand' en het 'doelbereik' van diverse maatregelen wat betreft de natuur in Nederland buiten de Natura 2000-gebieden, zoals die m.b.t. het 'NNN' en ook bijvoorbeeld het bereiken van een 'Basiskwaliteit Natuur' in overige delen Nederland en waarvoor de systematiek (op basis zogenaamde 'KPI's') thans wordt uitgewerkt.

De t.b.v. de toetsing uiteindelijk gekozen systematiek en bijbehorende toetsingscriteria zouden dan niet alleen aan de Commissie voor het m.e.r. moeten worden voorgelegd, maar tevens ter beoordeling aan de inmiddels ingestelde Ecologische Autoriteit (EA), die voor

zover de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat heeft begrepen mede onder de Commissie voor het m.e.r. valt, althans daarvan als een verbijzondering kan worden gezien.

Ook blijft het onduidelijk wat nu de 'bandbreedte' is tussen diverse 'scores', zodat het ook in die zin onduidelijk blijft wat de betekenis daarvan is. In ieder geval zouden ook deze voor meer SMART moeten worden beschreven, zoals op basis beschikbare 'ecologische -' of andere 'maatlaten'.

Verder wordt aangegeven dat het 'doelbereik' niet zal worden meegenomen, maar door Planbureau's op basis van een zogenaamde: 'Ex ante evaluatie' zal worden bepaald. Maar dat 'doelbereik' is o.i. wat nu juist een toetsingscriterium is, dus of de doelen uiteindelijk op basis voorgestelde maatregelen nu wel of niet zullen worden bereikt. In die zin zou dat o.i. toch deel van de voorliggende: 'Plan-MER NPLG' moeten zijn.

Daarbij kan m.b.t. de 'stikstof' nog worden aangetekend dat ook volgens een recent advies aan de Minister nogmaals is aangegeven dat er daarvoor eigenlijk geen andere standaard is dan de zogenaamde: "Kritische Depositie Waarde (KDW)" (zie in deze dus ook het advies: 'Van depositie- naar emissiebeleid - Voorstel hoe om te gaan met de KDW in wetgeving, vergunning en beleid (Erisman, J. W., et al, 2023)'). Verder is inmiddels uit nader onderzoek duidelijk dat de 'Kritische Depositie Waarden' voor bepaalde habitattypen zelfs nog te hoog zijn, zodat daarmee bij de toetsing rekening mee zou moeten worden gehouden (zie in deze dus ook het rapport: 'Review and revision of empirical critical loads of nitrogen for Europe (Bobbink, et al, 2022)'). In die zin moet de aanpak van stikstof dus nog urgenter worden geacht dan dat deze eerder werd ingeschat (zie in deze dus o.a. ook het rapport: 'Herstelbaarheid van door stikstof aangetaste Natura 2000-gebieden: een overzicht (Bobbink, et al, 2022)').

3. Conclusie

O.i. schiet voorliggende 'NRD Plan-MER NPLG' toch op aantal punten tekort, zeker als we de grote opgaven bezien waar we met zijn allen voor staan, zoals die m.b.t. het klimaat, de natuur/biodiversiteit én ook bodem en water. In die zin zou o.i. toch meer naar echte 'integrale alternatieven/perspectieven' moeten worden gekeken, evenals de toetsing op basis van het: 'Rad van de Leefomgeving' en dan met name de daarbij per (relevant) thema gegeven toetsingscriteria veel meer in detail moeten worden uitgewerkt. De daartoe beschikbare toetsingscriteria, zoals deze m.b.t. de natuur o.a. uit de doelendocumenten en meer recentere NDA's naar voren komen, zoals de zogenaamde: 'Landschapsecologische systeemanalyses (LESA's)', evenals wat betreft de kwaliteit van water uit de zogenaamde 'ecologische maatlaten' in kader EKRW zouden daarvoor dan een belangrijke basis kunnen vormen.

Hoogachtend,

P. Greeven

B. de Wolf

Afz.: Stichting Milieuzorg Zeist e.o.

P/a: B. de Wolf

Kometenlaan 70

3721 JV Bilthoven

Bijlage 2

Aan het College van Gedeputeerde Staten
Van de Provincie Utrecht
Postbus 80300
3508 TH Utrecht

Zeist, 30 oktober 2023

Betreft: Inspiraakreactie Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake het: 'Concept-Utrechts
Programma Landelijk Gebied 1.0 – Een sterk landelijk gebied, natuurlijk in balans'

Geacht College,

Begin juli is dan het: 'Concept-Utrechtse Programma Landelijk Gebied 1.0 - Een sterk landelijk gebied, natuurlijk in balans (hierna: UPLG)' gepresenteerd. Een programma dat dan op verzoek van de Minister voor Natuur en Stikstof is opgesteld en dat als het aanbod vanuit de provincie Utrecht aan het rijk in het kader van het: 'Nationale Programma Landelijk Gebied (NPLG)' kan worden gezien, dat teneinde de grote opgaven waar we in het landelijk gebied met zijn allen in Nederland voor staan, zoals die m.b.t. natuur, dat mede i.r.t. de stikstofproblematiek, maar ook die m.b.t. het klimaat en de (grond)waterkwaliteit, dat mede i.r.t. de Kader Richtlijn Water (KRW), ook echt samen op de pakken.

Zoals ook op de website van de provincie Utrecht aangegeven kan dan tot en met 31 oktober 2023 een reactie op het: 'UPLG' worden gegeven, hetgeen dan kennelijk later alsnog is verlengd t/m 15 november 2023. Door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. is dan eerder al, dat mede op verzoek van de toenmalige projectleider voor de Regio Utrechtse Heuvelrug, een projectvoorstel van het betreffende deelgebied ingediend (zie in deze ook Bijlage 2.1: 'Projectvoorstel Stichting Milieuzorg Zeist inzake UPLG Utrechtse Heuvelrug'). Daarnaast heeft zij ook een bijdrage geleverd aan het projectvoorstel zoals dat door de Werkgroep Natuurlijk Zeist-West/de Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West voor het Kromme Rijngebied, althans het gedeelte ten zuid-westen van Zeist, bij de provincie is ingediend (zie in deze dus ook Bijlage 2.2: 'Projectvoorstel Werkgroep Natuurlijk Zeist-West/de Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West inzake UPLG Kromme Rijngebied ten zuid-westen van Zeist'). Los van beide voorstellen wil de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. gaarne van de geboden gelegenheid gebruik maken een reactie op het: 'UPLG' te geven. Eerst zal nog kort bij het planproces worden stilgestaan, waarna een inhoudelijke reactie zal worden gegeven. Daarbij zal in hoofdlijnen in de inhoudsopgave van het: 'UPLG' worden gevolgd. Afgesloten zal worden met een conclusie.

1. Planproces

Op 29 juni 2019 is dan een Uitspraak door de Raad van State gedaan in het kader van diverse procedures zoals deze tegen bepaalde uitbreidingsplannen van veehouderijen en overigens ook m.b.t. beweiding waren aangespannen door diverse organisaties en waarbij dan gebruik werd gemaakt van de zogenaamde: 'Programmatistische Aanpak Stikstof (PAS)'. Bij die programmatistische aanpak zijn dan door diverse organisaties tijdens de consultatie die voorafgaand aan de invoering van dat programma heeft plaatsgevonden diverse kritische kanttekeningen geplaatst, waaronder door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o., maar desondanks is dat programma toch ingevoerd. Met dat programma wilde men dan agrariërs

toch als zij aan bepaalde voorwaarden voldeden laten uitbreiden, waarbij dan feitelijk al voorruit werd gelopen op de nog in die zin in de betreffende Natura 2000-gebieden te nemen herstelmaatregelen. In dat kader van de PAS zijn toen op basis gegevens gebiedsanalyses ook voor de betreffende Natura 2000-gebieden te nemen herstelmaatregelen uiteengezet, maar aangezien de PAS het dus mogelijk maakte alvast van de stikstofruimte die zo in de toekomst vrij zou komen gebruik te maken, heeft de Raad van State daar uiteindelijk dus haar goedkeuring aan onthouden, dat overigens mede op basis van een prejudicieel Advies /prejudiciële Uitspraak van het Hof van Europa dienaangaande. Door die onthouding van goedkeuring door de Raad van State zijn inmiddels diverse projecten stil komen te liggen, zoals diverse infraprojecten, aangezien daar onvoldoende stikstofruimte voor beschikbaar is. Hetzelfde geldt voor de vergunningverlening voor de uitbreiding van agrarische bedrijven, zij het dat deze onder voorwaarden langzaam weer op gang komt, waarbij de provincies dan overigens een verschillend beleid, inclusief bijbehorende regels, voeren.

Daarna is o.a. door de Tweede Kamer de: 'Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering' aangenomen met dan o.a. duidelijk doelstellingen m.b.t. de aanpak van de stikstofproblematiek en dan met name m.b.t. de zogenaamde Natura 2000-gebieden. Mede in het kader die wet is dan door het Rijk het: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)' opgestart. In het kader van dat programma wil men dan niet alleen de stikstofproblematiek aanpakken, maar tevens die m.b.t. de klimaatproblematiek en ook die in het kader van de Kader Richtlijn Water, waarvan Nederland eveneens de doelen (eerst voor 2015, thans voor 2027) niet dreigt te halen. T.b.v. dat: 'Nationale Programma Landelijk Gebied' wordt dan tevens een Plan-MER-procedure gevolgd, waarvan dan inmiddels een zogenaamde: 'Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER NPLG' ter inzage heeft gelegen, waarop dan tevens door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. een zienswijze is ingediend (zie in deze dus ook Bijlage 2.3: 'Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist inzake NRD Plan-MER NPLG').

In het kader van het: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)' is dan door het rijk aan de provincies om een aanbod gevraagd, hetgeen dan voor 1 juli 2023 diende te worden aangeleverd. Daarbij is dan door het rijk aan de provincies zowel een aantal doelen (inter)nationale doelen meegegeven (zie in deze dus ook de: 'Startnotitie NPLG' met ook richtingsgevende doelen m.b.t. de stikstofreductie per gebied), evenals een aantal zogenaamde 'structurende keuzes' (zie in deze dus met name ook het: 'Ontwikkeldocument NPLG (Min. , nov. 2022)' en ook de bijbehorende 'Handreiking voor de gebiedsprogramma's UPLG'). Daarnaast kan bijvoorbeeld ook de: 'Kamerbrief Water en Bodem Sturend (Min. I&W, nov. 2022) als richtinggevend worden aangemerkt.

Teneinde hier dan gevolg te geven is dan eerst door de provincie Utrecht een: 'Startnotitie UPLG' opgesteld, daarna een: 'Koersnotitie' en vervolgens dus het: 'Utrechts Programma Landelijk Gebied 1.0'. Gezien de termijn heeft bij het opstellen van dat programma wel een bepaalde consultatie plaats gevonden, maar vooral met directe overlegpartners, althans zo heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat begrepen. Wel heeft zij vanuit zichzelf contact gezocht met de provinciale projectleider voor de Regio Utrechtse Heuvelrug, waarna de Stichting zelf vervolgens een projectvoorstel voor de Utrechtse Heuvelrug heeft ingediend. Of deze bijdrage uiteindelijk ook een bepaalde doorwerking heeft gehad in het: 'UPLG 1.0' is aan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. overigens onbekend, aangezien er t.a.v. van het betreffende projectvoorstel geen terugkoppeling meer heeft plaatsgevonden. Wel heeft er o.a. een webinar plaatsgevonden, waarin dan door de provincie Utrecht in samenwerking

met een aantal directe partners er een toelichting is gegeven op het (proces van) het: 'UPLG'. Begin juli is dan het: 'UPLG 1.0' aan het rijk aangeboden. Daarbij is nadrukkelijk aangegeven dat alvorens dan tot een definitief programma wordt gekomen er nog een uitvoerige consultatie van de partners zal plaatsvinden, althans zo heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat begrepen.

Inmiddels is dan door het Rijk per brief aangegeven, ook wel als de Osinga-brief aangeduid, dat zij het: 'UPLG' een stevige basis vormt voor het vervolg, inclusief waardering voor de gebiedsgericht aanpak die de provincie daarmee voorstaat en waarbij zij dan vooruit zou lopen t.o.v. de andere provincies, hetgeen natuurlijk mooi is.

Uit de brief die dienaangaande recent door de provincie Utrecht naar de betrokkenen is gestuurd, wordt dan tevens duidelijk dat m.b.t. het UPLG er ook nog, net als dat voor het NPLG het geval is, kennelijk een: 'Plan-MER-procedure' zal worden doorlopen. En ook al loopt de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. daarbij vooruit op de wijze waarop daar dan vorm aan zal worden gegeven, het zou o.i. in ieder goed zijn dat ook daarbij diverse varianten/scenario's aan de orde komen, inclusief ook een 'Meest Natuur- en ook Milieuvriendelijke variant', ook al is deze dan wettelijk (helaas) niet meer verplicht.

Naast het UPLG heeft het rijk ook aan de provincies gevraagd om met een: 'Ruimtelijk Voorstel' in het kader van het: 'Programma NOVEX' te komen, dat ook als opmaat naar een nieuwe: 'Nota Ruimte'. Door de provincie Utrecht wordt inmiddels aan een dergelijk: 'Ruimtelijk Voorstel' gewerkt, dat ook in diverse fasen. Gezien de gedeeltelijke samenhang tussen het: 'Ruimtelijke Voorstel' en dat voor het: 'UPLG' worden beiden, zoals ook uit het: 'UPLG' naar voren komt, op elkaar afgestemd, hetgeen gezien de integrale aanpak die men uiteindelijk voorstaat en die feitelijk ook aan de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht' ten grondslag ligt, voor de hand ligt. In beide voorstellen, althans wat betreft het: 'Ruimtelijke voorstel' zowel de: 'Notitie Denkrichtingen, Uitdagingen en Kansen Provincie Utrecht', als de: 'Notitie agenda Provinciaal Ruimtelijk Voorstel', staat dan ook de systematiek die aan de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht 2022' ten grondslag ligt centraal, inclusief de daarbij aan de orde gestelde thema's, zij het dat scope bij de een natuurlijk, aangezien deze over de ruimtelijk ontwikkeling in zijn totaliteit gaat, dus niet alleen die t.a.v. het landelijk gebied, breder is dan bij de ander, zij het dat tussen beiden ook een bepaalde samenhang bestaat.

Wel is het zo dat nog niet zo heel lang geleden het Kabinet is gevallen en dat in die zin ook bepaalde zaken, zoals o.a. het: 'Transitiefonds Landelijk Gebied' controversieel is verklaard, hetgeen het er allemaal natuurlijker niet eenvoudiger op maakt.

En alhoewel dan met name door de recente brief van de programmamanager er nu bij de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. er meer inzicht is ontstaan in het proces als geheel, blijft het voor haar wel de vraag hoe nu ook echt alle 'belanghebbenden' bij het proces actief worden betrokken. Natuurlijk het is aan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. bekend dat er inmiddels t.a.v. de te doorlopen gebiedsprocessen, waarbij het dan om 9 deelgebieden en 9 deelgebiedsagenda's gaat (zie voor het overzicht van de diverse deelgebieden dus ook het: 'UPLG', het kader op pag. 101), er een aantal coördinatoren zijn aangesteld, maar het zou o.i. toch goed zijn als hier toch een nader inzicht zou worden gegeven.

2. Inhoudelijke aspecten

Bij het bespreken van diverse aspecten zal dan de inhoudsopgave van het: 'UPLG' worden gevolgd, waarbij zo mogelijk een reactie wordt gegeven voor zover daar aanleiding toe bestaat.

2.1 Opgaven en doelen, ambities en denklijnen

Hierbij wordt dan een overzicht gegeven van het drietal (inter)nationale doelen, te weten die m.b.t. de natuur, de (grond)waterkwaliteit en het klimaat, die dan centraal staan bij het: 'NPLG' en wat die dan betekenen voor de provinciale doelen (zie in deze dus ook het: 'UPLG', Tabel 1: 'Overzicht provinciale doelen', pag. 15, dat ook met een daarbij per doel aangegeven termijn). Deze zijn dan (met name ook) gebaseerd/afgeleid uit de doelen zoals deze m.b.t. het: 'NPLG' zijn vastgelegd (zie in deze o.a. de: 'Handreiking voor de Gebiedsprogramma's NPLG' (Rijksoverheid, 2023), Hoofdstuk 3.1: 'NPLG doelen in samenhang').

Door de provincie Utrecht is er dan tevens voor gekozen als 'Vierde doel' die m.b.t. de 'Landbouw' toe te voegen, dat dan kennelijk mede aangezien er op het landelijk niveau het in die zin te bereiken: 'Landbouwakkoord' het (net) niet heeft gehaald, waarbij zij dan mede refereert aan de doelen zoals deze in die zin in de: 'Landbouwvisie Utrecht (provincie Utrecht, 2018)' zijn opgenomen en die dan (grotendeels) zijn doorvertaald in de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht 2021'.

Op zich dus goed dat door de provincie Utrecht landbouw als een 'Vierde doel' is toegevoegd, dat ook om aan de landbouw perspectief te bieden. En alhoewel dan bij de gegeven doelen wel ook meteen een relatie wordt gelegd met de andere thema's die binnen de provincie Utrecht in het kader van de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht 2021' aan de orde worden gesteld, was het wellicht toch ook goed geweest als aan het thema 'Gezondheid' en dan aan een 'Gezonde leefomgeving', dat dus naast 'Gezonde ecosystemen', bij de gebiedsprocessen bijzondere aandacht zou worden gegeven (vergelijk in deze dus ook de: 'Omgevingsvisie provincie Utrecht 2021' en dan in het bijzonder ook m.b.t. het thema: 'Stad en land gezond'). Dat mede ook gezien de aandacht die daaraan thans in de 'Omgevingswet' wordt gegeven (zie in deze dus ook de: 'Omgevingswet', Art. 1.3: 'Maatschappelijke doelen van de wet'). Feitelijk wordt hierop ook al in het 'Fonds Vitaliteit Landelijk Gebied' op ingespeeld, hetgeen o.i. nog eens een extra stimulans zou zijn ook aan dit thema toch meteen vanaf het begin als een van de hoofddoelen mee te nemen, dus als 'Vijfde doel'.

Hierna zal dan bij de afzonderlijke in het: 'UPLG' gegeven doelen en ambities m.b.t. de natuur, het klimaat en (grond)water worden stilgestaan.

Natuur

Op zich is het o.i. dus goed dat per thema de diverse doelen zijn aangegeven, zoals dus die m.b.t. een reductie van de stikstofdepositie met (gemiddeld) 46 %. Daarbij valt het op dat de doelen voor de natuur, toch voornamelijk in kwantitatieve zin zijn beschreven, maar waar het o.i. toch uiteindelijk toch om dient te gaan dat de natuur weer in een: 'Gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)' komt. Natuurlijk een structurele aanpak, zoals een herstel van diverse omgevingscondities, zoals die m.b.t. bodem en water, evenals het vergroten en verbinden van de binnen de provincie voorkomende natuurgebieden, inclusief de realisatie van bijvoorbeeld bufferzones en ook van een: 'Groen-Blauwe Dooradering (GBDA)', ligt

daarbij voor de hand en wordt door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dan ook van harte ondersteund, maar zou het ook niet mooi zijn als we uiteindelijk ook m.b.t. de natuur bepaalde kwalitatieve doelstellingen zouden opnemen. Uiteraard is het aan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. bekend dat voor de Natura 2000-gebieden deze doelen zijn vastgesteld in de diverse: 'Aanwijzingsbesluiten', evenals wordt met de keuzes in de: 'Natuurbeheerplannen' van de provincie Utrecht voor bepaalde: 'Natuurbeheertypen' daarbij ook bepaalde keuzes gemaakt voor de natuurdoeltypen die men op een bepaalde plek wil realiseren, maar met name voor de gebieden die buiten de Natura 2000-gebieden en het NNN liggen zijn in die zin voor zover bij de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. bekend geen concrete doelen vastgesteld. Bovendien zeggen de doelen die t.a.v. de betreffende Natura 2000-gebieden en het NNN zijn vastgesteld vaak nog niets over de staat van de natuur binnen de betreffende natuurgebieden. Gelukkig worden t.a.v. de betreffende: 'Natura 2000-gebieden' dan thans wel zogenaamde: 'Natuurdoelanalyses (NDA's)' uitgevoerd, die ook door de Ecologisch Autoriteit van een Advies worden voorzien, evenals is m.b.t. het NNN recent ook een beschrijving van de: 'Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW)' opgesteld, inclusief ook een algemene beschrijving van de staat van de natuur waarin dan de daarbij als zodanig onderscheiden deelgebieden zouden verkeren, met ook de opties om bepaalde knelpunten aan te pakken, zij het dat deze is o.i., zoals overigens ook door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. in haar: 'Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake 1^e Wijziging Omgevingsverordening provincie Utrecht 2022' aangegeven, lang niet volledig is, maar een diepgaande analyse over de 'Staat van de Natuur' binnen de provincie Utrecht ontbreekt o.i. toch nog steeds. Dat terwijl het o.i. juist daar in het kader van het: 'UPLG' (mede) om zou moeten gaan.

Teneinde dan aan de natuur van de provincie Utrecht een bepaalde kwaliteitsimpuls te kunnen geven is dan allereerst in 1990 het zogenaamde: 'Beleidsplan Natuur en Landschap Provincie Utrecht' vastgesteld, hetgeen uiteindelijk in 2013 een opvolging heeft gekregen in de: 'Natuurvisie 2.0' en in 2016 een: 'Natuurvisie – Een plus op het natuurbeleid 2.0', dat inclusief een: 'Supplement Biodiversiteit'⁶.

Juist ook gezien de diverse natuurdoelen was het dan wellicht goed geweest als er in het kader van het: 'UPLG' alsnog voor de provincie Utrecht als geheel dan alsnog een inzicht zou worden gegeven in de: 'Staat van de Natuur'⁷ en dan met name hoe deze zich verhoudt tot de doelen en welke maatregelen nodig zijn om die doelen dan wel te kunnen halen. Dat teneinde te bezien hoe de natuur als geheel weer wel in een: 'Gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)' zou kunnen komen⁸. Dus een soort van provinciebrede:

⁶ Overigens zou voor zover de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat n.a.v. de behandeling van de 'Natuurvisie – Een plus op het Natuurbeleid 2.0' had begrepen door de provincie in overleg met de 'stakeholders' een 'Biodiversiteitsvisie'/'Plan van Aanpak Biodiversiteitsherstel' worden opgesteld, maar daar is kennelijk nooit van gekomen, althans niet voor zover bij de Stichting bekend.

⁷ Uiteraard is het aan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat in de loop van de tijd diverse: 'Staten van de provincie Utrecht' zijn verschenen, met ook bijzondere aandacht voor de staat van de bodem, water, de natuur/biodiversiteit, maar het zou dus goed zijn als de daarbij gegeven analyses ook meer gebiedsgericht zouden worden doorvertaald, zodat in die zin ook meer inzicht kan worden gegeven in de 'Staat van de natuur' binnen de diverse deelgebieden/regio's, zoals deze binnen de provincie Utrecht worden onderscheiden. Overigens kan daarbij dan mogelijk wel ook gebruik worden gemaakt van de doorvertaling van het: 'Living Planet Report Nederland 2023' per provincie heeft plaatsgevonden en hetgeen dan in een webinar: 'Natuur in de provincies' op 12 september 2023 voor de provincie Utrecht nader is toegelicht.

⁸ Overigens wordt in de: 'Natuurvisie – Een plus op het natuurbeleid 2.0', 'Supplement biodiversiteit, Bijlage 3: 'Fauna' en ook Bijlage 4: 'Flora' wel ook een soort van stand van zaken gegeven m.b.t. de

'Natuurdoelanalyse (NDA), inclusief bijbehorende 'Landschapsecologische Systeem Analyse (LESA's)'. Dat dan uiteraard mede op basis van beschikbare natuurinventarisaties en evaluaties zoals deze in de loop van de tijd voor de provincie Utrecht hebben plaatsgevonden. Dat daarbij dan tevens over het 'referentiejaar' waarvan daarbij dan zou moeten worden uitgegaan nog een nadere dialoog zou kunnen plaatsvinden (zie in deze dus ook de dialoog m.b.t.: 'natuuramensie'/het 'lost baseline syndroom'), dat ook rekening houdend met de klimaatverandering en andere ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op een bepaalde natuurlijke ontwikkeling van de natuur, spreekt dan o.i. uiteraard voor zich.

Een en ander uiteraard voor zover een dergelijke provinciebrede: 'Natuurdoelanalyse (NDA)' nog niet is uitgevoerd. Natuurlijk de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. heeft kennis genomen van de analyses die in het kader van het: 'UPLG' zijn uitgevoerd (zie in deze dus het UPLG en dan met name ook het: 'Bijlagenboek'), maar deze geven o.i. toch weinig inzicht in de daadwerkelijke toestand/staat van de natuur. Dat bij de daarbij gegeven analyses dan wordt aangesloten bij hetgeen dienaangaande in de: 'Handreiking voor de Gebiedsprogramma's NPLG', Hoofdstuk 3.2: 'Minimale inhoud gebiedsprogramma juli 2023' wordt aangegeven spreekt voor zich, maar o.i. zou het dus goed zijn als toch in die zin een stap verder wordt gegaan, dat teneinde om ook echt tot een algeheel natuurherstel binnen de provincie Utrecht te kunnen komen en dat dan niet alleen voor VHR-habitats en soorten, maar voor de gehele Utrechtse Natuur, inclusief ook de kenmerkende (icoon)soorten die dan voor het Utrechtse voor bepaalde landschappen/natuurgebieden karakteristiek zijn.

Hoe een en ander ook zij, de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. ziet de natuur als drager van het leven en in die zin pleit zij er al langer voor dat wij als samenleving gewoon 'in harmonie met de natuur (zouden moeten) leven' (vergelijk ook centrale programma biodiversiteitsherstel UN en ook dat van het: Biodiversiteit Akkoord van Montreal', evenals overigens ook de: 'Green deal EU' en daarbij behorende: 'Natuurherstelwet'). Teneinde dat te bereiken is daarvoor o.i. dan een algehele omslag in het denken en vooral ook doen van de samenleving nodig, zodat de 'grenzen die de aarde/de natuur aan ontwikkelingen stelt', dus de zogenaamde: 'planetary boundaries', (weer) worden gerespecteerd, dus dat het in die zin van belang is dat nu voor de natuur ook echt voor een breed herstel wordt gekozen. Dat o.i. overigens ook in lijn met de maatschappelijke doelen uit de 'Omgevingswet' en waarbij *'aan het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur'* bijzondere aandacht wordt gegeven⁹.

Gelukkig wordt aan het o.i. zo dringend noodzakelijke 'natuurherstel', dat overigens niet alleen t.b.v. de natuur zelf, maar ook voor de mens i.r.t. de ecosysteemdiensten die met de natuur samenhangen (zie in deze dus o.a. ook de website: www.natuurlijkkapitaal.nl), in het voorliggende: 'UPLG' ook een aanzet gegeven, maar nog mooier zou het o.i. dus zijn als er behalve bepaalde kwantitatieve doelen er ook bepaalde kwalitatieve doelen zouden komen. Dat dan dus niet alleen voor de binnen de provincie Utrecht voorkomende Natura 2000-gebieden, evenals voor de natuur die dan deel uitmaakt van het NNN, maar ook voor de

staat van instandhouding van de binnen de provincie Utrecht voorkomende (beschermde) flora- en faunasoorten. In deze is bijvoorbeeld wel door de provincie Gelderland dan voor 25 beschermde soorten de daadwerkelijke: 'Staat van Instandhouding' in kaart gebracht (zie in deze dus ook het rapport: 'Staat van Instandhouding Gelderland' (Arcadis, 2018)', waaraan Utrecht dan wellicht een voorbeeld zou kunnen nemen.

⁹ Zie in deze dus ook de bijzondere aandacht die er met name de laatste tijd aan de: 'Rechten voor de natuur', dat als drager van het al het leven, wordt gegeven.

natuur in de diverse landschapstypen zoals deze binnen de provincie Utrecht kunnen worden onderscheiden. Met name in het kader van het: 'Deltaprogramma Biodiversiteitsherstel' wordt met name aan dat laatste inmiddels veel aandacht aan gegeven, waarbij ook het bereiken van een: 'Basiskwaliteit Natuur (BKN)', inclusief de daarbij per als zodanig te onderscheiden landschaps-/gebiedstype bijbehorende KPI's, van harte wordt ondersteund/omarmd, evenals meer recent ook door de Minister (zie in deze dus met name ook de: 'Verzamelbrief Natuur', d.d. 23 juni 2023), dus zou het o.i. goed zijn als juist ook de provincie Utrecht zich in de voorliggende: 'UPLG' daarvoor ook nadrukkelijk uitsprekt. Inmiddels is met name daartoe door de provincie Overijssel met het rapport: 'Basiskwaliteit Natuur provincie Overijssel - Een gezond en aantrekkelijk landschap voor mensen, dieren en planten' een belangrijke aanzet gegeven, waaraan Utrecht dan een voorbeeld zou kunnen nemen.

Dan hebben de provinciale Natuur- en Milieuorganisaties recent, dat overigens in navolging van diverse andere provincies, de: 'Natuurvisie provincie Utrecht 2050' gepubliceerd, dat met voor de daarbij onderscheiden gebieden duidelijke 'gebiedspaspoorten' met bijbehorende natuurdoelen, inclusief ook met de voor het betreffende gebied karakteristieke 'icoonsoorten' en ook kansen voor 'systeemherstel', dat (mede) op basis van het principe van bodem en water sturend. Dit om ook echt aan de natuur (en het landschap) binnen de provincie Utrecht een algehele kwaliteitsimpuls te kunnen geven, hetgeen dan o.i. tevens voor het voorliggende: 'UPLG' als een belangrijke inspiratiebron kan (en zou moeten) worden aangemerkt.

(Grond)waterkwaliteit

Wat de te bereiken (grond)waterkwaliteiten zijn deze voor de in het kader van KRW als zodanig aangewezen '(grond)waterlichamen' inmiddels vastgelegd, waarbij dan in het kader van een evaluatie zoals deze voor diverse stroomgebiedbeheerplannen is uitgevoerd is bezien in welke mate die doelen zijn behaald en of in die zin nog aanvullende maatregelen nodig zijn teneinde de betreffende doelen in 2027 wel te kunnen halen. Ook hier is indertijd door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. diverse malen een reactie op gegeven.

Met name door het waterschap zijn voor de 'overige wateren' nu (gelukkig) ook bepaalde ecologische doelen vastgesteld (zie in deze dus ook het: Waterbeheerprogramma 2022 – 2027 - Stroomopwaarts'), hetgeen o.i. niet alleen van belang is om uiteindelijk ook de doelen van de KRW te kunnen halen, maar ook teneinde ook in de sloten minimaal een bepaalde basiskwaliteit voor de natuur te kunnen bereiken. Uiteindelijk zal ook dit (de gezondheid van) de mens ten goede komen.

Wel is het voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de vraag of met het (grond)water-/bodemsysteem nu alle informatie beschikbaar is om ook echt de goede keuzes te kunnen maken, waarbij dan tevens kan worden verwezen naar de diverse aspecten zoals deze in de: 'Handreiking voor de Gebiedsprogramma's NPLG (Rijksoverheid, 2023)' en dan in het betreffende Hoofdstuk 3.2: 'Minimale inhoud Gebiedsprogramma juli 2023' en dan onder het aandachtstreepje 2: 'De feitelijke kenmerken van het water-/bodemsysteem' naar voren worden gebracht.

Klimaatdoelen

Hierbij wordt dan stilgestaan bij de klimaatdoelen die er met name t.a.v. het landelijke gebied liggen, zoals die m.b.t. CO2 en ook methaan. De laatste ook i.v.m. de veehouderij.

Algemene ambitie UPLG

Meer in het algemeen kan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. op zich wel vinden in de algemene ‘ambitie van het UPLG’ en dan in het bijzonder de daarbij voorgestane gebiedsgerichte en ook integrale aanpak.

Wel zou het dus goed zijn, zoals ook hiervoor al aangegeven, dat met name de doelen en dan in het bijzonder die m.b.t. de natuur nog wel concreter zouden worden geformuleerd, dus meer SMART, en dat dan niet alleen in kwantitatieve, maar ook in kwalitatieve zin en dat dan tevens i.r.t. tot de termijnen zoals deze daartoe in de: ‘Natuurherstelwet EU’ zijn aangegeven. Ook zou het dus goed zijn, zoals eveneens hiervoor al aangegeven, als er toch ook in het gehele gebiedsproces er bijzondere aandacht aan het thema ‘gezondheid’ en dus ook een ‘gezonde leefomgeving’ voor plant, dieren en mens zou worden gegeven.

En ook al wordt dat dan niet met zoveel woorden in het: ‘UPLG’ aangegeven er bestaat op dit moment dus wel degelijk ook tussen de diverse doelen op het gebied van de natuur, het klimaat, de waterkwaliteit en dus ook de ‘gezondheid’ wel degelijk een bepaald spanningsveld met de landbouw en in het bijzonder ook de gangbare/traditionele landbouw (zie in deze o.a. het: ‘Living Planet Report 2020 - Natuur en Landbouw verbonden (WNF, 2022)’). Dus op zich wel goed dat men in het: ‘UPLG’ een ‘toekomstgerichte landbouw’, dus *‘een landbouw die circulair, natuurinclusief, klimaatneutraal en ook economisch rendabel’* is centraal stelt, maar uiteindelijk zal ook deze o.i. dus wel in overeenstemming moeten zijn met de draagkracht van de aarde/de natuur, inclusief dus ook met die van de mens zelf (denk in deze dus ook aan diverse gezondheidsaspecten die thans spelen¹⁰), iets wat we o.i., zij het dat dat ook voor veel andere menselijke activiteiten geldt, al (veel) te lang uit het oog hebben verloren. Dat met alle gevolgen voor dien, niet alleen voor de biodiversiteit, inclusief het bijbehorende bodemvoedselweb, dus ook m.b.t. de bodemvruchtbaarheid, maar ook de diverse ‘ecosysteemdiensten’, de gezondheid van de mens, etc..

In ieder geval zijn er veel kansen tot herstel, dat ook vanuit een veel breder perspectief, zoals dat m.b.t. een: ‘Brede welvaart’, hetgeen ook blijkt door de vele initiatieven die er al zijn. Wat betreft de kansen tot natuurherstel kan daarbij dan o.a. worden verwezen naar de rapporten/adviezen: ‘Natuurinclusief Nederland - Natuur overall en voor iedereen (RLI, 2022)’¹¹, het: ‘Living Planet Report Nederland 2023 – Kansen voor Natuurherstel (WNF, 2023)’ en wat betreft het Utrechtse dan de: ‘Natuurvisie – Een plus op het natuurbeleid 2.0’ (zie in deze ook onderstaande Fig.: ‘Kaart Natuurparels provincie Utrecht’ (uit de: ‘Natuurvisie – Een plus op het natuurbeleid 2.0’, ‘Supplement Biodiversiteit’) en in het bijzonder ook naar de: ‘Natuurvisie provincie Utrecht 2050 (Natuur- en Milieuorganisaties Utrecht, 2023)’.

¹⁰ Zie in deze dus o.a. het advies van de Gezondheidsraad: ‘Gezondheidsrisico’s rond veehouderijen: Vervolgadvies (Gezondheidsraad, 2018)’

¹¹ Zie in deze overigens ook de: ‘Agenda Natuurinclusief (IPO et al, 2022)’

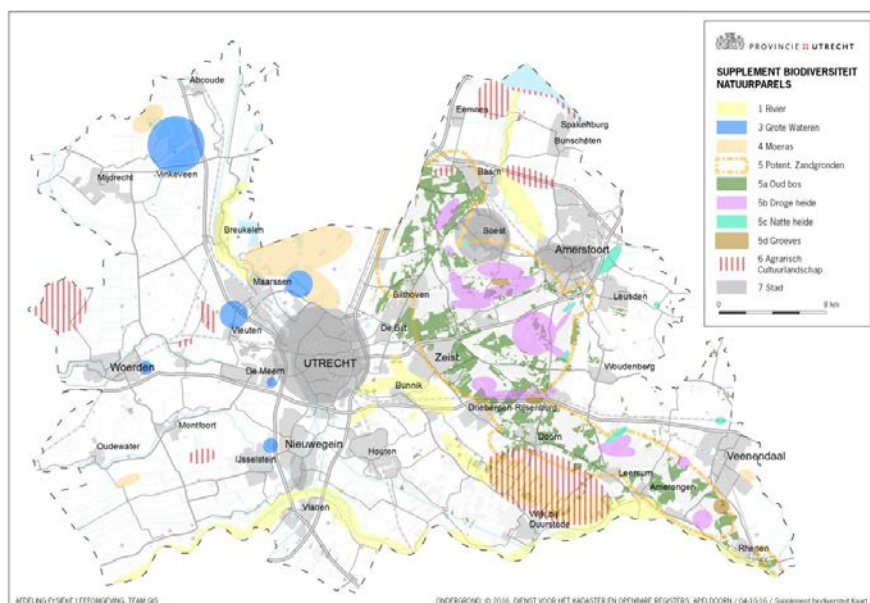

Fig.: Kaart Natuurparels provincie Utrecht' (uit de: 'Natuurvisie – Een plus op het natuurbeleid 2.0', 'Supplement Biodiversiteit')

2.2 Het Utrechtse Landschap als Basis voor het UPLG

Dat men dan het Utrechtse landschap als basis neemt voor het: 'UPLG' wordt uiteraard van harte door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. onderschreven. Alleen zo kun je o.i. immers, dat mede op basis van de zogenaamde: 'Lagenbenadering', tot een echt duurzame ontwikkeling van de binnen de provincie Utrecht als zodanig te onderscheiden landschapstypen komen.

Vijf landschapstypen

Wat er t.a.v. de vijf als zodanig onderscheiden landschapstypen wel opvalt, dat mede ook i.r.t. het onderscheid dat daarbij in de: 'Kwaliteitsgidsen Landschappen' wordt gemaakt, dat kennelijk niet langer van het: 'Rivierengebied' wordt gesproken, maar van het: 'Kromme Rijnstreek', dat terwijl de Kromme Rijnstreek/het Kromme Rijngebied natuurlijk eerder als een deel van het: 'Rivierengebied' kan worden aangemerkt, dat ook gezien de ontstaansgeschiedenis van dit gebied. Dat neemt natuurlijk niet weg dat binnen de provincie aan de Kromme Rijnstreek/het Kromme Rijngebied (sec) in meerdere opzichten een belangrijke betekenis kan worden toegekend.

Wat betreft de algemene beschrijving, inclusief bijbehorende 'kernkwaliteiten', zoals deze t.a.v. de als zodanig onderscheiden landschappen, dus achtereenvolgens:

- Veenweidelandschap 't Groene Hart;
- Veenweidelandschap Eemland;
- Utrechtse Heuvelrug;
- Rivierengebied/Kromme Rijnstreek;
- Gelderse Vallei,

wordt gegeven, kan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. zich daar op zich wel in vinden, zij het dan dat in de betreffende: 'Kwaliteitsgidsen landschappen', waarna dan wordt verwezen een veel uitgebreidere beschrijving is terug te vinden. In ecologische zin zou de betreffende informatie dus nog wel met o.a. die uit de: 'Natuurvisie Provincie Utrecht 2050' van de gezamenlijke provinciale Natuur- en Milieuorganisaties kunnen worden aangevuld.

Meer in het bijzonder is het dus goed dat in het: 'UPLG', Kaart 1: 'Landschappelijk positionering provincie Utrecht', pag. 20, meteen ook de robuuste (ecologische) verbindingen tussen de diverse landschappen staan aangegeven, zoals die van de: 'Groene ruggengraat' en ook diverse van belang zijnde verbindingen tussen de Heuvelrug en de Veluwe, die o.i. dan niet alleen in landschapsecologische zin van belang moeten worden geacht, maar ook m.b.t. de klimaatverandering (zie in deze dus o.a. ook het rapport: 'Robuuste verbindingen en klimaatverandering (Alterra, 2009)').

Drietal landschappelijke hoofdstructuren

Dat men dan naast het vijftal landschappen nog een drietal landschappelijke hoofdstructuren onderscheid, te weten (zie in deze dus ook het: 'UPLG', Kaart 6: 'Structurenkaart', pag. 40):

- Groenblauwe en recreatieve hoofdstructuur;
- De 'Linies';
- Samenhangend groot natuursysteem,

is op zich mooi, aangezien zo ook de op een hoger schaalniveau aanwezige verbindende structuren, evenals van die met de aangrenzende provincies en structuren op schaalniveau Nederland als geheel beter in beeld kunnen komen.

Wat betreft de: 'Limes' kan daarbij dan tevens naar de: 'Kwaliteitsgids Landschappen - Limes' worden verwezen.

Dan dus ook mooi dat m.b.t. de aanwezige: 'Landschappelijke hoofdstructuren' meteen ook aandacht wordt gegeven aan de robuuste verbinding tussen de Heuvelrug en de Veluwe, dat in lijn met de aandacht die daaraan in de: 'Agenda Ruimtelijk Voorstel' wordt gegeven. Met name voor de robuuste ecologische verbinding die dan ook wel als het: 'Valleilint' wordt aangeduid, inclusief ook een ecoduct over de A1 ter hoogte van Terschuur, zet de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. zich samen met anderen al sinds het schrappen van deze robuuste verbinding door Staatssecretaris Bleeker voor in, een verbinding die dan al in de eerdere: 'Nota Ruimte (VROM et al, 2004)' was opgenomen, dus fantastisch dat deze nu in het 'UPLG' wederom als 'landschapsecologische hoofdstructuur' is aangegeven. Uiteindelijk kan met de realisatie van het zogenaamde: 'Valleilint', dus ook een belangrijke bijdrage aan de diverse transitieopgaven voor de Gelderse Vallei worden gegeven, evenals aan de ambities m.b.t. de: 'Bossenstrategie Provincie Utrecht' (zie in deze dus ook het rapport: 'Landschap versterken met bomen en bos (Cra, 2020)', Hoofdstuk 4: 'Voorbeelduitwerking Gelderse Vallei').

2.3 Structurerende principes

Teneinde tot structurerende keuzes te kunnen komen zijn dan diverse analyses en ook verkenningen uitgevoerd, waarvan dan met name in het: 'UPLG', Bijlage 3: 'Analyses en Verkenningen' een beeld wordt gegeven.

Zoals ook hiervoor al aangegeven is er dan op zich wel een redelijk goed inzicht in de kwaliteiten van de zogenaamde waterlichamen, evenals de grondwaterlichamen, met dus wel met name ook grote opgaven voor (o.a.) Zeist, dat vanwege diverse aanwezige drempelwaarde-stoffen, evenals kennelijk ook een redelijk inzicht wat de opgaven t.a.v. het klimaat betekenen, zowel wat betreft de maatregelen teneinde deze te voorkomen, als teneinde op de gevolgen daarvan in te spelen, te weten het realiseren van een 'robuust

water- en bodemsysteem', evenals een redelijk goed inzicht als het over het bereiken van de doelen m.b.t. de Natura 2000-gebieden gaat, maar met name als het over de natuur binnen het NNN gaat, evenals daarbuiten dan moet dat inzicht o.i. toch beperkt worden geacht, althans zo interpreteert de Stichting Milieuzorg Zeist dat op basis van de gegeven analyses. Wel zou er dan kennelijk in opdracht van het Ministerie van LNV indicatief in beeld zijn gebracht wat per provincie dan nodig zou zijn om m.b.t. tot de: 'VHR' de habitats en soorten dan in een: 'Gunstige staat van instandhouding (GSvl)' te kunnen brengen, maar aangezien dat rapport bij de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. niet bekend is, kan zij daar ook geen reactie op geven. In ieder geval zou het o.i. dus wel goed zijn als in die zin, zoals ook hiervoor al aangegeven, alsnog een provinciebrede 'Natuuranalyse (NDA)' zou worden gemaakt, dat inclusief ook een: 'Landschapsecologische Systeemanalyse (LESA)', uiteraard voor zover deze er nog niet is.

Met name m.b.t. de effecten vanuit de landbouw op de Natura 2000-gebieden en dan in het bijzonder van 'Stikstofdepositie' wordt daarbij in de betreffende Bijlage 3 dan uitvoerig stilgestaan, inclusief ook de 3 varianten die daarbij worden onderscheiden, te weten:

- *Geen ruimtelijke differentiatie;*
- *Beperkte ruimtelijke differentiatie;*
- *Sterke ruimtelijke differentiatie.*

Uit de gegeven analyse/verkenning zou dan naar voren komen dat met: 'Variant 3' tot een gemiddelde van 45 % reductie zou leiden, waarmee dan de opgave van de provincie, te weten 46 % reductie, nagenoeg zou zijn gehaald.

Op basis van de gegeven 'Analyses en Verkenningen' wordt dan aan de hand van de 'thema's' zoals deze ook in de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht 2021', althans voor zover in het kader van het: 'UPLC' relevant, dus:

- Klimaatbestendig en waterrobuust;
- Toekomstbestendige natuur en landbouw;

de in die zin structurerende principes aangegeven.

Daarnaast worden op basis van een 3^e thema, te weten:

- Koppelkansen en randvoorwaarden andere thema's,

de structurerende principes aangegeven zoals deze m.b.t. de andere thema's uit de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht 2021' aan de orde (kunnen) zijn.

Bij de gegeven structurerende principes wordt dan mede aangesloten bij de structurerende keuzes en achterliggende principes die in die zin in het: 'Ontwikkeldocument NPLG (Rijksoverheid, 2022)' en ook de: 'Handreiking voor de Gebiedsprogramma's NPLG (Rijksoverheid, 2023)' worden aangegeven.

2.3.1 Klimaatbestendig en waterrobuust

Teneinde tot klimaatbestendige en robuuste watersystemen te komen moet o.i. ook hierbij een 'systeem-aanpak', inclusief bijbehorende analyses op stroomgebiedniveau essentieel worden geacht. Daarbij is het dan goed dat ook naar de lange termijn wordt gekeken, dat ook rekening houdend met diverse klimaatscenario's (zie in deze dus o.o. ook het rapport: 'KNMI'23 Klimaatscenario's voor Nederland (KNMI, 2023)').

Met name door de WUR is dan al m.b.t. het klimaat en ook de natuur een scenario voor Nederland in 2120 geschetst, dat ook i.r.t. de internationale Climate Adaption Summit Den

Haag 2021 (zie in deze o.a. ook het rapport: 'A nature-based future for the Netherlands in 2120 (WUR, 2020)').

Structurerende principe 'schoon en voldoende water'

Structurerende principe 1: 'Schoon en voldoende water'

Mooi te zien dat hierbij wat betreft het oppervlaktewater niet alleen aandacht wordt gegeven aan de officieel als zodanig in het kader van de KRW aangewezen 'waterlichamen', maar ook het 'overige water'. Als je je immers niet op het '(water)systeem' als geheel richt, zul je o.i. immers ook de doelen t.a.v. waterkwaliteit in de als zodanig aangewezen 'waterlichamen' ook nooit halen. Ten tijde van het vaststellen van de doelen m.b.t. de gegeven doelen voor de 'waterlichamen' binnen het Kromme Rijngebied is de HDSR daar door de vertegenwoordiger van de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toen ook op geweest, evenals door een vertegenwoordiger van de WUR (zie in deze dus o.a. ook het rapport: 'Waterwijs – Plannen met water op regionale schaal (Alterra, 2002)'), maar wilde men daar toen niet aan. Gelukkig ziet men dit nu ook in, dus goed dat er in die zin alsnog in diverse waterbeheerplannen bepaalde doelen voor het 'overige water', zoals voor boeren sloten zijn aangegeven. Door het toepassen van o.a. een: 'Goede landbouwpraktijk', evenals het aanhouden van (ruime) bufferzone's rondom sloten (in het kader van het: '7^e addendum Nitraatlichaam'), etc., kan daar dan een belangrijke bijdrage aan worden geleverd.

Meer in het bijzonder zouden er o.i. dus wel ook echt duidelijke/concrete doelen voor alle wateren moeten komen. In het verleden heeft Utrecht daarbij o.a. gebruik gemaakt van de zogenaamde: 'Ecologische normdoelstellingen (END's) (zie in deze dus o.a. het rapport: 'Ecologische normdoelstellingen Utrecht – Ruimtelijke toedeling van ecologische niveaus (IWACO, 1998)'), maar is dat later kennelijk (helaas) weer losgelaten ten faveure van het toepassen van de zogenaamde: 'MTR-systematiek,' die o.i. evenwel lang niet zo verfijnd was. O.i. zou het evenwel goed zijn de in die tijd gemaakte analyses en doelen wel tegelijk als mogelijk instrumentarium mee te nemen.

Wat betreft het grondwater zou o.i. toch het herstel van het in een bepaald gebied van oorsprong voorkomende grondwatersysteem centraal moeten staan, dus een algeheel systeemherstel. Meer in het bijzonder geldt dat dus voor de Heuvelrug en aangrenzende gebieden, waar door met name ook de grondwateronttrekkingen de kwelflux zoals deze op de flanken voorkomt in de loop van jaren drastisch is afgenomen, met dus alle gevolgen voor de daarmee samenhangende terrestrische en aquatische natuurwaarden¹². Dat men dan uiteindelijk tot het instellen van een 'grondwateronttrekkingplafond' wil komen, dat zo mogelijk op basis van een grondwaterbalans, is op zich mooi, maar ook daarbij dient o.i. dan dus wel een algeheel systeemherstel centraal te staan.

Punt hierbij is dus wel dat al vele jaren er in die zin diverse projecten zijn opgestart, zoals in het verleden o.a. met het OEDI, waarbij uiteindelijk wel ook bepaalde maatregelen zijn genomen, evenals later eveneens in het kader van bijvoorbeeld de: 'Herinrichting Groenraven-Oost' (zie in deze o.a. het rapport: 'Maatregelen ter bestrijding van de

¹² Overigens gaat het daarbij dan niet alleen om de onttrekkingen op de Heuvelrug zelf, maar ook in de daaraan aangrenzende gebieden. Zo is bekend dat bijvoorbeeld ook de grondonttrekking Vrumona tot een aanzienlijke daling van de kwelflux in bepaalde gebieden direct grenzend aan de Heuvelrug heeft geleid. Verder speelt met name ook op de flanken de versnelde afvoer van water t.b.v. doorlegging in het voorjaar voor de landbouw.

verdroging (Grontmij, 2001)'), maar dat men daarbij nooit de fundamentele keuzes zijn gemaakt om ook echt tot een algeheel herstel van de kwelflux te kunnen komen, namelijk het algeheel stoppen van de grondwaterwinningen op de Heuvelrug en ook van het versneld afvoeren van het opkwellende water op de flanken. Voor de Heuvelrug is dan het project van de: 'Blauwe agenda' opgestart, waarbij dan zowel de effecten van diverse maatregelen in kaart zijn gebracht (zie in deze dus ook het rapport: 'Bouwstenen Blauwe agenda Utrechtse Heuvelrug (Hydrologic, 2021)'), evenals op basis daarvan ook de ambities zijn bepaald (zie in deze ook het rapport: 'Ambitiedocument Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug (H+N=S Landschapsarchitecten, 2022)' en zelfs een: 'Actieagenda' is opgesteld (zie in deze dus ook het: 'Uitvoeringsagenda Blauwe Agenda (2023)'), maar ook daarbij lijkt men o.i. toch echt fundamentele keuze vooralsnog uit de weg te gaan. Juist ook op het symposium: 'De natuur snakt naar water' is hiervoor bij diverse presentaties nog eens bijzondere aandacht gevraagd, evenals tijdens een meer recent symposium van Heuvelrug in Goede Banen (zie in deze dus met name ook diverse presentaties van P. Verdonschot (WUR)), dus zou het goed zijn als deze problematiek nu ook echt meer fundamenteel wordt opgepakt en ook echt aangepakt.

Structurerende principe 'Robuust en klimaatbestendig water- en bodemsysteem'

Structurerende keuze 2: 'Aanpak van droogte' en 3: 'Omgaan met piekbuien'

Dat men dan wil komen tot een meer robuust en ook klimaatbestendig water- en bodemsysteem, dat ook vanuit het principe: 'Bodem en water sturend', zoals ook in de betreffende Kamerbrief aangegeven, wordt uiteraard door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. van harte onderschreven, zoals met betrekking tot het 'beter vasthouden van water' en ook het 'verhogen van peilen'. Wat betreft dat laatste is het wel zo dat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. daarbij een voorstander is van (meer) 'natuurlijke peilen', dus relatieve hoge winterpeilen en lagere zomerpeilen, hetgeen ook de ecologische potenties van de inmiddels op vele plekken aangelegde natuurvriendelijke oevers ten goede komt. In praktijksituaties is dan bij in die zin te nemen maatregelen en in het bijzonder peilverhogingen wel ook altijd 'maatwerk' nodig, waarbij dus ook rekening wordt gehouden met de op bepaalde plekken optredende kwel en daaraan gebonden natuurwaarden. Ook zou het inlaten van gebiedsvreemd water, zeker in kwelgebieden, waar maar enigszins mogelijk moeten worden voorkomen, dat gezien de effecten die dat met zich meebrengt. Ook hierbij is dus een algehele systeemaanpak wenselijk (en ook noodzakelijk) en waarbij dan eerst op een hoger niveau tot herstel grondwaterrelaties wordt gekomen, zoals een herstel van de grondwaterrelaties Heuvelrug en flanken, en dan (pas) wordt gezien welke maatregelen op een lager schaalniveau in aanvullende zin kunnen worden genomen, dat op basis van een op die plek aanwezige meer locale watersysteem, dat bijvoorbeeld ook rekening houdend met de op een bepaalde plek voorkomende aan kwel verbonden natuurwaarden.

Structurerende keuze 4: 'Vermindering emissie broeikasgassen'

Dat hier men name bij de veengebieden vele kansen liggen spreekt o.i. voor zich.

Structurerende principe 5: 'Verankeren drinkwateropgaven met andere opgaven landelijk gebied'

Op zich is het goed de drinkwateropgaven met andere opgaven in het landelijk gebied te verbinden, maar o.i., zoals ook uit het bovenstaande kan worden afgeleid, zou je dus grondwater t.b.v. drinkwater alleen 'benedenstrooms' van diverse grondwaterstromen moeten winnen, dus op een plek waar dat niet tot een afname kwelflux en daarmee

samenhangende natuurwaarden leidt. Zo zou je water ook gewoon uit de rivieren kunnen winnen en dat water dan zodanig te zuiveren dat het voor drinkwater geschikt wordt¹³. Dus ook hier zou de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch voor meer fundamentele(re) keuzes willen pleiten, dat op basis werking totale (grond)watersysteem.

Mogelijk aanvulling structurerende principes 'robuust- en klimaatbestendig water- en watersysteem': 'Inzetten diverse instrumenten RO', naast een 'stringent stoffenbeleid'
Meer in het bijzonder wordt bij de gegeven structurerende principes dus die van de RO en ook een veel meer stringent stoffenbeleid gemist.

Wat betreft de mogelijkheden die RO biedt, zeker ook in het kader van de nieuwe: 'Omgevingswet', kan het door bepaalde functies alleen op bepaalde plekken te situeren negatieve effecten al bij voorbaat worden voorkomen, althans tot een minimum beperkt. In die zin is bijvoorbeeld in het verleden als eens het beleidsdocument: 'Grondwatervisie Utrechtse Heuvelrug (Provincie Utrecht, 2003)' opgesteld, met ook handvatten voor het beschermen van de grondwaterkwaliteit, inclusief bijbehorende zoneringskaarten, maar kennelijk is daar thans niet tot nauwelijks meer enige aandacht voor, behalve in grondwaterbeschermingsgebieden, maar o.i. zou het goed zijn ook dienaangaande wel degelijk van bepaalde structurerende principes uit te gaan.

Met betrekking tot te bereiken bodem- en (grond)waterkwaliteiten zou verder naast een algemene stringent stoffenbeleid, ook m.b.t. het bereiken van bepaalde gebiedsgerichte kwaliteiten van het zogenaamde 'Mengpaneel milieu' gebruik kunnen worden gemaakt en waarbij dan per gebiedstypen de minimale (wettelijke) milieu-/omgevingswaarden en ook ambities/streefwaarden zouden kunnen worden aangegeven, dat dus op basis van zogenaamde: 'Milieukwaliteitsprofielen'¹⁴, uiteraard voor zover aan de orde (zie in deze dus o.a. het rapport: 'Leidraad duurzame gebiedsontwikkeling – Vernieuwd instrumentarium leefbaarheid/duurzaam in ruimtelijke plannen Provincie Utrecht, 2015'). Uiteindelijk is de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de mening toegedaan dat we indien we daadwerkelijk gezonde ecosystemen willen bereiken (zie in deze o.a. het: 'NMK' en ook de: 'NRD NMP'), we dan (op termijn) op 'Zero pollution' moeten uitkomen (zie in deze overigens ook het: 'Zero pollution Action Plan (EU, 2021)').

Door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. zijn dan op basis van beide structurerende principes indertijd de: Zeist in Balans (Stichting Milieuzorg Zeist e.o., 1990') opgesteld, dat tevens uitgaande van de groenstructuur van Zeist, en dat als een mogelijk voorbeeld zou kunnen worden gezien hoe een en ander gebiedsgericht uit te werken (zie in deze dus ook Bijlage 2.4: 'Zeist in Balans').

Ook wordt door de gemeente De Bilt in haar: 'Ontwerp-Omgevingsvisie' van een dergelijke systematiek gebruik gemaakt, dat teneinde in bepaalde gebieden bepaalde ambities m.b.t. omgevingswaarden te kunnen bereiken, waaraan de provincie Utrecht in haar: 'Omgevingsvisie', etc., o.i. eveneens een voorbeeld zou kunnen nemen.

¹³ Juist ook in die zin zou ook voor de rivieren veel hogere waterkwaliteitseisen moeten gelden, evenals een stop op lozingen van vervuild die kennelijk nog steeds veelvuldig voorkomen, zoals o.a. van 'zeer zorgwekkende stoffen', zoals o.a. PFAS (zie in deze overigens wel ook o.a. het: 'Programma REACH van de EU').

¹⁴ Zie bijvoorbeeld ook t.a.v. de eisen die diverse Natuurdoeltypen dan aan zowel de grondwaterstanden als bijvoorbeeld ook de kwaliteit van het (grond)water stellen o.a. ook het rapport: 'Utrechtse Natuurdoeltypen (Provincie Utrecht, 2001)', Bijlage 9: 'GGOS/UNAT-tabel'.

2.3.2 Toekomstbestendige natuur en landbouw

Teneinde tot een toekomstbestendige natuur en landbouw te kunnen komen, moet ook hierbij o.i. een '(eco)systeemaanpak' van essentieel belang worden geacht. Dat niet alleen om tot een algeheel natuurherstel te kunnen komen, maar ook om bij toekomstige ontwikkelingen nu ook echt de ecologische draagkracht van de natuur als uitgangspunt te nemen, evenals bij elke ontwikkeling te bezien hoe daar een positieve bijdrage aan de natuur kan worden gegeven (zie in deze dus ook het beleidsdocument: 'Nederland Natuurpositief – Ambitedocument voor een gezamenlijke aanpak in natuurbeleid (LNV, et al, 2019)'). In die zin zullen we dan de negatieve trend van de afgelopen decennia in een positieve trend om moeten buigen (zie in deze ook onderstaande Fig: '*Bending the curve*' (naar IIASA, 2020)').

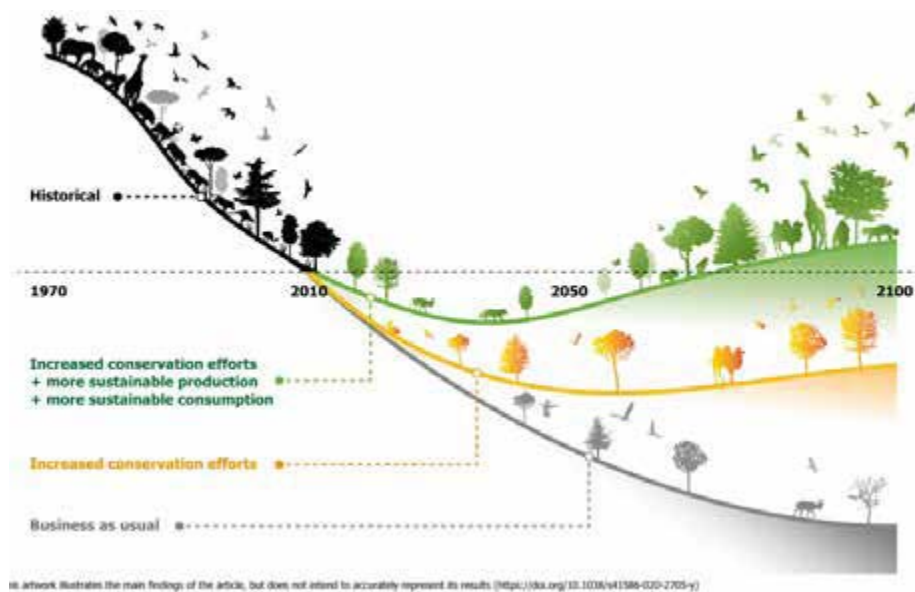

Fig.: '*Bending the curve*' (naar IIASA, 2020)'

Meer in het bijzonder zijn in het kader van de 'Ruimtelijke Verkenningen' voor de toekomstige ontwikkeling van Nederland door het PBL/WUR een viertal scenario's ontwikkeld, waaronder 'Nederland Natuurinclusief' (zie in deze dus o.a. ook het rapport: 'Natuurverkenning 2050 – Scenario Natuurinclusief' (PBL, 2022)'). Uiteindelijk is dat scenario in het rapport: 'Ruimtelijke verkenningen 2023 – Vier scenario's voor de inrichting van Nederland in 2050 (PBL, 2023)' aangeduid als het: 'Scenario: 'Groen Land''. Met name door de Raad van Leefomgeving en Infrastructuur is hieraan dan mede vorm gegeven (zie in deze dus ook het rapport: 'Natuurinclusief Nederland – Natuur overal en voor iedereen (RLI, 2022)', inclusief ook de bijzondere aandacht voor het overal minimaal bereiken van een: 'Basiskwaliteit Natuur (BKN)'.

Overigens blijkt uit diverse rapporten dat we zonder aanvullende maatregelen de voor de Natura 2000-gebieden in de in de betreffende: 'Aanwijzingsbesluiten' daartoe aangegeven doelen niet gaan halen (zie in deze dus o.a. het rapport: 'Naar een hoger doelbereik voor de Vogel- en Habitatrichtlijn in Nederland (WUR, 2020)', met daarbij in de betreffende Bijlage 12: 'Utrecht' ook aandacht voor wat in Utrecht dan aan extra maatregelen nodig zouden zijn).

Los van de betreffende Natura 2000-gebieden, hoe belangrijk ook, is de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. evenwel van mening dat we ook voor de natuur buiten deze gebieden een grote verantwoordelijkheid hebben, dus ook voor de kwaliteit van het NNN en ook voor de gebieden gelegen buiten het NNN. In die zin zou o.i. dus overal minimaal van een 'Basiskwaliteit Natuur (BKN)' moeten worden uitgegaan en voor de natuurgebieden natuurlijk van (veel) hogere natuurkwaliteiten, dat mede in acht nemend de doelstellingen die voor die gebieden zijn vastgelegd.

Specifiek voor het Utrechtse worden dan t.a.v. het bereiken van bepaalde natuurkwaliteiten daar ook in de: 'Natuurvisie – Een plus op het Natuurbeleid 2.0 (provincie Utrecht, 2016)' en in het bijzonder ook de: 'Natuurvisie 2050 (Provinciale Natuur- en Milieuorganisaties Utrecht, 2023)' nader bij stilgestaan, hetgeen dus nog wel (verder) nader gebiedsgericht zal moeten worden uitgewerkt en waarvoor o.i. dan het: 'UPLG' een unieke kans biedt, dat ook vanwege de integrale aanpak die daarbij wordt voorgestaan.

In ieder geval wordt er m.b.t. het NNN dan ook in het rapport: 'Wezenlijke kenmerken en waarden' dan per gebied bepaalde voorstellen gedaan hoe aldaar tot een natuurherstel zou kunnen worden gekomen (zie in deze dus ook het rapport: 'Uitwerking Wezenlijke kenmerken en waarden NNN (TAUW, 2023)'), zij het dat dat rapport dus o.i. lang niet altijd volledig is (zie in deze dus zowel de: 'Zienswijze SMZ e.o. op 1^e Wijzing Provinciale Omgevingsverordening 2022' en dan in het bijzonder de daarbij gevoegde Bijlage 1: 'Reactie Stichting Milieuzorg Zeist e.o. inzake het rapport Uitwerking Wezenlijke Kenmerken en Waarden van het NNN (TAUW, 2023)', evenals de zienswijze van de provinciale Natuur- en Milieuorganisaties op de betreffende wijziging en dan in het bijzonder op het rapport waarin dan de uitwerking van de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN wordt gegeven).

Wat betreft de landbouw zou dan o.i. (inderdaad) moeten worden gekozen voor een natuurinclusieve/natuurpositieve kringlooplandbouw (zie in deze dus wel ook zowel de: 'Landbouwvisie Provincie Utrecht (Provincie Utrecht, 2018)' en ook de: 'Samenwerkingagenda Landbouw (Provincie Utrecht, 2019)', als met name ook de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht 2021'), die daarbij de draagkracht van de op een bepaalde locatie/gebied aanwezige ecosystemen/natuur (weer) als uitgangspunt neemt. Hierbij lijkt men dan als provincie toch in te zetten op met name innovatie, zoals voer- en managementmaatregelen, etc., maar o.i. zou wel degelijk ook naar de dieren aantallen moeten worden gekeken. Willen we de klimaat- en ook natuur-/biodiversiteitsdoelen kunnen halen dan zal ook op wereldschaal wel degelijk een transitie moeten worden gemaakt naar meer plantaardige voedselvoorziening (zie in deze dus o.a. ook de recente: 'Brief IPPC-auteurs aan kabinet', d.d. 20 oktober 2023'). Deze problematiek wordt gelukkig in het: 'UPLG' wel ook op de agenda gezet, maar vooralsnog worden de in die zin te maken keuzes kennelijk nog even vooruitgeschoven, althans aangegeven dat dit in de komende tijd nog nader zal moeten worden uitgewerkt. Daarnaast moet dus wel degelijk ook de landbouw van belang worden geacht teneinde ook in het landelijke gebied tot een gezonde leefomgeving te komen (zie in deze dus o.a. het advies van de Gezondheidsraad: 'Gezondheidsrisico's rond veehouderijen: Vervolgadvies (Gezondheidsraad, 2018)').

Structurerende principes natuur

Structurerend principe 6: 'Natuurdoelanalyses: Maatregelen voor Natura 2000-gebieden'

Op zich is het natuurlijk goed dat de maatregelen die uit de per Natura 2000-gebied uitgevoerde: 'Natuurdoelanalyses (NDA's)' naar voren komen, ook worden uitgevoerd, daarmee ook in acht nemend hetgeen uit de dienaangaande adviezen van de Ecologische Autoriteit naar voren komt.

Wel is het de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. opgevallen dat er thans diverse besluiten worden genomen die het uitvoeren van bepaalde maatregelen zoals deze uit de Natuurdoelanalyses naar voren komen feitelijk op korte termijn onmogelijk maken. Zo is recent bijvoorbeeld door de gemeente Utrechtse Heuvelrug een omgevingsvergunning voor de realisatie van een zonneveld nabij Amerongen verleend, dat terwijl de gemeente er door diverse organisaties op was gewezen dat de plek waar dat zonneveld is geprojecteerd nu net is gelegen in een gebied waarvoor dan uit de in zin uitgevoerde natuurdoelanalyse naar voren kwam dat deze van belang moet worden geacht teneinde de 'connectiviteit' van het betreffende Natura 2000-gebied te kunnen verbeteren, te weten het Natura 2000-gebied Kolland en Overlangbroek (zie in deze dus ook de: 'NDA Kolland en Overlangbroek (Royal HaskoningDHV, 2023)'), dat dus om de daarvoor vastgestelde doelen uiteindelijk te kunnen halen.

Structurerend principe 7: 'Een NDA voor de Utrechtse Heuvelrug'

Uit het voorgaande zal het duidelijk zijn dat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dit van harte ondersteund.

Samen met vele anderen zet zij zich al jaren in om de Heuvelrug en bijbehorende flanken als één ecosysteem te benaderen (zie in deze overigens o.a. de visie: 'Heel de Heuvelrug (Stichting Utrechts Landschap, 1999)'), dat ook in relatie tot andere grotere bosenheden in Nederland, zoals de Veluwe, maar in de praktijk blijkt dat kennelijk nog niet altijd zo eenvoudig. Wel zijn er met name in het kader van het NPUH diverse analyses uitgevoerd, waaronder voor de natuur (zie in deze dus o.a. de: 'Ambitiekaart Robuust Natuur- en Watersysteem (OKRA, 2017)', hetgeen dan tevens tot het ambitiedocument: 'Nationaal Park Heuvelrug - Ruimtelijke ambities voor het gebied (NPUH, 2017)' heeft geleid.

Hoe dat ook zij, met name door het Ecologische adviesbureau Van den Bijtel is al eens voor de Heuvelrug, dat op basis van de op de Heuvelrug te onderscheiden biotooptypen, te weten: 'bossen, droge heide, vochtige en natte heide, droog grasland, stuifzand, vennen en vijvers en akkers', een (landschaps)ecologische analyse gemaakt teneinde zo tot aanbevelingen te komen om de natuurkwaliteiten van de aanwezige typen te kunnen verbeteren en dan in het bijzonder op basis in die zin te nemen ontsnipperende en andere maatregelen (zie in deze dus met name ook het rapport: 'Ontsnippering van de Heuvelrug (Ecologisch adviesbureau Van den Bijtel, 2004)', dat inclusief een aantal kaarten). Het betreffende rapport is dan mede aanleiding geweest voor de zogenaamde: 'Notitie Heideherstel (Provincie Utrecht, 2004)'. Daarnaast heeft er onderzoek plaatsgevonden naar bijvoorbeeld oude boskernen en oude bosgroeiplaatsen op de Heuvelrug (zie in deze dus ook het rapport: 'Oude boskernen van de Utrechtse Heuvelrug (provincie Utrecht, 2004)', waarvoor dan recent in het kader van de Bossenstrategie nog een actualisatie heeft plaatsgevonden (zie in deze dus het rapport: 'Oude bosgroeiplaatsen binnen de provincie Utrecht (WUR, 2022)').

Ook is door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. voor het zuidelijke gedeelte van de Heuvelrug, dat mede op basis van het rapport: 'Bouwstenen voor een landschapsecologische visie t.b.v. het Streekverband Zuid-oost Utrecht (STL, 1991)' al eens een: 'Natuurvisie' opgesteld met ruime aandacht voor complete zelfregulerende (bos)ecosystemen (zie in deze ook het rapport: 'Natuurvisie Utrechtse Heuvelrug (SMZ e.o., 2002)'). Met name ook in de zogenaamde: 'Bosnotitie (provincie Utrecht, 2002)' was voor de realisatie van 'grotere eenheden (bos)natuur' ook de bijzondere aandacht, maar is deze (helaas) nooit aan de Staten voorgelegd. Wel is in het kader van de: 'Bossenstrategie – Meer en beter bos (Provincie Utrecht, 2022)' door de Staten een motie aangenomen teneinde te bezien of er binnen de provincie Utrecht meer ruimte kan komen voor meer 'wildernisnatuur'.

Dan is recent ook door FLUX de visie: 'Utrechts Heuvelland (FLUX, 2022)' opgesteld, dat eveneens op basis van een daartoe uitgevoerde landschaps(ecologische) analyse, waarin o.a. wel degelijk een aantal interessante/inspirerende ideeën zitten, maar waar o.i. wel degelijk ook bepaalde kanttekeningen bij zijn te plaatsen.

Ook heeft er dus meer recent in opdracht van de Provincie Utrecht een analyse van de 'Wezenlijke kenmerken en waarden' van het NNN plaatsgevonden, waaronder dus voor de Heuvelrug, met dus ook een aantal aanbevelingen (zie in deze dus ook het rapport: 'Uitwerking wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN (TAUW, 2023)', Hoofdstuk 3: 'Utrechtse Heuvelrug').

In ieder geval moet o.i. teneinde bepaalde natuurkwaliteiten te kunnen bereiken dus o.i. tevens aan een goede 'recreatieve zonerings', met dus ook grotere rustgebieden, een belangrijke betekenis worden toegekend (vergelijk in deze dus ook de Veluwe). Daarvoor is wel ook in overleg met diverse 'stakeholders' door het NPUH indertijd een bepaalde aanzet gegeven (zie in deze dus ook de: 'Concept-Zoneringskaart natuur en recreatie NPUH (NPUH, 2021)'), maar ook deze is (kennelijk) nooit vastgesteld.

Teneinde ook echt aan de Heuvelrug een kwaliteitsimpuls te kunnen geven pleit de Stichting Milieuzorg Zeist e.o., dat samen met andere organisaties, dan tevens al vele jaren voor de realisatie van een robuuste verbinding met de Veluwe via het zogenaamde: 'Valleilint'. Gelukkig is deze door de provincie Utrecht, dat dan mede door een in die zin in het verleden aangenomen motie (in het kader van de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht, 2021)', weer hoger op de agenda gezet.

Wat betreft het herstel van het ecosysteem van de Heuvelrug en ook de aangrenzende flanken moet dan aan het herstel van de oorspronkelijk grondwaterrelaties/-balansen een belangrijke betekenis worden toegekend, waaraan hiervoor al aandacht is gegeven.

Dan speelt dus wel degelijk voor de Utrechtse Heuvelrug ook de problematiek van een overmaat aan stikstofdepositie (zie in deze zin dus ook het rapport: 'Stikstofgevoeligheid en maatregelen op de Heuvelrug vergeleken met de Veluwe (VBNE, 2022)'). In die zin zou het dus goed zijn als de maatregelen die dan uit een in die zin te voeren 'NDA' naar voren komen eveneens, net als voor de binnen de provincie Utrecht voorkomende Natura 2000-gebieden het geval is, gewoon zouden worden uitgevoerd.

Kortom, er liggen m.b.t. het opstellen van een 'NDA Heuvelrug' al relatief veel onderzoeken, zij het dat o.i. een echt diepgaande integrale: 'NDA/LESA' vooralsnog ontbreekt, dus goed als deze alsnog wordt uitgevoerd.

Structurerend principe 8: 'NNN en Groene contour'

Natuurlijk mooi als het NNN alsnog voor 2027 wordt voltooid, inclusief de Groene Contour, maar o.i. zou deze ambitie dus voor hoger moeten liggen. Zoals bekend zijn indertijd met het: 'Akkoord van Utrecht' vele robuuste en ook gewone ecologische verbindingen geschapt, terwijl deze o.i., dat ook gezien beschikbare landschapsecologische analyses, wel degelijk voor de binnen de provincie Utrecht aanwezige natuur/biodiversiteit, wezenlijk moeten worden geacht. In die zin zou het dus goed zijn alsnog in ieder geval de ambitie van vòòr het: 'Akkoord van Utrecht' weer actief op te pakken, dat ook gezien de noodzaak nu echt aan de biodiversiteit binnen de provincie Utrecht een kwaliteitsimpuls te kunnen geven (zie wat betreft de diverse ecologische verbindingen dus o.a. het: 'Werkdocument Ecologische Verbindingen Provincie Utrecht (Provincie Utrecht, 1993)', evenals ook het: 'Programma ecologische verbindingzones (Provincie Utrecht, 2002)' en de diverse (met name oudere) 'Natuurbeheerplannen' zoals deze indertijd voor diverse deelgebieden zijn opgesteld.

Structurerend principe 9: 'VHR aanvullend op NNN en Natura 2000-gebieden'

Met name ook in het rapport: 'Naar een hoger doelbereik voor de Vogel- en Habitatrichtlijn in Nederland (WUR, 2020)', Bijlage 12: 'Utrecht' wordt dan duidelijk dat met de doelen voor de Natura 2000-gebieden alleen met een aanvullend beleid/aanvullende maatregelen kan halen.

Inmiddels is dan de: 'Europese Natuurherstelwet' door het EU-parlement aangenomen, zij het met diverse amenderingen. In ieder geval goed dat in het kader van het: 'UPLG' deze wet vooruitlopend op het van kracht worden daarvan wordt meegenomen. Maar eigenlijk zou de provincie Utrecht hierbij o.i. voorop moeten lopen en in die zin een gewoon een 'voorbeeldprovincie' op het gebied van biodiversiteitsherstel moeten en kunnen worden.

Structurerend principe 10: 'Bossenstrategie'

In het kader van de: 'Bossenstrategie provincie Utrecht – Meer en beter bos (Provincie Utrecht, 2022)' is dan o.a. bepaald dat Utrecht tot 2040 1.500 ha extra bos wil aanplanten, waarbij men dan in het kader van het voorliggende: 'UPLG' alsnog als realisatiejaar 2030 wil aanhouden (vergelijk overigens ook de daartoe in de: 'Nationale Bossenstrategie - Bos voor de toekomst (LNV, 2020)' gegeven termijn van 2030). In bepaalde gebieden, zoals het Kromme Rijngebied en het Veenweidegebied, bestaan daartoe dan extra kansen (zie in deze dus o.a. het rapport: 'Kansen voor soortenrijk klimaatbos – Ruimtelijke verkenning nieuwe klimaatbossen Kromme Rijn en Veenweide gebied (Bosgroepen, 2020)'), hetgeen o.i. overigens ook voor de Gelderse Vallei van toepassing is (zie in deze dus ook het rapport: 'Landschap versterken met bomen en bos (Cra, 2020)', Hoofdstuk 4: 'Voorbeelduitwerking Gelderse Vallei').

Daarnaast wordt in de: 'Bossenstrategie' dus ook bijzondere aandacht aan de revitalisatie van de binnen de provincie Utrecht voorkomende bossen gegeven, dat dus ook gezien de klimaat- (inclusief de grotere kansen op verdroging) en ook de stikstofproblematiek (met bijkomende verzuringsproblematiek).

Structurerend principe 11: 'GBDA'

Hierbij worden dan bepaalde concrete doelen aangegeven m.b.t. de zogenaamde: 'Groen-Blauwe Door-Adering (GBDA)'. Ook hiertoe liggen er vele kansen, zij het dat dit o.i. in de praktijk, dat ook i.r.t. hetgeen daartoe in o.a. de: 'Kwaliteitsgidsen landschappen' is aangegeven, evenals met name ook in de diverse: 'Landschapsontwikkelingsplannen (LOPs)', nog niet zo eenvoudig is te realiseren, dat ondanks vele inspanningen vanuit o.a. het LEU en ook de diverse landschapscöördinatoren, waarbij de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. niets aan al die inspanningen tekort wil doen. Dus in ieder geval goed dat hiervoor nu meer concrete doelen worden aangegeven, waarbij in de praktijk uiteraard in ecologisch en met name ook landschappelijk opzicht altijd 'maatwerk' nodig is dat ook gezien de ruimtelijke kenmerken kwaliteiten die in een bepaald gebied aanwezig zijn.

Meer in het bijzonder zou het goed zijn als bij de gegeven inspanningen m.b.t. het bereiken van een: 'Groen Blauwe Door-Adering' dan wel meteen ook wordt gekeken waar dan in landschapsecologische zin deze ook echt van toegevoegde waarde kunnen zijn, dus door deze aldaar te realiseren waardoor de in een bepaald gebied aanwezige landschapsecologische structuur ook echt kan worden verbeterd, dat dan mede op basis van de m.b.t. de gewenste ecologische verbindingen beschikbare (beleids)documenten.

Structurerende principes stikstof

Hierbij zet de provincie dus met name toch in om de doelen m.b.t. stikstofdepositie voor de binnen de provincie Utrecht voorkomende Natura 2000-gebieden te kunnen halen, waarvoor dan een aantal voorstellen worden gedaan.

Hoe dringend noodzakelijk ook, o.i. zou je de stikstofproblematiek toch breder moeten bezien, dus niet alleen i.r.t. de betreffende Natura 2000-gebieden, maar ook i.r.t. alle natuur binnen de provincie Utrecht die daarvoor gevoelig/kwetsbaar is. Zoals ook in het voorgaande reeds aangegeven zo het in die zin dus wenselijk zijn dat alsnog voor de gehele provincie Utrecht een (soort van) 'NDA/LESA' wordt uitgevoerd, evenals tevens meer specifiek voor de Utrechtse Heuvelrug, zodat ook duidelijk wordt op basis van welke maatregelen binnen de gehele provincie alle natuur in een 'Gunstige Staat van Instandhouding' kan worden gebracht.

In ieder geval is het dus wel zo dat uit recent onderzoek naar voren is gekomen, zoals overigens ok in het: 'UPLG' aangegeven, dat de gevoeligheid van bepaalde habitattypen voor stikstof toch nog groter is dan waarvan eerder werd uitgegaan (zie in deze dus met name ook het rapport: 'Overzicht van KDW's toegepast op habitattypen en leefgebieden Natura 2000-gebieden (WUR, 2023)'). Dus is het o.i. dan wel de vraag wat dit voor de diverse in die zin gegeven analyses en maatregelen betekent.

Naast aandacht voor de bronnen vanuit de landbouw, dient bij de gegeven analyses wel ook naar andere bronnen te worden gekeken, aangezien men anders de doelen nog niet gaat halen, dat naast de 'rechtvaardigheid' die daardoor in het geding kan zijn.

Structurerende principe 12: 'Inzetten op doelsturing bij de reductie van ammoniakemissies'

Zonder een nadere toelichting is het voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. eigenlijk niet goed mogelijk om te kunnen beoordelen of men met de m.b.t. reductie ammoniakemissie voorgestelde algemene doelen daadwerkelijk de door het rijk aangegeven doelen kan gaan

halen. Wellicht dat daar in het kader van een nog op te stellen: 'Plan-MER UPLG' dan meer duidelijkheid over kan komen.

Structurerende principe 13: Overgangszones rondom Natura 2000-gebieden

Ook hierbij kan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. onvoldoende inschatten of dit voldoende is teneinde de zogenaamde 'Kritische Depositie Waarden (KDW)' zoals deze voor de diverse habitattypen waarvoor dan in de: 'Aanwijzingsbesluiten' voor de diverse Natura 2000-gebieden een instandhoudingsverplichting van kracht is te kunnen halen. Ook daarin zou o.i. dus alsnog meer inzicht moeten worden gegeven.

Wel is het zo dat in het verleden in het kader van de: 'Reconstructie Geldersche Vallei' hier ook al veel aandacht voor was (zie in deze o.a. het rapport: 'Grodnen voor natuur – Natuur, milieu en landschap in het reconstructiegebied Geldersche Vallei/Utrecht-Oost (Oranjewoud, 2002)'), evenals bijvoorbeeld ook in het kader van toenmalige: 'Hinderwet' en later ook de: 'Wet ammoniak en veehouderij' (zie in deze o.a. het: 'Besluit Aanwijzing zeer kwetsbare gebieden WAV (Provincie Utrecht, 2010)'), maar dat deze kennelijk niet de overbelasting met stikstof van veel natuurgebieden heeft kunnen voorkomen.

Structurerende principes landbouw

Laat het duidelijk zijn, zoals ook in het voorgaande al aangegeven dat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. al vele jaren pleit voor een transitie naar een biologische/natuurinclusieve/natuurpositieve kringlooplandbouw, zij het dat deze in Nederland in het algemeen o.i. maar relatief langzaam van de grond komt. Gelukkig lopen er in die zin diverse pilots (zie in deze o.a. het rapport: 'Boeren voor natuur – de ultieme natuurinclusieve landbouw (WUR, 2018)'), evenals zijn ook de kansen inmiddels volop in beeld gebracht (zie in deze o.a. het rapport: '10 stappen voor realisatie van een natuurinclusief kringlooplandbouw (Diverse organisaties, 2020)'), maar komt het nu op het ook echt (samen) doen aan.

Structurerend principe 14: 'Aansluiten bij natuurlijke stoppers'

Zoals ook in de nadere toelichting aangegeven wil men m.b.t. het reduceren van emissies toch vooral inzetten op voer- en managementmaatregelen, dat dus naast de inzet op een natuurinclusieve landbouw, waarbij het voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch de vraag blijft of men uiteindelijk de diverse doelen zoals deze dan uit de andere structurerende principes naar voren komen en dan in het bijzonder die m.b.t. de natuur en ook de KRW wel gaat halen. Dus of in die zin niet ook over de dieraantallen structurerende principes zouden moeten worden opgenomen.

M.b.t. tot die dieraantallen is het dan wel zo dat m.b.t. de zogenaamde 'grondgebonden veehouderij' dienaangaande in de: '1^e Wijziging Omgevingsverordening' wel ook het maximum aantal: 'Groot Vee Eenheden (GVE's)' van 2.5/ha wordt aangegeven, waarbij dan in de toelichting daarop wordt aangegeven dat het de besprekingen in het kader van het zogenaamde: 'Landbouwakkoord' nog zal worden gezien of dit niet verder omlaag moet, maar o.i. zou toch ook hierbij de draagkracht van de natuur op een bepaalde locatie/plek in ieder geval leidend (zou) moet(en) zijn, dat dus wel ook mede afhankelijk van de natuurdoelen die op een bepaalde locatie/plek worden nagestreefd.

Structurerende principe 15: 'Inzet van Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's)'

Dat men uiteindelijk wel tot de inzet van zogenaamde: 'Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's)' wil komen, dat teneinde ook daadwerkelijk binnen een bepaalde termijn tot resultaten te kunnen komen, wordt in ieder geval door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. van harte ondersteund.

Structurerende principe 16: 'Uitbreiding ecosysteemdiensten'

Hiertoe zijn dan vele kansen, zoals m.b.t. het realiseren van een 'Groen-Blauwe Door-Adering (GBDA)', zij het dat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. wel de mening is toegedaan dat ook de landbouw zelf uiteindelijk de zorg heeft voor een: 'Levend landschap', hetgeen uiteindelijk ook de landbouw zelf ten goede komt.

Structurerende principe 17: 'Stimuleren van nieuwe verdienmodellen'

Ook dit biedt vele kansen, zij het wel dat het goed is wel ook daarbij te bezien wat de eventuele effecten daarvan op 'ecosysteem-niveau' zijn, want anders span je o.i. toch het paard achter de wagen.

Dat er dan in die zin kansen liggen om de relatie tussen het platteland en de stad te versterken, zoals m.b.t.. het realiseren van kortere ketens zal ook duidelijk zijn (zie in deze dus o.a. www.locl2local.nl).

Met name t.a.v. het gebruik van de stallen voor andere dan agrarische doeleinden, evenals ook m.b.t. het versterken van de recreatie staat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dus wel kritisch, aangezien zo de druk op het buitengebied, die toch al hoog is, alleen maar nog groter kan worden met alle gevolgen van dien.

Structurerende keuze 18: 'Ondersteunen individuele ondernemer'

Het op de juiste wijze ondersteunen van de individuele ondernemer, bijvoorbeeld met een: 'Landbouwmenukaart' kan zeker helpen, mits het om bewezen methoden gaat die gezien de beoogde doelen ook echt effectief zijn gebleken. Denk hierbij dus bijvoorbeeld ook aan de diverse stalsystemen waar t.a.v. hun werking m.b.t. de stikstofreductie (grote) vraagtekens kunnen worden geplaatst en waarbij door de Raad van State inmiddels diverse omgevingsvergunningen waarbij van de betreffende stallen gebruik werd gemaakt zijn vernietigd, dat ook (of met name ook) binnen de provincie Utrecht (zie in deze dus ook diverse uitspraken RvS, d.d. 07 september 2022)').

Wel staat de Stichting Milieuzorg Zeist kritisch tegenover het al maar verder verruimen van o.a. de: 'Ruimte voor ruimte-regeling', hetgeen o.i. gewoon tot een almaar verdergaande versterking van het platteland leidt¹⁵.

Structurerende keuze 19: 'Dierenwelzijn'

Dan wel goed dat er in ieder geval ook bijzondere aandacht is voor dierenwelzijn (zie in deze overigens ook de: 'Omgevingsvisie provincie Utrecht 2021' en ook de: 'Omgevingsverordening Provincie Utrecht 2021').

¹⁵ Uiteraard is het aan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. bekend dat de provincie Utrecht het: 'Ruimte voor ruimte-beleid' kennelijk nog verder wil verruimen, althans in zeker zin nog flexibeler maken (zie in deze dus ook het document: 'Erven met perspectief – Ontwerp VAB-aanpak 2024 - 2024', maar de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. zal dienaangaande, dat ook gezien haar ervaringen, kritisch blijven.

Structurerende keuze 20: 'Aandacht voor eiwittransitie'

Hierbij is het voorgaande al meer in algemene zin stilgestaan, dat ook i.r.t. de dieraantallen.

Mogelijk aanvullende principes: 'Toekomstbestendige natuur en landbouw'

Teneinde dus daadwerkelijk een: 'Gunstige Staat van Instandhouding' van de natuur binnen de provincie Utrecht te bereiken zou het o.i. dus goed zijn als alsnog een: 'NDA'/LESA' voor de gehele natuur/biodiversiteit binnen de gehele provincie Utrecht zou worden uitgevoerd, dat bijvoorbeeld o.a. ook t.b.v. 'referentiesituatie' i.r.t. de nog op te stellen: 'Plan-MER'.

Zoals verder ook hiervoor al aangegeven zouden er bovendien o.i. toch ook alsnog bepalende structurerende principes t.a.v. het bereiken van een 'Gezond en vitaal platteland' moeten worden opgenomen, waarbij dan tevens toch aan de landbouw een belangrijke kan worden toegekend, zoals m.b.t. het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, maar ook in relatie tot fijnstof, endotoxinen en zoönosen (zie in deze dus o.a. het advies van de Gezondheidsraad: 'Gezondheidsrisico's rond veehouderijen: Vervolgadvies (Gezondheidsraad, 2018)').

Structurerende principes klimaat

Hierbij is er dan met name ook aandacht voor reductie methaanemissie uit de veehouderij, waarbij dan tevens inzet op voer- en managementmaatregelen, zij het maximaal, en men wat betreft de dieraantallen deze bij voorkeur wil verlagen via een natuurlijk verloop. Zoals ook hiervoor al aangegeven blijft het dan toch uiteindelijk voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de vraag of men dan de ook in internationaal verband afgesproken klimaatdoelen uiteindelijk wel gaat halen (zie in deze dus wederom: 'Brief IPPC auteurs aan kabinet', d.d. 20 oktober 2023'). Gelukkig wordt de transitie van een dierlijke productie naar een meer plantaardige productie dus wel met het voorliggende: 'UPLG' op de agenda gezet, maar worden er in die zin (nog geen concrete) maatregelen aangegeven, terwijl het dus o.i. wel goed zou zijn binnen de provincie Utrecht in die zin voor een duidelijke(r) koers te kiezen.

2.3.3 Overige thema's Omgevingsvisie

Hierbij wordt dan aandacht gevraagd voor meekoppeling diverse andere opgaven (zie in deze dus met name ook de: 'Omgevingsvisie Provincie Utrecht 2021'), zoals die op het gebied van de ruimte, het versterken van de relatie tussen de stad en het platteland, de recreatie en ook de energietransitie. O.a. door gebruik te maken van meervoudig ruimtegebruik zou dan aan de diverse opgaven tegemoet kunnen worden gekomen.

Wel tekent de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. hierbij aan dat gewoon niet alles overal kan¹⁶. In die zin is zij gezien de daarmee in het geding zijnde waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie dan ook altijd (zeer) kritisch geweest over met name de grote bouwopgave waar men binnen de provincie Utrecht vanuit gaat en die overeenkomstig de: 'Plan-MER Omgevingsvisie' wel degelijk met negatieve effecten op het Utrechtse landschap gepaard zal gaan (zie in deze dus ook de: 'Plan-MER Omgevingsvisie provincie Utrecht 2021 (TAUW, 2020)', Hoofdstuk 4.6: 'Levend landschap, erfgoed en cultuur').

Dat de provincie dan t.a.v. met name ook ruimtelijke ontwikkelingen sterk inzet op het principe van: 'Groen Groeit Mee (GGM)' is op zich natuurlijk mooi, maar vooralsnog blijft het voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch onduidelijk hoe men aan de grote opgaven die er in die zin liggen uiteindelijk vorm wil geven (zie wat betreft die opgave dus o.a. het rapport:

¹⁶ Zie in deze dus o.o. het rapport: 'Niet alles kan overal (Commisise Remkes, 2020)'.

'Groen groeit mee - Opgaven in beeld (Bureau Buiten, 2021)'), ook al is dienaangaande dan recent daartoe een: 'Handreiking Nieuwe Woongebieden – Groen groeit mee met betekenis van voorkeur tot landschap (Provincie Utrecht, 2023)' gepubliceerd.

Meer in het bijzonder wordt dus m.b.t. de 'overige thema's' de bijzondere aandacht voor het thema 'gezondheid' gemist (zie in deze dus ook de: 'Omgevingsvisie Utrecht 2021', het thema: 'Stad en land gezond'), hetgeen o.i. dus alsnog als een aparte doel in het voorliggende: 'UPLG', inclusief de daarbij behorende 'structurerende keuzes/principes' zou moeten worden opgenomen.

2.4 Ontwikkelrichting per Utrechts Landschap

Hierbij worden dan op basis van de eerder als zodanig aangegeven: 'Structurerende principes' de 'Ontwikkelrichtingen' voor de binnen het Utrechtse voorkomende Utrechts Landschappen geschetst, dus achtereenvolgens voor:

- De veenweiden: Groene Hart en Eemland;
- Utrechtse Heuvelrug en Flanken;
- Gelderse vallei;
- Kromme Rijngebied (ten zuiden van de N229).

Dat naast die voor de:

- Landschappelijke structuren.

Zoals ook in het Hoofdstuk 1: 'Planproces' al aangegeven is door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. eerder al een projectvoorstel ingediend m.b.t. met name de Utrechtse Heuvelrug (zie in deze dus ook de betreffende Bijlage 2.1: Projectvoorstel Stichting Milieuzorg Zeist inzake UPLG Utrechtse Heuvelrug'), evenals ondersteunt zij m.b.t. het Kromme Rijngebied mede het voorstel zoals dat in die zin door de Werkgroep Natuurlijk Zeist-West/ de Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West' is ingediend (zie dus ook de betreffende Bijlage 2.2: Projectvoorstel Werkgroep Natuurlijk Zeist-West/de Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West inzake UPLG Kromme Rijngebied ten zuid-westen van Zeist (niet volledig)'). In die zin kunnen de betreffende voorstellen hierbij als ingevoegd worden beschouwd.

Verder kan m.b.t. diverse als zodanig onderscheiden gebieden dus ook worden verwezen naar hetgeen in de: 'Natuurvisie 2050 (Provinciale Natuur- en Milieuorganisaties Utrecht, 2023)' naar voren is gebracht.

Meer in het bijzonder valt met name bij de diverse gegeven gebieden dan op dat wel de diverse maatregelen worden aangegeven (zie in deze dus ook het: 'UPLG', de: 'Kaart Overzicht accenten opgaven landelijk gebied', pag. 58), maar dat er in het voorliggende 'UPLG' deze vooralsnog op geen enkele wijze 'gebiedsgericht' zijn uitgewerkt, terwijl daar o.i. op basis vele beschikbare documenten toch wel al een eerste aanzet toe had toe kunnen worden gegeven. In ieder geval zou het o.i. goed zijn om voor de afzonderlijke gebieden relevante documenten alvast in een open bronbestand/bibliotheek te zetten, zodat iedereen daar kennis van kan nemen.

Hierna zal nog kort op de diverse gebieden gegeven ambities worden ingegaan, voor zover de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat althans gezien ook de eerdere bijdrage(n) nog relevant acht.

2.4.1 De veenweiden: Groene Hart en Eemland

Goed dat er hierbij bijzondere aandacht is voor de vernatting, hetgeen vanuit meerdere opzichten (denk aan aanpak klimaatproblematiek, de te realiseren natuurwaarden, inclusief die van de zogenaamde weidevogelkerngebieden, etc.) van groot belang is, zij het dat ook hierbij wel altijd 'maatwerk' nodig is, dat ook rekening houdend met bijvoorbeeld in bepaalde gebieden aan kwel gebonden natuurwaarden.

Meer in het bijzonder zou dus wel ook aandacht moeten zijn voor de robuuste verbinding. hetgeen dan vroeger als: 'Groene ruggengraat' werd aangeduid (zie in deze dus overigens ook het: 'UPLG', 'Kaart 8: 'Structurenkaart', pag. 40).

2.4.2 Utrechtse Heuvelrug en Flanken

Hierbij wordt dan met name bij het belang van een 'hersteld watersysteem' stilgestaan, evenals de 'revitalisering van de op de Heuvelrug voorkomende bossen, de natuur op de flanken en de natuur op de uiterwaarden'. Daarnaast is er dan bijzondere aandacht voor 'beleefbaar erfgoed met agrarisch perspectief'. In het algemeen kan de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. zich in het gegeven 'ontwikkeldoelen' vinden, zij het dat deze o.i. op basis van beschikbare en eventueel nog in het kader van een: 'NDA/LESA' nader te verkrijgen informatie en de dan op basis daarvan dan weer uit te voeren landschapsecologische analyses o.i. dus wel nog veel concreter zou moeten worden gemaakt. Bovendien wordt ook hierbij juist de bijzondere aandacht voor de 'landschapsecologische relatie tussen de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe' gemist.

Een hersteld watersysteem

Een hersteld (grond)watersysteem moet o.i. inderdaad van essentieel belang worden geacht, dat teneinde op de Heuvelrug en met name ook flanken tot natuurherstel en dan in het bijzonder van de hier in het verleden voorkomende aan kwel gebonden natuur te kunnen komen. Dat betekent o.i. dat op termijn toch de vele op de Heuvelrug en ook in de nabijheid daarvan voorkomende grondwaterwinningen zouden moeten worden afgebouwd, inclusief de diverse grondwaterwinningen voor drinkwater en de laatste dan verplaatst zouden moeten worden naar gebieden alwaar ze geen invloed op aan kwel gebonden terrestrische en aquatische natuurwaarden meer kunnen hebben. Dat dus naast het vóórkomen van een versnelde afvoer van het kwelwater zoals dat in de flanken aan de oppervlakte komt. Ook al zou het ook daarbij o.i. altijd om 'maatwerk' gaan, teneinde in ecologische zin de juiste balans te kunnen vinden. In ieder geval zou o.i. dus een herstel van de oorspronkelijke grondwaterrelaties gewoon in het voorliggende: 'UPLG' als een hard/concreet toetsingskader moeten worden aangegeven.

Natuurlijk in het kader van de: 'Blauwe agenda' wordt ook aan dat herstel vormgegeven, maar vooralsnog blijft het toch voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. onduidelijk wat daarbij dan uiteindelijk de te nemen maatregelen zullen zijn.

Wat betreft bepaalde van de daarbij in het kader van de: 'Blauwe agenda' gegeven maatregelen staat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. daar overigens kritisch tegen, zoals het verloofen van bestaande naaldbossen, zeker als het daarbij om de oudere bossen van grove den op oude bosgroeiplaatsen gaat en waarbij in zekere zin vaak al de natuurlijk successie in de richting van een hoger aandeel aan loofbomen zichtbaar is.

Revitalisering van de op de Heuvelrug voorkomende bossen, de natuur op de flanken en de natuur op de uiterwaarden

Goed dat aan dit thema aandacht wordt gegeven (zie in deze dus overigens ook de: Bossenstrategie Provincie Utrecht (Provincie Utrecht, 2022)). Maar ook hierbij geldt dat het goed zou zijn op basis van beschikbare en nog te verkrijgen informatie en in die zin nog noodzakelijke landschapsecologische analyses inzicht te geven wat zowel de opgaven zijn, zowel die m.b.t. stikstof¹⁷, als andere opgaven, zoals die m.b.t. de verdroging, zodat ook duidelijk wordt welke gebiedsspecifieke maatregelen noodzakelijk zijn teneinde de diverse hersteldoelen te kunnen halen. Doelen die o.i. dan nog wel ook nog nader concreet zouden moeten worden aangegeven.

Overigens is de Stichting wel ook kritisch t.a.v. het toepassen van steenmeel (t.b.v. bekalking), evenals zogenaamde rijkstrooiselsoorten, waarbij ook daarbij o.i. altijd op ecosysteemniveau dient te worden gezien wat de gevolgen daarvan zijn.

Beleefbaar erfgoed met agrarisch perspectief

Dat er dan met name aan de flanken ook aandacht is voor het hier gelegen culturele erfgoed spreekt uiteraard voor zich (vergelijk dus met name ook de buitenplaatsen/landgoederen van de Stichtse Lustwarande), maar juist ook voor die cultuurhistorische waarden moet aan het herstel van de oorspronkelijk grondwaterrelaties een groot belang worden geacht (zie in deze o.a. ook de bijzondere aandacht die er in het kader van de: 'Blauwe agenda' is voor het herstel van de sprengen en ook algehele waterhuishouding, inclusief vijvers, op de ter plaatse van de flanken van de Heuvelrug voorkomende buitenplaatsen en landgoederen)¹⁸.

Meer in het bijzonder wordt nu juist in dit hoofdstuk dus wel ook de landschapsecologische noodzaak voor de realisatie van een 'robuuste ecologische verbinding tussen de Heuvelrug en de Veluwe' gemist, dat teneinde voor bepaalde populaties van soorten tot (sterk) duurzame relaties te kunnen komen (zie in deze dus o.a. het rapport: 'Corridor Leusderheide (Alterra, 2004)'). Dat terwijl daar eerder in het: 'UPLG' dus wel de bijzondere aandacht aan werd gegeven (zie in deze dus o.a. het: 'UPLG', 'Kaart 8: Structurenkaart', pag. 40).

Verder zou het dus goed zijn als er alsnog voor de Heuvelrug als geheel op basis van de gegeven: 'NDA/LESA' een: 'Natuurvisie' zou worden opgesteld, dat ook met een gebiedsgerichte uitwerking van de voor de Heuvelrug en flanken uiteindelijk te realiseren natuurdoelen, dat dus inclusief de ruimte voor 'grote eenheden zelfregulerende natuur', zodat ook duidelijk wordt waar we op de Heuvelrug met zijn allen naar toe willen¹⁹.

Meer in het bijzonder is er dan met name voor de Heuvelrug zelf door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o., zoals ook hiervoor al op meerdere plekken aangegeven, in het kader van het: 'UPLG' een meer specifiek projectvoorstel ingediend (zie dus ook de betreffende Bijlage 2.1:

¹⁷ Zie in deze dus o.a. het rapport: 'Stikstofgevoeligheid en maatregelen op de Heuvelrug vergeleken met de Veluwe (OBN, 2022)'. In ieder geval is het o.a. bekend dat grijs kronkelsteeltje, dus tankmos, in bepaalde stuifzandgebieden, zoals op Bornia, toeneemt, hetgeen dan een indicator voor overmatige depositie van stikstof is.

¹⁸ Zie dus ook de: 'Expertmeeting' en ook het symposium dat dienaangaande op 26 oktober 2023 in Zeist heeft plaatsgevonden.

¹⁹ Natuurlijk in de: 'Natuurbeheerplannen' voor de Heuvelrug worden nu ook op basis van de daarbij aangegeven 'Natuurbeheertypen' aangegeven alwaar bepaalde doelen worden nagestreefd, zoals met het accent op natuur of productie, maar de daarbij gemaakte keuzes zijn o.i. eerder gebaseerd op de eigendomspositie dan dat daar een uitgebreide landschapsecologische analyse ten grondslag ligt.

'Projectvoorstel Stichting Milieuzorg Zeist inzake UPLG Utrechtse Heuvelrug'), waarna dan wordt verwezen.

2.4.3 Gelderse vallei

Juist hier liggen er vele kansen voor de aanleg van extra bossen, dat ook in het kader van de realisatie van het zogenaamde: 'Valleilint' tussen de Heuvelrug en de Veluwe (zie in deze dus ook het rapport: 'Landschap versterken met bomen en bos (Cra, 2020)', Hoofdstuk 4: 'Voorbeelduitwerking Gelderse Vallei').

2.4.4 Kromme Rijnstreek/Kromme Rijngebied (ten zuiden van de N229)

Allereerst is het voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dus niet duidelijk waarom niet gewoon voor het: 'Rivierengebied' als geheel is gekozen, evenals waarom dan van de: 'Kromme Rijnstreek' i.p.v. het: 'Kromme Rijngebied' wordt gesproken. Daarnaast waarom dan focust op het gebied ten zuiden van de N229, terwijl er juist ook veel waarden, inclusief grote delen van de Kromme Rijn ten noorden van de N-229 voorkomen.

Hoe dat ook zij, ook in dit gebied liggen er o.i. dus vele kansen voor de realisatie van de zogenaamde: 'Kromme Rijn Corridor'/'Kromme Rijn Linielandschap'. Zo zou dan tot een algehele versterking van de ecologische verbinding tussen het Vechtplassengebied en het Kromme Rijngebied kunnen worden gekomen (zie in deze dus o.a. ook Bijlage 2.5: 'Folder Natuur verbinden en behouden (Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West, 2020)').

Met name in het kader van het: 'LOP Kromme Rijngebied + (Brons & Partners, 2009); is tevens aan de binnen het Kromme Rijngebied voorkomende ecologische verbindingen bijzondere aandacht gegeven (zie in deze dus met name ook het rapport: 'Ecologische verbindingzones Kromme Rijngebied (Ecologisch Adviesbureau Van den Bijtel, 2009)').

Door de provincie Utrecht heeft dan m.b.t. de ecologische verbindingen er voor bepaalde gebieden alsnog in 2011 een nadere uitwerking plaatsgevonden, zoals voor het gebied: 'Zeist-Bunnik'²⁰, 'Amelisweerd-Houten'²¹ en het: 'Langbroekerweteringgebied'²², dus goed de kansen die er in die zin in de betreffende rapporten zijn aangegeven in ieder geval in het: 'UPLG' mee te nemen. Zoals ook eerder al aangegeven, zijn er dan met name voor de zone van Driebergen–Zeist-De Bilt in het kader van het voorliggende: 'UPLG' door de Werkgroep Natuurlijk Zeist-West/de Werkgroep Faunapassages nog een aantal aanvullende voorstellen gegaan (zie in deze dus ook de betreffende Bijlage 2.2: 'Projectvoorstel Werkgroep Natuurlijk Zeist-West/de Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West inzake UPLG Kromme Rijngebied ten zuid-westen van Zeist (niet volledig)').

2.4.5 Landschappelijke structuren

Mooi dat er hierbij aandacht is voor de het aanwezig zijn van grotere landschappelijke structuren, zoals die ter hoogte van de Heuvelrug, evenals langs die van de grote rivieren, maar daarbij ontbreekt o.i. dus wel de bijzondere aandacht voor de grotere structuren met de aangrenzende provincies, zoals die tussen de Heuvelrug en de Veluwe, dus het zogenaamde: 'Valleilint', evenals die van de: 'Groene Ruggengraat', terwijl deze wel degelijk

²⁰ Zie in deze dus ook het rapport: 'Ecologische verbindingzone Zeist – Bunnik (Provincie Utrecht, 2011)'.

²¹ Zie in deze dus ook het rapport: 'Ecologische verbindingzone Amelisweerd – Houten (Provincie Utrecht, 2011)'.

²² Zie in deze dus ook het rapport: 'Ecologische verbindingzone Langbroekerweteringgebied (Provincie Utrecht, 2011)'.

ook voor het herstel van de natuur voor Nederland als geheel, evenals die binnen het Utrechtse van belang moet worden geacht (zie in deze dus wel ook het: 'UPLG', 'Kaart 8: Structurenkaart', pag. 40).

Meer in bijzonder zijn dus in het kader van het: 'Akkoord van Utrecht' naast de robuuste ecologische verbindingen ook vele (kleinere) ecologische verbindingen geschrapt, zoals die binnen het Kromme Rijngebied, terwijl deze wel van belang moeten worden geacht, dus zou het goed zijn ook daar in het kader van het: 'UPLG', inclusief bijbehorende doel-/gidssoorten, bijzondere aandacht voor te hebben.

2.5 Instrumenten voor de gebiedsgerichte aanpak

Hierbij wordt dan bij de diverse instrumenten stilgestaan waarbij het op dit moment te ver zou voeren daar nu al uitgebreid op in te gaan. Maar dat aanvullend beleid t.o.v. het huidige beleid noodzakelijk is, zal ook duidelijk zijn.

2.6 Onderzoek en monitoring

Goed dat aan onderzoek en ook (ecologische) monitoring bijzondere aandacht wordt gegeven, zodat niet alleen kan worden bepaald of de te nemen maatregelen de vastgestelde doelen kunnen worden gehaald, maar deze zo nodig ook tijdig kunnen worden bijgestuurd/aangevuld. Dus inderdaad op naar een 'lerend(e) programma(aanpak)'.

2.7 Kostenraming

Dit laat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. gaarne aan specialisten over, maar uiteraard van belang. Wel zou het dus goed, zeker als het om beheer gaat, dat ook al verder vooruit wordt gekeken, aangezien je anders op termijn weer veel van de behaalde resultaten kwijt kunt raken en in feite sprake is van (natuur)kapitaalvernietiging.

2.8 Maatregelpakketten

Hierbij gaat het dan vooralsnog om '6 maatregelenpakketten', maar de vraag blijft voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. of we dan ook echt de doelen halen zoals deze op basis van het: 'UPLG' centraal staan. Zo mist toch binnen de gegeven maatregelenpakketten o.o. toch de aandacht die voor een algeheel natuurherstel nodig zou zijn, zoals het realiseren van minimaal overal een: 'Basiskwaliteit natuur', evenals bijvoorbeeld ook specifiek m.b.t. het realiseren van het natuurherstel voor Heuvelrug het realiseren van een: 'Robuuste verbinding tussen de Heuvelrug en Veluwe', evenals m.b.t. het: 'Groene Hart de: 'Groene Ruggengraat' en last but not least de bijzondere aandacht voor de: 'Kromme Rijn Corridor'/het 'Linielandschap'. Tenzij deze maatregelen allemaal verborgen zitten in de gegeven pakketten.

Verder wordt wat betreft het: 'Heuvelrug en flanken-pakket' dan wel bijzondere aandacht gegeven aan 'herstel (grond)waterrelaties', dat ook in het kader van de klimaatverandering, dat dan (mede) op basis maatregelen die als zodanig in het: 'Ambitiedocument Blauwe agenda' daartoe zijn aangegeven, maar bij dit pakket wordt dan wel o.i. nog de bijzondere aandacht voor de 'revitalisering van de bossen op de Heuvelrug en flanken' gemist, zoals m.b.t. het reduceren van de stikstofdepositie tot onder de 'KDW's' van aldaar voorkomende natuur(doel)typen. Mede in die zin wordt dus eerder in het: 'UPLG' wel dus voor de Heuvelrug als geheel een: 'NDA' voorgesteld, dus zou het o.i. goed zijn als het: 'Heuvelrug en flankenpakket' toch vanuit dat bredere perspectief wordt opgezet, dus vergelijkbaar als bij het pakket dat voor de Natura 2000-gebieden wordt voorgesteld, inclusief de daarbij

behorende maatregelen. Dat teneinde ook op de Heuvelrug en flanken voor de natuur een 'Gunstige Staat van Instandhouding' te kunnen bereiken

2.9 Sociaal Economisch Impact analyse (SEIA)

Goed dat een: 'SEIA' wordt gemaakt, maar m.b.t. de natuur zou het o.i. dus goed zijn als er in die zin ook een 'NDA/LESA' zou worden gemaakt, zodat uiteindelijk tot de juiste balans kan worden gekomen.

Wel dus goed dat t.b.v. de nog op te stellen: 'SEIA' 'Brede welvaart' daarbij als uitgangspunt wordt genomen.

2.10 Randvoorwaarden en vervolg

Goed dat hier aandacht aan wordt gegeven, want wezenlijk om bij iedereen 'vertrouwen' in de gebiedsprocessen te kunnen geven. Wel zou het goed zijn als met name de wijze waarop men dan uiteindelijk de participatie wil vorm geven nog wel nader zou uitwerken, voor zover dat natuurlijk nog niet is gedaan.

3. Conclusie

Duidelijk is dat met het 'UPLG' er in korte tijd ook echt iets is neergelegd, waarvoor ook grote waardering/complimenten. Wel worden er in bovenstaande reactie waar mogelijk nog wel een aantal kansen voor verbetering gegeven. Dus samen op naar een: 'natuurlijke(r)/natuurpositieve/natuurrijke balans'.

Hoogachtend,

P. Greeven

B. de Wolf

Afz.: Stichting Milieuzorg Zeist e.o.

P/a: B. de Wolf

Kometenlaan 70

3721 JV Bilthoven

Bijlagen

Bijlage 2.1: Projectvoorstel Stichting Milieuzorg Zeist inzake UPLG Utrechtse Heuvelrug

Bijlage 2.2: Projectvoorstel Werkgroep Natuurlijk Zeist-West/de Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West inzake UPLG Kromme Rijngebied ten zuid-westen van Zeist (niet volledig)

Bijlage 2.3: Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist inzake NRD Plan-MER NPLG

Bijlage 2.4: Zeist in Balans

Bijlage 2.5: Folder Natuur verbinden en behouden (Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West, 2020)

Bijlage 2.1: Project(en)voorstel Stichting Milieuzorg Zeist e.o. NPLG/ULG Utrecht m.b.t. deelgebied Utrechtse Heuvelrug

Zeist, 9 februari 2023

Geachte lezer, beste Joos de Bakker,

Gaarne maakt de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. van de geboden gelegenheid gebruik mogelijke projecten in te brengen in het kader van het aanbod van de provincie Utrecht (en Gelderland) t.b.v. het verbeteren van de natuurkwaliteiten van de Utrechtse Heuvelrug en wijdere omgeving. Dat in verband met de opgaven op het gebied van het klimaat, de natuur/biodiversiteit, inclusief de stikstofopgave en ook de waterkwaliteit. Gezien de korte dag zijn vele voorstellen nog niet nader uitgewerkt, maar dat kan desgewenst later alsnog, dat ook in overleg met diverse gebiedspartijen.

De projecten zijn gebaseerd op het versterken van het natuurnetwerk van de Utrechtse Heuvelrug, dat tevens om dat meer klimaatbestendig te maken (1), het verbeteren van de natuurkwaliteiten van de Heuvelrug op systeemniveau, inclusief direct aangrenzende gebieden (2), aanvullende flankerende maatregelen (3). Ook wordt een overzicht van diverse projecten gegeven (4).

1. Het versterken natuurnetwerk Heuvelrug i.r.t. aangrenzende gebieden, inclusief met de Veluwe (zie ook Bijlage 2.1.1: 'Robuuste verbindingen Heuvelrug (naar UL)')

Teneinde op de Heuvelrug tot een robuust natuurnetwerk te komen, dat niet alleen t.b.v. de er voorkomende soorten, maar ook i.r.t. de klimaatverandering, hebben meerdere partijen er al enige decennia voor gepleit om de Heuvelrug met een robuuste verbinding met de Veluwe te verbinden en wel in het bijzonder via het zogenaamde 'Valleilint'. Deze robuuste verbinding was aanvankelijk door het Ministerie ook opgenomen in de: 'Nota Natuur voor mensen, Mensen voor Natuur' en ook de zogenaamde: 'Nota Ruimte', maar deze is later, net als overigens veel andere robuuste verbindingen, weer geschrapt. Uit diverse onderzoeken komt evenwel naar voren dat teneinde op (met name) de Heuvelrug voor bepaalde soorten tot echt duurzame populaties te kunnen komen een dergelijke robuuste verbinding wel degelijk wezenlijk moet worden geacht (zie deze o.a. ook het rapport: 'Corridor Leusderheide - Nut en noodzaak van de verbindingzone en advies voor de dimensionering en positionering van een ecoduct over de N-237 (Alterra, 2004)'). Verder is aan de kansen die hier liggen ook aandacht besteed in een advies van het College van Rijksadviseur m.b.t. de landelijke bossenstrategie (zie in deze ook het rapport: 'Landschap versterken met bomen en bos (CRA, 2020), Hoofdstuk 4: 'Voorbeelduitwerking Gelderse Vallei' én met name ook Bijlage 2.1.2: 'Contour EHS onder huidige NNN (bruin: voormalige EHS, geel: NNN, groen: bestaande bossen (uit: 'Landschap versterken met bomen en bos (CRA, 2020)'). Ook is eerder door de provincie Utrecht ten tijde van de behandeling van de provinciale Omgevingsvisie hiertoe al een motie aangenomen (zie in deze ook Bijlage 2.1.3: 'Motie Staten m.b.t. Robuuste verbinding Heuvelrug en Veluwe').

Op het niveau van de Heuvelrug zelf zijn ook nog diverse maatregelen mogelijk om tot een verdere ontsnippering te komen. Daarbij gaat het dan o.a. om de aanleg ecoducten/faunapassages ter hoogte wegen waar deze thans nog niet zijn, maar wel gewenst zijn, zoals bij de N-234 (zie verder ook het rapport: 'Ontsnippering van de Heuvelrug (Ecologisch Adviesbureau Van den Bijtel, 2004)'). Ook in het kader van het: 'Nationale Park Utrechtse Heuvelrug Nieuwe Stijl' zijn toen samen met partijen tal van

mogelijke maatregelen in beeld gebracht, dat o.a. m.b.t. ontsnippering, dus goed deze ook nog nader te bezien (zie o.a. ook de brochure: 'NPUH - Ruimtelijke ambities voor het gebied en dan in bijzonder de achterliggende kaarten: 'Kaart Robuust Natuur- en Watersysteem (OKRA, 2017)' en ook: 'Zonering en ontsnippering (OKRA, 2017)').

Verder kan ook de snelheid van de provinciale wegen die de Heuvelrug doorsnijden worden teruggebracht tot 60 km/uur. Dit is inmiddels ook opgenomen in het: 'Netwerkperspectief Provinciale wegen provincie Utrecht' (zie ook Bijlage 2.1.4: 'Netwerkperspectief provinciale wegen, Kaart Overzicht voorgestelde snelheidslimieten provinciale wegen'), maar dat zou versneld kunnen worden uitgevoerd. Gezien de grote hoeveelheid valwild zou ook daarbij aandacht moeten zijn voor de N-234 die voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. om onduidelijke redenen nu niet in het netwerkperspectief als provinciale weg is opgenomen teneinde aldaar de snelheid te verlagen.

2. Het verbeteren natuurkwaliteiten Heuvelrug (sec) op systeemniveau, inclusief aangrenzende natuurgebieden

Teneinde de natuurkwaliteiten op de Heuvelrug (sec) op systeemniveau, inclusief aangrenzende natuurgebieden, te verbeteren, zouden vanuit de zogenaamde: 'Lagenbenadering' allereerst maatregelen moeten worden genomen teneinde aldaar tot een herstel van de grondwaterbalansen, inclusief de kwel, te komen. Daartoe is inmiddels de zogenaamde: 'Blauwe agenda' in het leven geroepen, met ook een onderzoek naar de bouwstenen (zie ook het rapport: 'Bouwstenen Blauwe Agenda utrechtse Heuvelrug (Hydrologic, 2021)'), als een ambitiedocument (zie ook het rapport: 'Ambitiedocument Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug (H+N+S, 2022)'), maar door dit ook met concrete maatregelen op te pakken, waaronder het reduceren van de grondwaterwinningen op de Heuvelrug zelf, zou zo een enorme kwaliteitsslag mogelijk zijn. Door aanvullende maatregelen in de lager gelegen gebieden, zou zo ook de zo ontstane grotere kwel flux beter kunnen worden vastgehouden. Daardoor kan niet alleen thans optredende verdroging worden aangepakt, maar ook in de aangrenzende gebieden een kwaliteitsimpuls kunnen worden gegeven aan de aquatische en terrestrische kwel (zie in deze ook o.a. de aanbevelingen in het kader van het mini-symposium: 'De natuur snakt naar water (2021)' van de Utrechtse Natuur- en Milieuorganisaties).

Verder zal het duidelijk zijn dat net als in veel natuurgebieden ook op de Heuvelrug, ook al is dat dan geen Natura 2000-gebied, toch ook daar de gevolgen van de stikstof hun uitwerking zullen hebben. Op basis van een analyse zoals de in het opdracht van het Utrechts Landschap is uitgevoerd wordt dan duidelijk diverse maatregelen zoals deze voor de Veluwe worden voorgesteld ook voor de Heuvelrug naar verwachting van toepassing moeten worden geacht (zie dus ook het rapport: 'Stikstofgevoeligheid en maatregelen op de Heuvelrug vergeleken met de Veluwe (OBN, 2022)'). Basis blijft natuurlijk dat ook voor de Heuvelrug de belasting wordt teruggebracht tot de zogenaamde KDW's zoals deze voor de er voorkomende 'natuurdoeltypen' van toepassing moeten worden geacht. Daarbij gaat het dan behalve om meer generieke maatregelen, ook om meer specifieke maatregelen, zoals transitie van intensieve landbouw naar een landbouw die circulair en natuurinclusief is, evenals indien nodig het terugbrengen van de veestapel. Meer in het bijzonder geldt dat dan natuurlijk voor gebieden op en nabij de Heuvelrug die thans nog in agrarische gebruik zijn.

Dan zou men alles in het werk moeten zetten om aan gebieden met een hoge biodiversiteit, zoals de provinciale natuurparels ook echt te behouden en te versterken, in het

voorkomende geval op de Heuvelrug (zie ook Bijlage 2.1.5: 'Natuurvisie provincie Utrecht', 'Kaart natuurparels').

Meer in het bijzonder geldt dat bijvoorbeeld voor de Vliegbasis, waarvoor voor de aldaar beoogde woonwijk ook een goed alternatief is, namelijk het Kamp van Zeist. Zoals bekend zijn er inmiddels initiatieven om dit gebied als Natura 2000-gebied aan te wijzen, hetgeen de bijzondere natuurwaarde van dit gebied nog eens extra bevestigt²³.

Verder zou het goed zijn als er ook 'grotere eenheden zelfregulerende natuur' op de Heuvelrug zouden komen, dus zogenaamde 'wildernisnatuur, dat in aansluiting met gebieden in de aangrenzende lager gelegen gebieden die daarvoor in aanmerking komen, zoals die van de Blauwe Kamer, de Elster Buitenwaarden en de Amerongse Bovenpolder. Mede op basis van het onderzoek: 'Bouwstenen voor een landschapsecologische visie t.b.v. Streekverband Zuid-oost Utrecht (STL, 1991)' is hier in het verleden door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. al eens een voorstel toegedaan (zie in deze ook de: 'Natuurvisie Utrechtse Heuvelrug - Zuidelijk gedeelte (Stichting Milieuzorg Zeist e.o., 2002)'), dat in het kader van o.a. het: 'Inrichtings- en beheerplan NPUH', maar is dat toen niet verder opgepakt (zie in deze voor overzicht ook Bijlage 2.1.6: 'Kaart natuurvisie Heuvelrug (SMZ e.o., 2002)'). Wel is hiertoe ook een aanzet gegeven in de: 'Concept-Bosnotitie Utrecht (Provincie Utrecht, 2002)' (zie ook Bijlage 2.1.7: 'Kaart Bosnatuur (uit: 'Bosnotitie Utrecht (Provincie Utrecht, 2002)'), maar deze notitie is nooit aangenomen. Overigens is ten tijde van de behandeling van de: 'Bossenstrategie Provincie Utrecht (Provincie Utrecht, 2022)' in Provinciale Staten ook een motie aangenomen om de mogelijkheden tot 'wildernisnatuur' nader te onderzoeken.

Dan moet natuurlijk een goede recreatieve zonering van belang worden geacht. In het verleden zijn ook hiertoe diverse aanzetten gegeven, evenals meer recent ook door het NPUH. Van belang daarbij is een goede landschapsecologische systeemanalyse (LESA), zodat op basis van een natuurvisie en bijbehorende natuurdoelen op ecologische grondslag kan worden bepaald, dat dus mede ook op basis dosis-effect relaties, dus op basis van de kwetsbaarheid van bepaalde vegetaties en ook (bijbehorende) (beschermde) soorten voor bepaalde recreatieve activiteiten, waar vanuit landschapsecologisch opzicht stille/rustige gebieden gewenst zijn.

Aantekening bij dit alles is dat meer recent ook door FLUX een visie voor de Heuvelrug is opgesteld (zie ook het rapport 'Utrechts Heuvelland - Een ruimtetoekomstperspectief voor nieuw bos rondom de Utrechtse Heuvelrug (Flux, 2022)'), maar daarbij o.i. wel een aantal kanttekeningen bij zijn te plaatsen, o.a. in ecologische zin. N.a.v. het rapport zijn er t.a.v. toekomst Heuvelrug en omringende gebieden ook aan aantal aanbevelingen door de PARK gedaan.

3. Flankerende maatregelen

Daarnaast zijn ook tal van meer flankerende maatregelen mogelijk. Daarbij kan het gaan om diverse maatregelen.

²³ Uiteraard is de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. op de hoogte van het: 'Programma Hart van de Heuvelrug', waar de realisatie van een woonwijk op de Vliegbasis als een van de rode projecten wordt gezien, maar duidelijk zal zijn dat gezien aanwezige natuurwaarden op de Vliegbasis het goed zou zijn als in die zin een herbezinning/heroverweging plaatsvindt. Dat geldt zo mogelijk ook voor andere bepaalde andere projecten in het kader van het Programma Hart van de Heuvelrug.

Juist om de bossen meer klimaatbestendig te maken, worden thans al op schaal 'pilots' rijkstrooiselsoorten aangeplant, waarbij het o.i. wel goed zou zijn als deze passen bij de natuurlijke bosontwikkeling zoals deze op een bepaalde plek van nature voorkomt.

4. Overzicht

Hieronder wordt dan een overzicht gegeven van aantal projecten, inclusief kostenindicatie.

1. Versterken natuurnetwerk	Wat	wie	Kosten
1.a Robuuste verbinding Heuvelrug -Veluwe	Aanleg ecoduct ter hoogte over A1 bij Terschuur	RWS i.s.m. provincie Gelderland en Utrecht	20 miljoen
1.b Ontsnippering Heuvelrug	Aanleg ecoduct ter hoogte N-234 bij landgoed Pijnenburg	Provincie Utrecht	3-5 miljoen
1.c Ontsnippering Heuvelrug	Terugbrengen snelheid provinciale wegen naar 60 km/uur	Provincie Utrecht	P.m.

2. Verbeteren natuur-kwaliteiten op systeemniveau	Wat	Wie	Kosten
2.a: Herstel grondwaterbalansen, inclusief kwel	Realisatie diverse maatregelen Blauwe agenda	Diverse gebiedspartijen	P.m.
2.b Aanpak Stikstofproblematiek	Realisatie diverse maatregelen	Diverse gebiedspartijen	P.m.
2.c Behoud (en verbeteren) bijzondere natuurkwaliteiten Heuvelrug	Behoud bijzondere natuurkwaliteiten Vliegbasis door zoeken alternatief voor woonwijk	Provincie Utrecht	P.m.
2.d Behoud (en verbeteren) natuurkwaliteiten Heuvelrug	Realisatie grote eenheden zelfregulerende natuur in kader Natuurvisie	Gebiedspartijen	P.m.
2.e Behoud (en verbeteren) natuurkwaliteiten Heuvelrug	Goede recreatiezonering op basis landschapsecologische grondslag	Gebiedspartijen	P.m.

3. Flankerende maatregelen	Wat	Wie	Kosten
3.a Klimaat-bestendige bossen	Pilots rijkstrooiselsoorten	Terreinbeherende organisaties en landgoedeigenaren	P.m.

Uiteraard zijn wij gaarne bereid een en ander nog nader toe te lichten, mocht daar aanleiding toe zijn.

Hoogachtend,

P. Greeven (bestuurslid SMZ e.o.)

B. de Wolf (secretaris SMZ e.o.)

Afz.: Stichting Milieuzorg Zeist e.o.

P/a: B. de Wolf

Kometenlaan 70
3721 JV Bilthoven

Bijlagen bij de betreffende Bijlage 2.1:

Bijlage 2.1.1: Robuuste verbindingen Heuvelrug (naar UL)

Bijlage 2.1.2: Contour EHS onder huidige NNN (bruin: voormalige EHS, geel: NNN, groen: bestaande bossen (uit: 'Landschap versterken met bomen en bos (CRA, 2020)')

Bijlage 2.1.3: Motie Staten m.b.t. Robuuste verbinding Heuvelrug en Veluwe

Bijlage 2.1.4: Netwerkperspectief provinciale wegen, Kaart Overzicht voorgestelde snelheidslimieten provinciale wegen

Bijlage 2.1.5: Natuurvisie provincie Utrecht, Kaart natuurparels

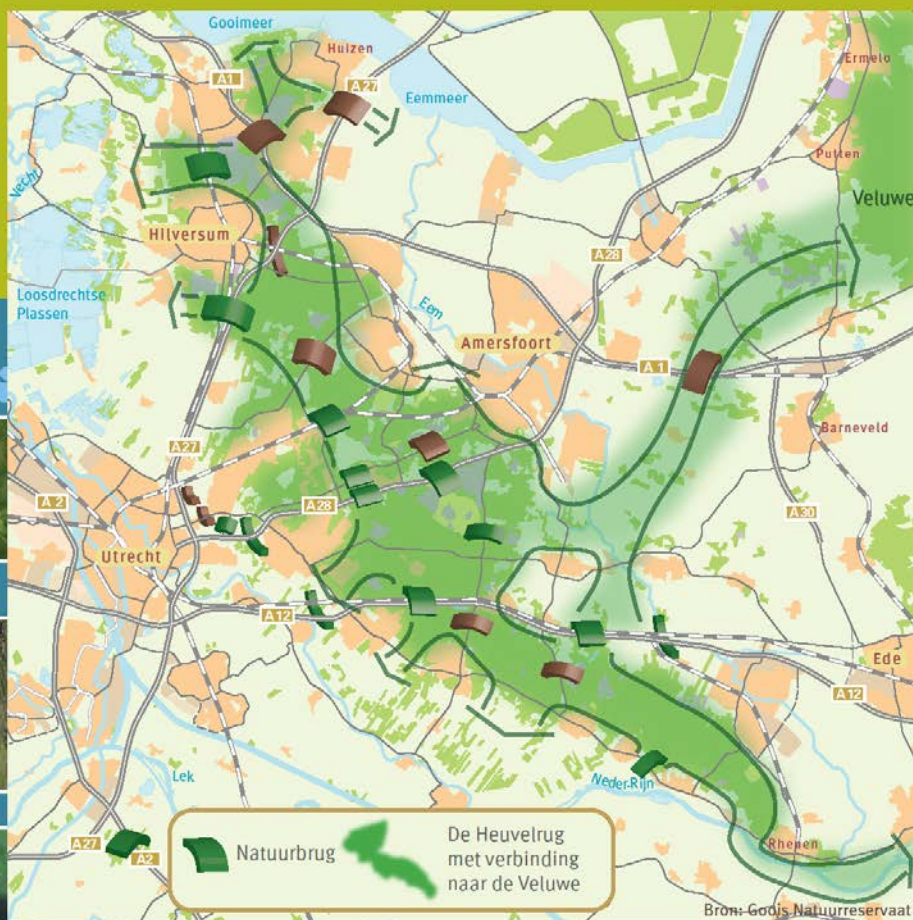
Bijlage 2.1.6: Kaart natuurvisie Heuvelrug (SMZ e.o., 2002)

Bijlage 2.1.7: Kaart Bosnatuur (uit: 'Bosnotitie Utrecht (Provincie Utrecht, 2002)')

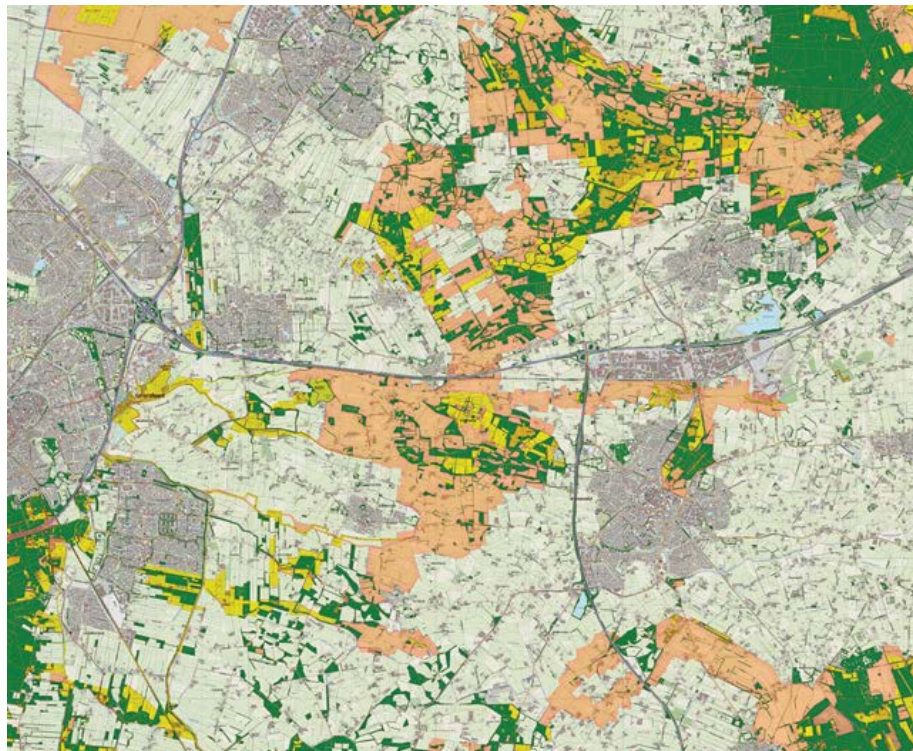
Heuvelrug en omgeving (2013)

■ Gerealiseerd

Dieren die de natuurbruggen graag gebruiken

Bijlage 2.1.2: Contour EHS onder huidige NNN (bruin: voormalige EHS, geel: NNN, groen:bestaande bossen (uit: 'Landschap versterken met bomen en bos (CRA, 2020)')

Bijlage 2.1.3: Motie Staten m.b.t. Robuuste verbinding Heuvelrug en Veluwe (niet volledig)

Motie Groene Loper voor een Robuuste Verbinding met de Veluwe

De Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering op 17 maart 2021, voor de behandeling van het voorstel omgevingsvisie en interim-omgevingsverordening,

constateren dat:

- De provincie Utrecht de ambitie heeft om een robuust natuurnetwerk van hoge kwaliteit te realiseren. Een 'robuust netwerk met aaneengesloten gebieden van hoge kwaliteit' (blz 111 ontwerp omgevingsvisie).
- De provincie Utrecht aangeeft dat verbindingen in allerlei vormen van belang zijn om het NNN robuust te maken en hiermee de biodiversiteit te verhogen en dat zij daartoe kansen verkent, waaronder de aanleg van *faunapassages* (blz 112 ontwerp omgevingsvisie)
- Aaneensluiting van de Utrechtse Heuvelrug op de Veluwe een belangrijke verbinding is voor robuuste natuur.
- Deze verbinding niet expliciet is vermeld in de omgevingsvisie.

overwegen dat:

- De ontwikkeling van een robuust natuurnetwerk is uitgewerkt in beleidsdoel 2.1.
- Robuuste natuurverbindingen ook over onze provinciegrenzen heen lopen.
- Provinciale Staten Gelderland bij de vaststelling van hun omgevingsvisie een amendement¹ hebben aangenomen om ook gebieden over provinciegrenzen heen robuust te verbinden met oog op biodiversiteit.
- In de toelichting van dit Gelderse amendement de verbinding tussen Veluwe en Utrechtse Heuvelrug expliciet is benoemd.
- Het Faunabeheerplan 2019-2025 in hoofdstuk 5 Edelhert vermeldt: "De robuuste verbinding Hoevelaken-Terschuur, waar het edelhert een doelsoort is, is echter in 2010 door het rijk geschrapt. De provincies hebben nog wel de ambitie om hier een ecologische verbindingzone te creëren. (Provincie Gelderland, 2017)". Opgemerkt dat hier wel expliciet naar de provincie Gelderland wordt verwezen, maar niet naar de provincie Utrecht.
- De Provincie Utrecht zich positief uitlaat over de komst van het Edelhert in de nabije toekomst²
- De provincie Utrecht de oostelijke kant van de provincie heeft aangewezen als doortrekgebied en vestigingsgebied voor het edelhert³.
- Flora en fauna niet stoppen bij de provinciegrenzen, wel bij autowegen. Robuuste verbindingen tussen belangrijke natuurgebieden zoals de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe de Utrechtse flora en fauna sterker en rijker maken, en versterken de populaties van soorten zoals van boomarter.
- De provincie Utrecht zich wel expliciet uitspreekt over de verbinding via de Lek, maar niet via de noordelijke route⁴
- Een heldere uitspraak over de wens voor een noordelijke verbinding tussen Utrechtse Heuvelrug en Veluwe gewenst is voor concrete doorontwikkeling en invoeging bij ruimtelijke en mobiliteitsplannen.

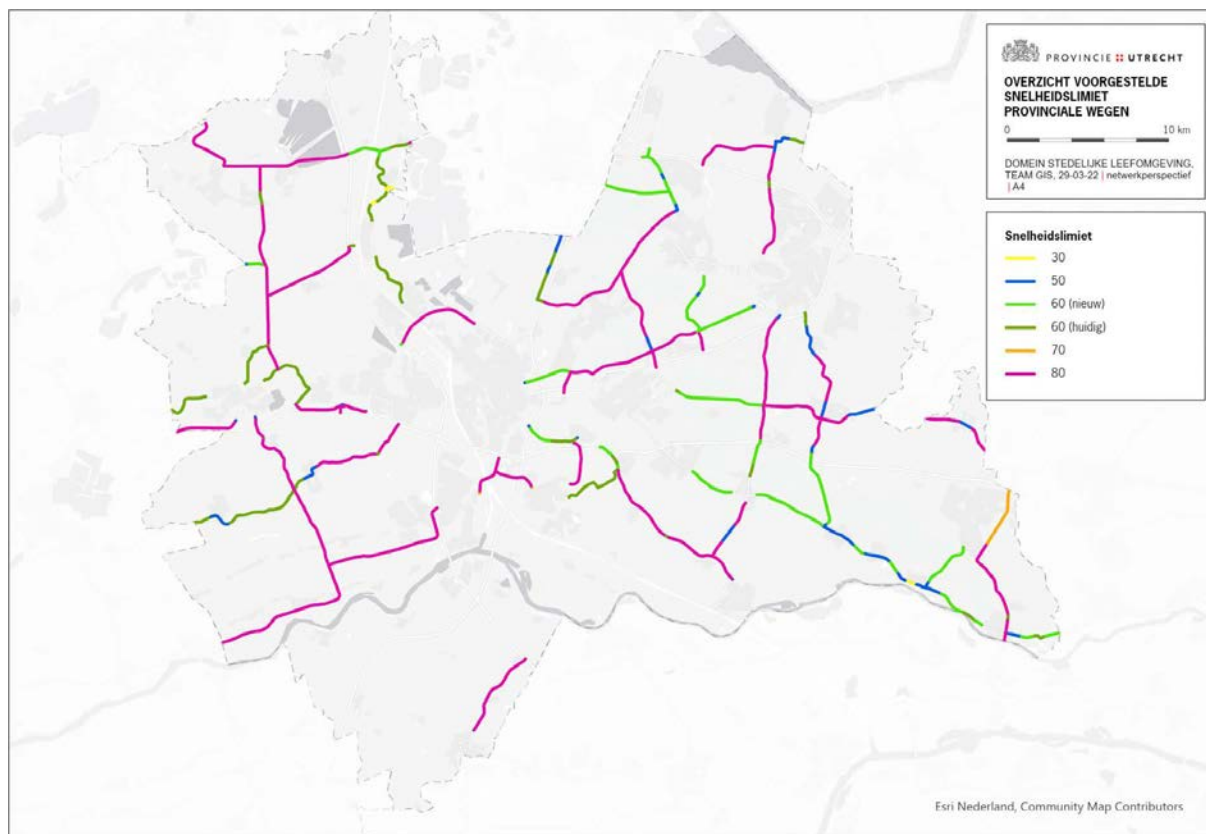
¹ 18A34_D66 e a . robuuste verbindingen GNN (PS2018-712) (stateninformatie.nl)

² Beleidskader wet natuurbescherming 2016, H3.3.5 'Edelhert', blz 49-51

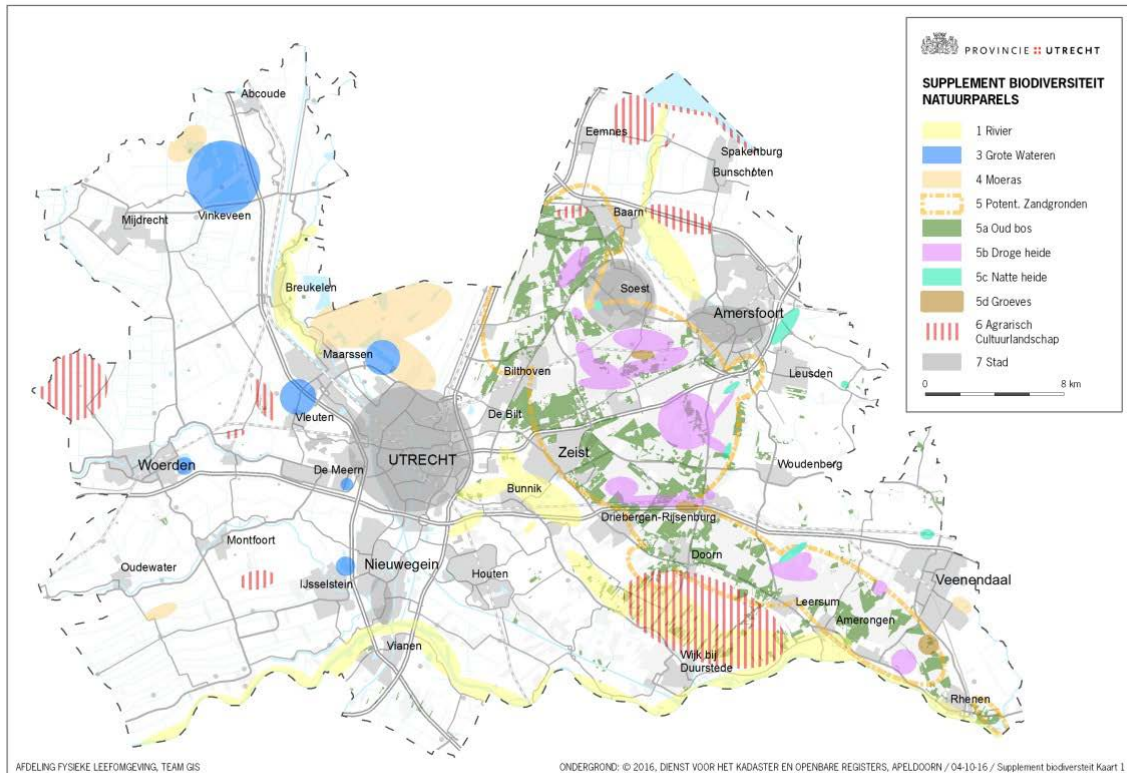
³ Beleidskader wet natuurbescherming 2016, Bijlage 5 'Kaart vestigings- en doortrekgebied Edelhert

⁴ Natuurvisie Provincie Utrecht, een plus op natuurbeleid 2.0, 2016, blz 30-31

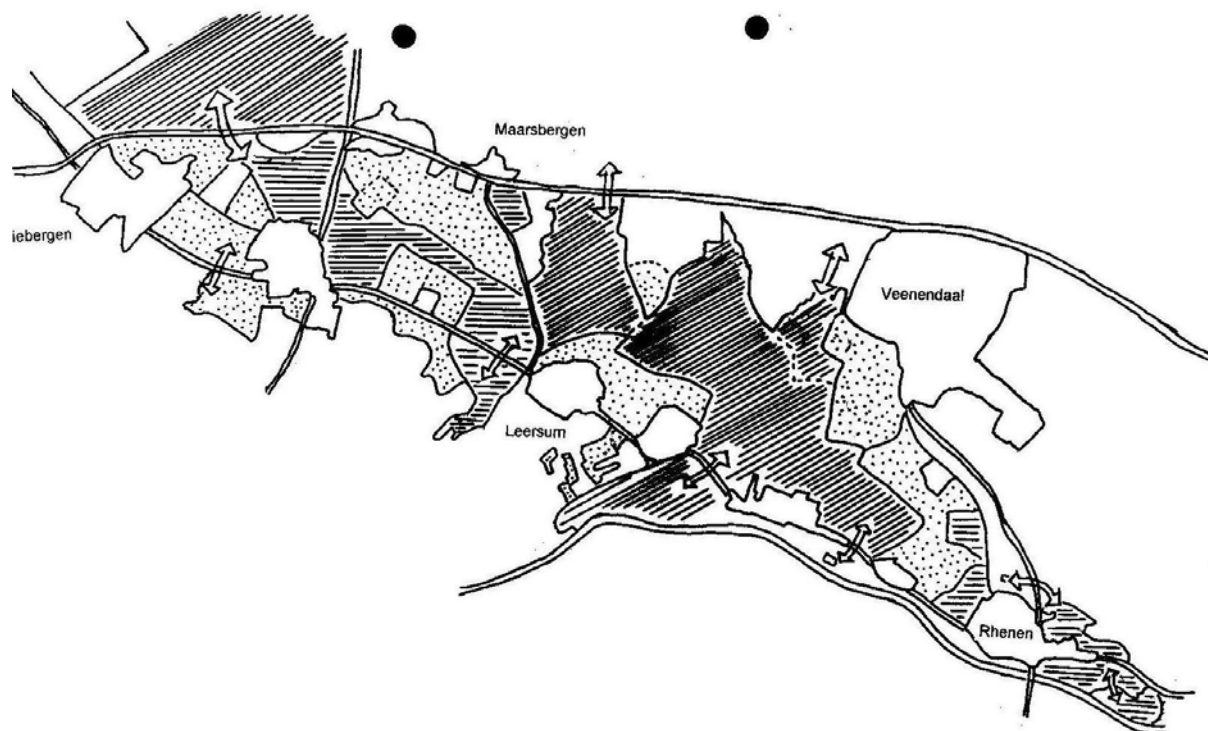
Bijlage 2.1.4: Netwerkperspectief provinciale wegen, Kaart Overzicht voorgestelde snelheidslimieten provinciale wegen

Bijlage 2.1.5: Natuurvisie provincie Utrecht, Kaart natuurparels

Bijlage 2.1.6: Kaart natuurvisie Heuvelrug (SMZ e.o., 2002)

Kaart 3: Ontwikkelingskaart

Legenda

Natuurbos/zelfregulatie

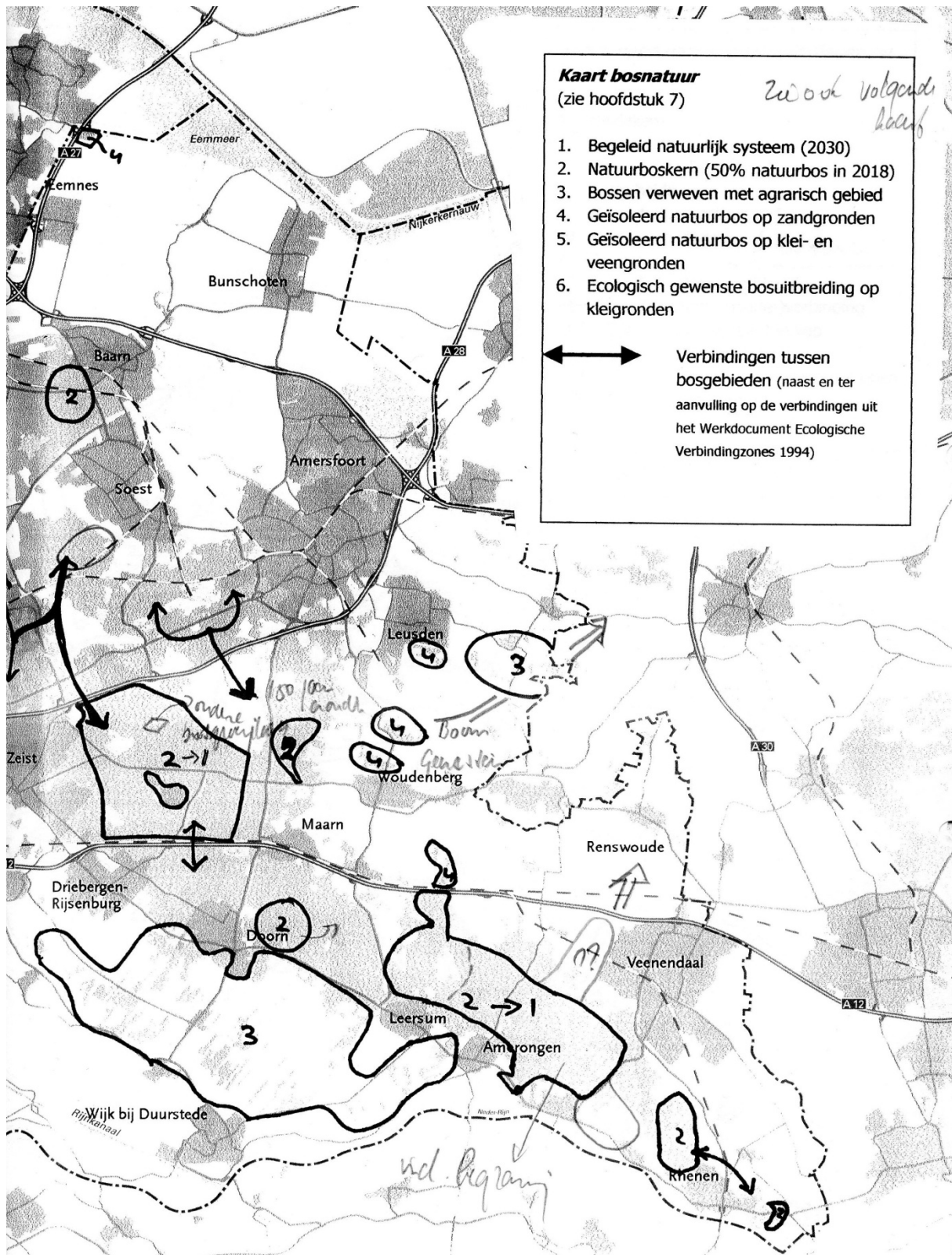

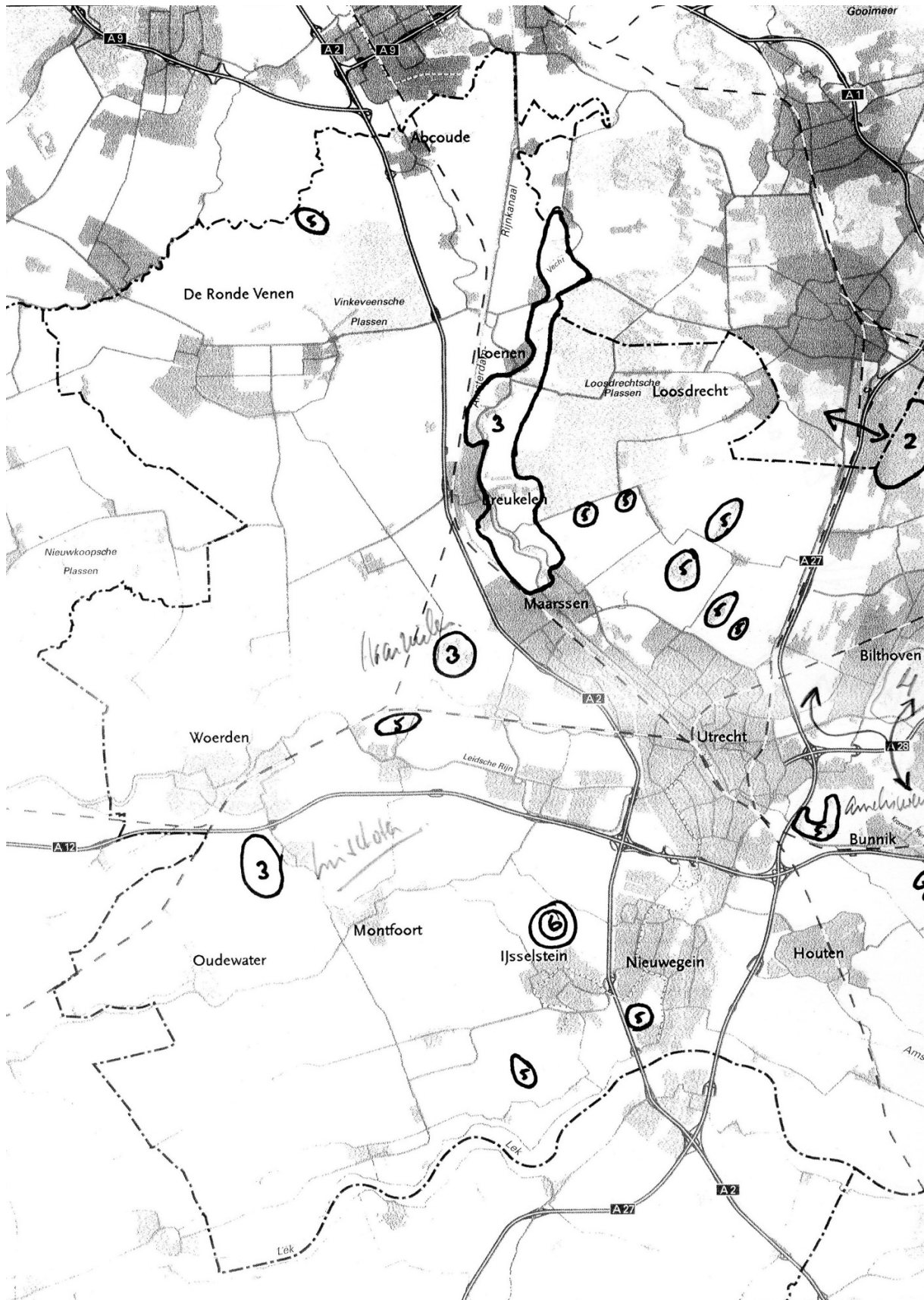
Bos met verhoogde natuurwaarde

Natuurbos/verbind

Bijlage 2.1.7: Kaart Bosnatuur (uit: 'Bosnotitie Utrecht (Provincie Utrecht, 2002)')

Bijlage 2.2: Projectvoorstel KR-gebied Werkgroep Faunapassages (zonder aparte voorstellen voor afzonderlijke deelgebieden en bijbehorende bijlagen m.u.v. Bijlage 2.2.06: 'Kaart doorvertaling EHS 2010 Zeist Bunnik, gebiedsgerichte aanpak 2023).

Voorstellen Werkgroep Natuurlijk Zeist-West / Werkgroep Faunapassages Zeist / De Bilt Zuid West Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof

Inleiding

De Werkgroep Natuurlijk Zeist-West en de Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid/ West (FZZW²⁴) willen graag gebruik maken van de mogelijkheden die de 'Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof' biedt om binnen haar werkgebied tot een algehele kwaliteitsimpuls voor de natuur, landschap en ook de cultuurhistorie te kunnen komen. Dat door een integrale aanpak, dus door een systeem-herstel op diverse schaalniveaus.

De Werkgroep FZZW heeft zich vanaf haar oprichting ingezet op het versterken van de ecologische verbinding tussen het Vechtplassen/Noorderpark en het Kromme Rijn/Langbroekerweteringgebied met ook verbindingen met de aangrenzende gebieden van de Utrechtse Heuvelrug. De focus ligt daarbij dan in het bijzonder ten zuidwesten van Zeist (zie voor een algeheel overzicht met name ook de: 'Folder Natuur verbinden en behouden (Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid / West)'). Dat overigens in overleg met tal van organisaties, zoals o.a. de Werkgroep Sandwijkstraak, die zich altijd in het gebied van de Bilt-Zuid heeft ingezet om aldaar tot een versterking van de betreffende ecologische verbinding te komen.

Invulling van de ecologische verbinding

Aan de ecologische verbinding is een belangrijke plek gegeven in o.a. het: 'Beleidsplan Natuur en Landschap Provincie Utrecht (BLNU, 1992)' en meer in het bijzonder in het: 'Werkdocument ecologische verbindingen (Provincie Utrecht, 1993)' en dan vervolgens in de: 'Herinrichting Groenraven-Oost Landinrichtingscommissie, 1998'. Een en ander is dan later nog verder uitgewerkt in het: 'Landschapsontwikkelingsplan Kromme Rijn Gebied + (Brons & Partners, 2009)' en met name ook het document: 'Deelgebied Zeist-Bunnik - Perspectief en inrichtingsbeeld voor de ecologische hoofdstructuur – Wensbeeld voor natuur en landschap (Provincie Utrecht, 2011)'.

In de loop van de tijd zijn reeds een groot aantal projecten uitgevoerd, dat al dan niet in het kader 'Herinrichting Groenraven-Oost', waarbij dan mede vorm is gegeven aan de ecologische verbinding en algehele versterking van de natuur in het betreffende gebied. Dat zowel door de rijksoverheid (denk aan inrichting wildviaduct de Wildsche Hoek onder de A28 nabij Oostbroek en aanleg faunapassage onder de A12 nabij het landgoed Rijnwijck) als door de provincie i.s.m. diverse gemeenten (denk aan aanleg diverse faunapassages onder provinciale wegen, zoals onder de Biltse Rading, de N-237 en de Universiteitsweg), waardoor in die zin op een hoger schaalniveau een aangesloten natuurnetwerk is ontstaan. Duidelijk is in ieder geval dat bijvoorbeeld de das zich via een relictpopulatie bij Eind Gooi (Hilversum) zich zo verder naar het oosten heeft kunnen verspreiden. Toch vallen er nog steeds onder de dieren vele slachtoffers en dan in het bijzonder ook op meer lokale wegen, zij het helaas ook nog op provinciale en ook rijkswegen.

²⁴ De Werkgroep Faunapassages is een samenwerkingsverband tussen diverse natuurorganisaties en ook particuliere eigenaren.

Stand van de natuur

Verder is het duidelijk dat ook in dit gebied, zeker als we de inventarisaties er bij pakken, de natuur er op achteruit is gegaan. Zo is op vele plekken de kweldruk vanuit de Heuvelrug afgenomen, waardoor karakteristieke vegetaties zijn verdwenen, onder andere in de vele sloten die dit overgangsgebied kenmerken. Ook zijn door het intensieve landgebruik, etc., vrijwel alle weide- en akkervogels uit het gebied verdwenen, waaronder wat betreft de akkervogels de patrijs.

Wel zie je dat inmiddels diverse projecten worden opgepakt om tot een verbetering van aanwezige natuurkwaliteiten te komen, zoals op het landgoed Sandwijck, de Lage Grond, de Niënhof, De Bunzing, Blikkenburg, etc., veelal projecten onder verantwoordelijkheid van de Stichting Utrechts Landschap.

Verbeteringen

Teneinde tot een algehele verbetering van de aanwezige natuurkwaliteit te komen, zodanig dat weer (minimaal) een Basiskwaliteit Natuur in het gebied kan ontstaan, hebben wij veel mogelijkheden in beeld gebracht, dat mede op basis beschikbare (beleids)documenten. Daarbij wordt dan een integrale aanpak voorgestaan, dus niet alleen door het verder verbeteren/versterken van het aanwezige natuurnetwerk, maar ook door herstel waterkwaliteit (al dan niet in het kader van de KRW). En ook op het verbeteren van algehele natuurkwaliteit door een transformatie van de landbouw.

Belangrijke inspiratiebron wat betreft de diverse mogelijke maatregelen is ook het: 'LOP Kromme Rijngebied+' en ook het document 'Deelgebied Zeist-Bunnik - Perspectief en inrichtingsbeeld voor de ecologische hoofdstructuur – Wensbeeld voor natuur en landschap' en dan in het bijzonder de daarin opgenomen 'Biotopenkaart' net zoals het rapport gemaakt door de Grontmij. Blijkens de bijbehorende poster opgesteld met als doel: "De verkenning voor het deelgebied Zeist-Bunnik geeft een concrete invulling aan het functioneren van het gebied als ecologische schakel tussen het Noorderpark en het Langbroekerwetering gebied".

Dat naast diverse documenten die door stakeholders zijn opgesteld, zoals: 'Boeren, Burgers en Buitenlui' voor de zone ten zuiden van Zeist. De Biotopenkaart hebben wij gebruikt een deel van onze maatregelen in de context van het beleid weer te geven (zie ook de bijlage 2.2.06: 'Doorvertaling EHS 2010 Zeist Bunnik').

Water

Behalve de voorstellen die erop zijn gericht om tot een algehele structuurversterking te kunnen komen, bijvoorbeeld door extra aanleg faunapassages, of door realisatie extra stepping stones door bijvoorbeeld de aanleg van extra landschapselementen, willen wij hier het belang van andere maatregelen noemen om tegelijkertijd tot een algeheel systeemherstel te komen. Bijvoorbeeld door herstel van de kwel(druk) in het gebied, dus door enerzijds terugbrengen grondwateronttrekkingen op de Utrechtse Heuvelrug en in het Kromme Rijngebied (o.a. Vrumona) en anderzijds door specifieke maatregelen in het Kromme Rijngebied teneinde aldaar het water beter te kunnen vasthouden (zie in deze dus ook de diverse mogelijke maatregelen uit de zogenaamde: 'Blauwe agenda').

Natuur-inclusieve landbouw

Verder pleiten wij voor een meer integrale aanpak waardoor een kwaliteitsimpuls aan de natuur en landschap in zijn geheel wordt gegeven, inclusief de aanpak van stikstof, door ook

in het gebied de boeren te stimuleren om ook echt te kiezen voor landbouw die niet alleen circulair is, maar ook natuurinclusief. Dus door slootkantenbeheer, de keuze voor kruidenrijk grasland, nabeweiding, etc. Kortom door aan de natuur in hun algehele bedrijfsvoering een plek te geven, waar dan wel een bepaalde vergoeding tegenover dient te staan. Graag denken wij hierover ook meer specifiek vanuit onze kennis mee en attenderen wij op transitiemogelijkheden zoals beschreven in “Boeren met Ontzag, over groei, grenzen en perspectieven, (Wim Schippers, Ede 2016, website www.boerenmetontzag.nl).

Deelgebieden

Voorstellen voor verbetering van natuur en landschap doen we aan de hand van vier deelgebieden.

Wij onderscheiden voor overzichtelijkheid deelgebieden.

- I. De Bilt Voorveldse Polder tot de A28.
- II. A28 tot de Koelaan Zeist.
- III. Zeist Koelaan tot de spoorlijn Utrecht – Arnhem.
- IV. Spoorlijn Utrecht-Arnhem tot Rijsenburgselaan.

Voor deelgebied I doen wij geen concrete voorstellen, maar willen wij vooral de knelpunten noemen die aandacht behoeven. Want op veel plekken in deelgebied I zijn of worden projecten uitgevoerd zodat nadere onderzoek en afstemming nodig is of nog beperkingen via de Gebiedsgerichte aanpak kunnen worden weggenomen. De ecologische verbinding is kwetsbaar. De druk van verstedelijking blijft. Belangrijk is verdere versterking te blijven nastreven.

Natuurverbinding tussen Kromme Rijn en Heuvelrug

Ter ondersteuning van de verbinding tussen Vechtplassen en Langbroekerwetering en voor de natuur in het oostelijk deel van de provincie Utrecht zijn ook de verbindingen tussen Kromme Rijn en Heuvelrug van belang, dus de noord-zuid verbindingen. Deze zijn onder andere ontleend aan de kaart ‘Natuur verbinden en behouden’.

Onderbouwing

Wat betreft de betreffende ecologische verbinding, die op het overgangsgebied van de Heuvelrug met het Vechtplassengebied en het Kromme Rijngebied is gelegen, gaat het dan om soorten die zowel aan bos en meer open landschap zijn gebonden, als soorten die meer aan droge en natte biotopen zijn gebonden. Met name in het: ‘Werkdocument Ecologische Verbindingen (Provincie Utrecht, 1993)’ wordt dan van diverse soorten een overzicht gegeven, evenals in het document: ‘Ecopassage griftenstein bij de N-237 Alterra, 2009’.

Verder biedt ook het achtergronddocument: ‘Ecologische verbindingzones Kromme Rijngebied Van den Bijtel Ecologisch onderzoek, 2009)’ dan veel achtergrondinformatie, dat ook als basisdocument voor diverse voorstellen in het: ‘LOP Kromme Rijngebied + (Brons & Partners, 2009)’ en ook het document: ‘Perspectief en inrichtingsbeeld voor de ecologische hoofdstructuur, Wensbeeld voor natuur en landschap, Deelgebied Zeist-Bunnik’ voorgestelde maatregelen

Robuuste verbindingen met stapstenen

Een goede ecologische verbinding bestaat uit voldoende robuuste stapstenen. Veel dieren en planten die migreren hebben onderweg eten en verblijf nodig. Anders functioneert de verbinding niet. Voldoende robuuste stapstenen zijn dus nodig. Wij zijn voor de zoogdieren als doelsoort dus uitgegaan van ree en das, evenals voor dieren gebonden aan

natte/vochtige biotopen van bijvoorbeeld de ringslang en de kamsalamander. Als de verbinding en verblijf voor deze doelsoorten dieren kan functioneren, kunnen ook veel kleinere dieren hiervan profiteren. Voor amfibieën, insecten en planten zijn ook oost-west lopende stroken waarlangs gemigreerd kan worden van belang als de afstand tussen stapstenen te groot wordt. Behalve als gras- en struweelranden biologisch worden beheerd.

Zonering van recreatie

Een deel van de natuur is verstoringsgevoelig. Natuurbehoud leidt tot de noodzaak menselijk aanwezigheid te reguleren door een goede zonering. Zoveel mogelijk wandelen zoveel langs de natuur en niet erdoorheen. En bij het uitbreiden van recreatief bedoelde wandel- en fietsverbindingen deze zo ontwerpen dat utilitair te benutten routeafkortingen worden vermeden zodat geen intensief gebruik ontstaat van recreatief bedoelde routes, dus geen doorsteekjes creëren.

Behoud ontginningenlandschap

Het cultuurlandschap zoals in de loop van 1000 jaar ontstaan met boerderijen, landerijen en landgoed- en hakboutbossen willen wij het liefst behouden. Met de daaraan gebonden natuurwaarden. Behoud daarvan vraagt ook agrarisch gebruik. De natuur vraagt echter om kringlooplandbouw die natuurinclusief is. Dat vinden we een te stimuleren ontwikkeling.

Beheerkosten en Boa's

Onderhoud, bijhouden en toezicht in een dicht bevolkt gebied vraagt bekostiging van beheer. Te vaak zien we dat na aanleggen onvoldoende mogelijkheden zijn voor beheer en toezicht waardoor de beoogde nut niet wordt gerealiseerd. Voorzieningen aanleggen zonder beheer en toezicht (BOA's) te regelen is niet doelmatig en efficiënt.

Bijlagen

In een afzonderlijke bijlage zijn in de deelgebieden II, III en IV maatregelen voor de Das aangegeven. Wij werken nog aan een nadere toelichting.

Zeist, 9 februari 2023

Werkgroep Natuurlijk Zeist-West / Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid / West

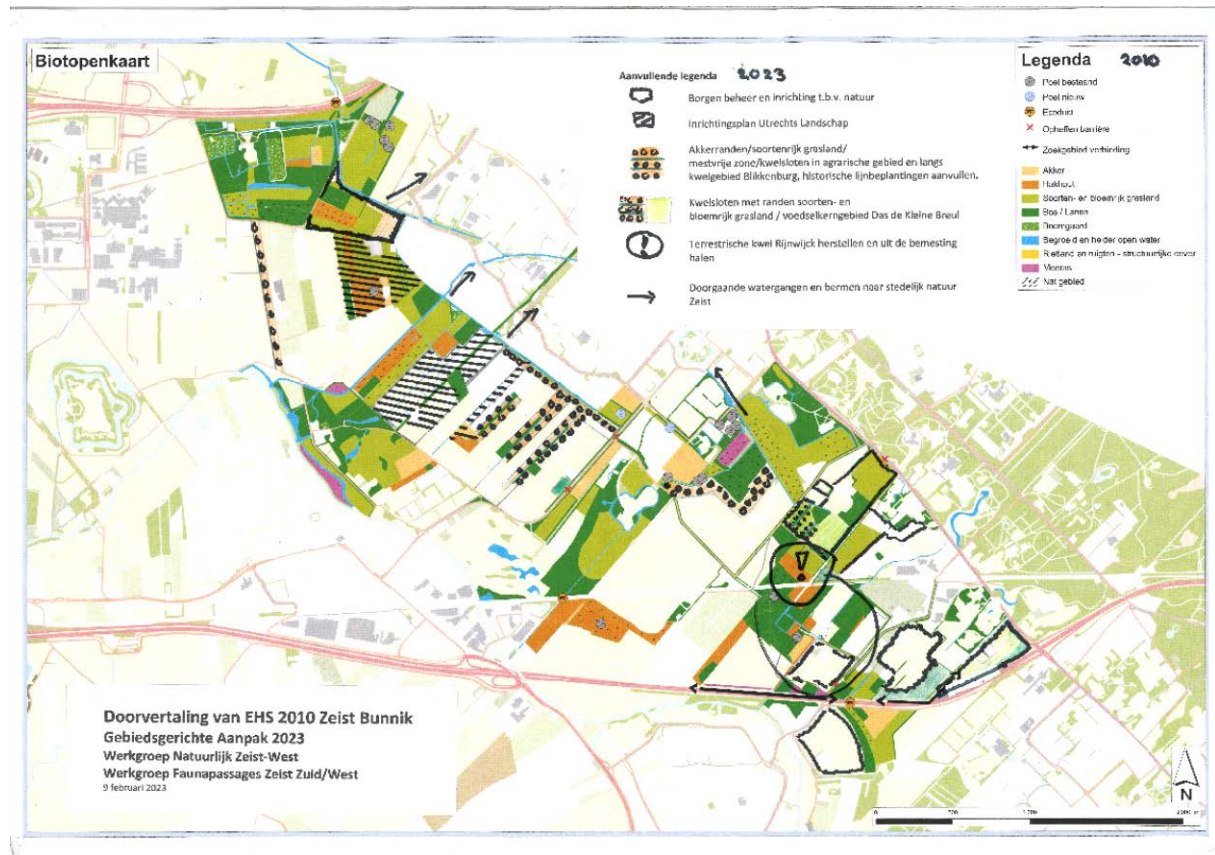
Contactpersoon

Ernest Schuler

Werkgroep Natuurlijk Zeist-West

e.schuler@natuurlijkzeist-west.nl

.Bijlage 2.2.06: 'Kaart doorvertaling EHS 2010 Zeist Bunnik, gebiedsgerichte aanpak 2023'

Bijlage 2.3: Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist inzake NRD Plan-MER NPLG

Aan de Directie Participatie
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Zeist, 26 april 2023

Betreft: Zienswijze Stichting Milieuzorg Zeist inzake 'Ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied'

Geachte Minister voor Natuur en Stikstof,
Bij publicatie in de media is bekend gemaakt dat de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijke Gebied' gedurende de periode van 16 maart t/m 26 april 2023 voor het indienen van zienswijzen ter inzage is gelegd. Gaarne maakt de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. van de geboden gelegenheid gebruik een zienswijze op het betreffende ontwerp-notitie in te brengen. Eerst zal kort bij het plan-proces worden stilgestaan, waarna in inhoudelijke zin op de ontwerp-notitie zal worden ingegaan. Afgesloten zal worden met een conclusie.

4. Planproces

Al langer is het bekend dat door de tal van ontwikkelingen de natuur in Nederland sterk onder druk staat. Deze is dan zodanig dat de natuur/biodiversiteit al enige decennia sterk achteruit gaat, zij het dat deze thans voor een beperkt aantal soorten enigszins is gestabiliseerd (zie in deze o.a.: 'Living Planet Index Nederland (WNF, 2020)'). Teneinde die achteruit een halt toe te roepen is dan in 1990 het: 'Nationaal Natuurbeleidsplan' vastgesteld, waarin toen ook een aanzet is gegeven om in Nederland d.m.v. de zogenaamde Ecologische Hoofdstructuur (EHS) de natuur meer robuust te maken. Met de: 'Nota Ruimte (VROM, 2004)' is deze later nog aangevuld met een aantal zogenaamde 'robuuste verbindingen', zij het dat deze later (onder staatssecretaris Bleeker) weer zijn geschrapt. Thans wordt niet langer gesproken van de EHS, maar van het 'Nationale Natuur Netwerk (NNN)'. Verder is er wel ook aandacht voor bepaalde milieudruk-factoren, zij het dat de reductie daarvan nog steeds onvoldoende is om tot echt natuurherstel te kunnen komen.

Ook op Europees niveau is al enige decennia bijzondere aandacht voor de achteruitgang van de natuur/biodiversiteit. In die zin zijn een aantal gebieden als Natura 2000-gebieden aangewezen, dat op basis van zowel de Vogel- als de Habitat-richtlijn. In Nederland zijn daartoe dan 168 natuurgebieden als zodanig aangewezen. Daarnaast is er ter verbetering van de waterkwaliteit, dat ook in ecologische zin, de Europese Kaderrichtlijn Water (EKRW). Ook zijn er m.b.t. de biodiversiteit, zoals het: 'Biodiversiteitsstrategie 2030 - De natuur terug in ons leven brengen', evenals is recentelijk een voorstel gedaan voor een 'Europese Natuurherstelwet'.

Op basis van diverse analyses wordt dan duidelijk dat de natuur/biodiversiteit in Nederland nog steeds onder een grote druk staat (zie in deze o.a. de diverse: 'Voortgangsrapportages Natuur', waaronder het rapport: 'Natuur in Nederland - Stand van zaken eind 2020 en ontwikkelingen in 2021'). Dat hangt er dan niet alleen mee samen dat de diverse

natuurgebieden in Nederland nog steeds onvoldoende met elkaar zijn verbonden, dat ondanks alle inspanningen, maar deze tevens blijvend onder een grote milieudruk blijven staan, ook al zijn er ook daar in de loop van de tijd dan wel bepaalde maatregelen genomen om deze te verminderen. Daarnaast gaat nog steeds de natuurkwaliteit in het landelijke gebied sterk achteruit, dat o.a. ook de door de intensivering en schaalvergroting van de landbouw.

Ook al zijn dan inmiddels m.b.t. de miliedruk/-belasting bepaalde grenzen bereikt, zoals o.a. m.b.t. de belasting van stikstof van bepaalde habitats/biotopen, Nederland heeft teneinde bepaalde ontwikkelingen toch mogelijk te maken steeds toch naar mogelijkheden gezocht om bepaalde maatregelen vooruit te schuiven, waarvan de zogenaamde: 'Programmatistische Aanpak Stikstof (PAS)' dan een voorbeeld is. Uiteindelijk heeft de Raad van State daar met haar uitspraak van 29 mei 2019, dat op basis van een Advies vanuit het Hof van Europa, een einde aan gemaakt. Bij die procedures speelde dan het al dan niet overschrijden van de zogenaamde Kritische Depositiewaarden (KDW's) zoals deze voor diverse habitattypen van toepassing worden geacht en dat dan weer mede in relatie tot de overeenkomstig de Habitatrichtlijn vereiste 'Gunstige Staat van Instandhouding (GSvl)' een belangrijke rol.

Daarna is Nederland in een 'stikstof-crisis' geraakt, dat ook aangezien diverse ontwikkelingen niet meer overal mogelijk zijn. Teneinde uit die crisis te komen zijn dan op verzoek van de rijksoverheid door de zogenaamde Commissie Remkes diverse adviezen uitgebracht, waaruit dan duidelijk wordt dan niet alles meer overal kan (zie in deze dus ook het eindadvies van de Commissie Remkes: 'Niet alles kan overal (Commissie Remkes, 2020)'). Ook heeft Remkes zelf in een later rapport aangegeven wat dan (eventueel) wel nog kan of althans met name ook welke aanpak van de stikstofcrisis wel zou kunnen werken (zie ook het rapport: 'Wat wel kan (Remkes, 2022)').

Hoe dat ook zij, d.m.v. de: 'Wet Stikstofreductie en Natuurherstel' beoogt de rijksoverheid aan de betreffende stikstofopgaven een wettelijke basis te geven, waarbij wel ook in het Regeerakkoord een versnelling van 2035 naar 2030 is opgenomen, waarover dan net ook een consultatie heeft plaatsgevonden. Wel is er in die zin dus al een: 'Programma Stikstofreductie en natuurverbetering' dat zich dan meer specifiek op de aanpak van de stikstofproblematiek en de mede t.g.v. daarvan noodzakelijke natuurverbetering richt.

Tegelijkertijd speelt de invoering van de: 'Omgevingswet', waarin dan een groot aantal sectorale wetten opgaan, dat teneinde een 'integrale aanpak' van de diverse uitdagingen waar Nederland zich voor gesteld ziet ook echt mogelijk te maken. Ook al is de invoering daarvan dan al een aantal keren uitgesteld, door de Rijksoverheid is als wel een: 'Nationale Omgevingsvisie (NOVI)' vastgesteld. T.b.v. van de: 'Nationale Omgevingsvisie' is indertijd ook een: 'Plan-MER opgesteld, dat op basis van het zogenaamde: 'Rad van Leefomgeving', waarna ook in voorliggende 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' met enige regelmaat naar wordt verwezen. Thans wordt overigens op landelijk niveau al weer aan een actualisatie gewerkt, namelijk de: 'NOVEX'. Teneinde dan de doelen zoals deze in de: 'Nationale Omgevingsvisie' zijn opgenomen te realiseren wordt deze thans op basis een relatief groot aantal nationale programma's (circa 20) nader uitgewerkt. Zo wordt er thans o.a. gewerkt aan een: 'Nationaal Milieuprogramma (NMP)'.

Teneinde dan echt tot een aanpak van de diverse opgaven die in het landelijke gebied spelen te komen, ook al kunnen deze o.i. dan niet geheel los worden gezien van de wijze

waarop onze gehele samenleving is ingericht, inclusief ook het daarbij behorende economische systeem, is dan gekozen voor een aanpak via het zogenaamde: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)'. Daarbij wordt dan een integrale aanpak voorgestaan, dus zowel die m.b.t. stikstof, maar ook die m.b.t. bodem en water én de klimaatopgave. Bij die integrale aanpak wordt dan aan de provincies een belangrijke rol toegekend, waarbij zij voor 1 juli 2023 worden geacht zogenaamde: 'Gebiedsvisies/Gebiedsprogramma's' aan te leveren, die dan kennelijk ten grondslag worden gelegd aan het NPLG.

Teneinde aan het gehele proces vorm te geven is dan inmiddels zowel een: 'Startnotitie NPLG' verschenen, evenals m.b.t. de doelen en de wijze van sturing, namelijk op basis van de zogenaamde 'structurerende keuzes', het: 'Ontwikkeldocument NPLG'. Ook zijn de: 'Spelregels Meerjarenprogramma Transitie Landelijk Gebied' opgesteld, evenals een: 'Handreiking voor de gebiedsprogramma's NPLG'.

In die diverse provincies wordt inmiddels aan de diverse gebiedsprogramma's gewerkt, dat zo mogelijk ook samen met de (regionale en in bepaalde gevallen ook locale) stakeholders. T.b.v. die gebiedsprogramma's worden er dan tevens per de in een bepaalde provincie voorkomende Natura 2000-gebieden zogenaamde: 'Natuurdoelanalyses (NDA's)' opgesteld, die overigens duidelijk maken dat in veel van die gebieden gezien o.a. de milieudruk het met de vereiste 'gunstige staat van instandhouding' (nog steeds) ongunstig is gesteld. Bij de toetsing van die NDA's wordt dan tevens aan de zogenaamde: Ecologische Autoriteit een belangrijke rol toegekend.

T.b.v. het NPLG wordt dan tevens een: 'Plan-MER NPLG' opgesteld teneinde inzicht te kunnen geven in met name de effecten van de:

- ruimtelijke verdeling van de verschillende opgaven (natuur, water en klimaat),
 - als de 'structurerende keuzes' die daarbij worden gemaakt,
- althans zo heeft de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat uit de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' begrepen.

De: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' is dan thans voor het indienen van zienswijzen ter inzage gelegd.

5. Inhoudelijke aspecten

Laat voorop worden gesteld dat in de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' op zich o.i. een goed beeld wordt gegeven van hetgeen met de NRD wordt voorgestaan. Hierna zal dan bij diverse aspecten worden stilgestaan, zoals deze achtereenvolgens aan de orde worden gesteld, althans voor zover daar aanleiding toe is.

5.1 Nationaal Programma Landelijk Gebied

In het betreffende hoofdstuk wordt dan een uiteenzetting gegeven van hetgeen met het: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)' wordt voorgestaan, namelijk het uitvoering geven aan de (inter)nationale doelstellingen voor natuur en stikstof, water en bodem én klimaat, evenals de wijze waarop men daar invulling aan wil geven. Daarbij wordt dan zoals ook hiervoor al aangegeven een belangrijke rol aan de provincies toegekend die dan voor 1 juli 2023 daarvoor hun gebiedsprogramma's dienen aan te leveren.

Wat betreft die (inter)nationale doelen zoals deze in het kader van het: 'NPLG' relevant moeten worden geacht wordt daarvan dan een overzicht gegeven, inclusief ook de diverse doelen uit het regeer-/coalitieakkoord (zie in deze dus ook de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied', Tabel 1: 'Samenvattende overzicht regionale doelen Rijk-NPLG', pag. 6, inclusief de daarbij gegeven toelichting). Die doelen hangen dan samen met hetgeen daartoe in het: 'Ontwikkeldocument NPLG' reeds is aangegeven.

Wat betreft de aanpak staat men dan een 'integrale aanpak' voor, waarbij dan op basis van het: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied' diverse doelen moeten worden gerealiseerd, deels ook op basis van de programma's zoals die eerder zijn vastgesteld, zoals met het: 'Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering' het geval is (zie in deze dus ook de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied', Fig. 1: 'Samenhang NPLG met (o.a.) het Programma Stikstof en Natuurverbetering', pag. 10).

Integrale aanpak

Laat het duidelijk zijn dat de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. een groot voorstander is van de 'integrale aanpak' zoals deze met het: 'Nationale Programma Landelijk Gebied' wordt voorgestaan. O.i. kun je gezien de vele opgaven die er zijn, zoals die m.b.t. de natuur, inclusief de problematiek van stikstof, etc., het klimaat en ook bodem en de waterkwantiteit en -kwaliteit, alleen maar integraal aanpakken, dat niet alleen aangezien diverse opgaven op '(eco)systeemniveau' vaak een bepaalde samenhang kennen, maar ook aangezien zo de diverse belanghebbenden/stakeholders uiteindelijk zo ook weten wat dit voor hen betekent.

Wel is het o.i. dus zo dat alhoewel bepaalde doelen kennelijk dan vastliggen (bepaal)de doelbereiken toch ook vaak van andere maatregelen buiten het landelijke gebied afhankelijk zijn, zoals m.b.t. de industrie, de mobiliteit, de bebouwde omgeving, etc.. In die zin wordt inmiddels m.b.t. de diversie opgaven waar we met zijn allen voor staan ook breder gekeken, ook door andere ministeries, maar de vraag blijft wel hoe men hierop dan de 'centrale regie' blijft houden. Dus hoe diverse programma's met elkaar samenhangen, evenals hoe de maatregelen die daarbij worden genomen om bepaalde doelen te bereiken op een zorgvuldige wijze op elkaar worden afgestemd. Al eerder is daar door de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. (en ook anderen) in het kader van haar zienswijze op de: 'NRD Nationaal Milieubeleidsprogramma (NMP)' de bijzondere aandacht voor gevraagd, hetgeen ook in het Advies van de Commissie m.e.r. op de: 'NRD NMP' een belangrijk aandachtspunt was.

Alhoewel het dan duidelijk is welke nationale doelen dienen te worden gerealiseerd zou het o.i. toch goed zijn als dan toch een nadere duiding wordt gegeven wat deze dan betekenen, dat met name ook in ruimtelijke/regionale zin. Pas als immers duidelijk is wat die doelen in ruimtelijke zin betekenen, uiteraard voor zover deze een ruimtelijke dimensie kennen, is het ook duidelijk wat in die zin de opgaven zijn waar we dan (tot aan een bepaalde tijdsperiode) voor staan. Nog beter zou het o.i. zijn als meteen ook een 'integraal ruimtelijk perspectief' zou worden geschetst t.a.v. de toekomstige inrichting van Nederland als geheel.

Integraal (ruimtelijk) perspectief

Zoals ongetwijfeld bekend lopen we op het niveau van de aarde als geheel momenteel tegen diverse ecologische grenzen aan, de zogenaamde 'planetaire grenzen'. Duidelijk is inmiddels dat in die zin diverse grenzen worden overschreden, zoals dus die m.b.t. het biodiversiteit, het klimaat en ook t.a.v. diverse stoffen (zie in deze o.a. de publicatie: 'Planetary boundaries (Rockstrom, J., 2009)').

Op het niveau van de aarde als geheel is dan wat betreft het klimaat in 2015 het: 'Klimaatakkoord van Parijs' afgesloten, hetgeen dan op nationaal niveau is doorvertaald in het 'Nationale Klimaatakkoord (2019)'.

Tevens is dan recent m.b.t. de biodiversiteit in Montreal een internationaal akkoord bereikt, dat teneinde te borgen dat de mensheid (meer) in harmonie met de natuur gaat leven (zie in deze ook onderstaande fig.: 'Bending the curve (naar ISSA, 2019)'). Ook in Nederland is men zich (gelukkig) steeds meer bewust dat een leven in harmonie met de natuur wezenlijk is, niet alleen t.a.v. de (intrinsieke waarde) van de natuur zelf, maar uiteindelijk ook voor de mens, zowel in fysieke opzicht (denk aan de vele ecosystemendiensten van de natuur) als in mentaal opzicht²⁵. In de diverse programma's wordt hieraan gelukkig steeds meer aandacht gegeven, zoals met de het (beleids)document: 'Nederland Natuurpositief', evenals met het: 'Programma Natuur', met o.a. ook de 'Agenda Natuurinclusief'.

Fig.: 'Bending the curve (naar ISSA, 2019)'.

Mede op basis van de opgaven waar we dan met zijn allen voor staan is dan recent door het Planbureau voor de Leegomgeving de: 'Ruimtelijke Verkenning Nederland 2023 – Vier scenario's voor de inrichting van Nederland in 2050' gepubliceerd, inclusief het 'Scenario Groen Land', voorheen 'Scenario Nederland Natuurinclusief'. Ook door de WUR is in die zin al eens een toekomstig perspectief voor Nederland geschetst (zie in deze dus ook het document: 'A nature based future for the Netherlands in 2120 (WUR, 2019)'). Met name ook teneinde tot een (meer) natuurinclusief Nederland te komen is daar ook al eens door het RLI een nadere aanzet toe gegeven, namelijk op basis van het advies: 'Nederland Natuurinclusief - Natuur overal en voor iedereen (RLI, 2022)', dat met o.a. aandacht voor

²⁵ Zie in deze o.a. de publicatie: 'Green and Blue Spaces and Mental Health (WHO, 2021)'.

de kansen die er daarbij zijn om in alle gebieden minimaal tot een: 'Basiskwaliteit natuur' te komen en uiteraard binnen natuurgebieden, zoals de Natura 2000-gebieden en ook het NNN een hogere kwaliteit.

Kortom, er liggen tal van 'integrale (ruimtelijke) perspectieven/inspiratiebronnen' om echt vanuit Nederland als geheel (meer) in harmonie met de natuur te leven, inclusief ook voor het landelijke gebied, hetgeen de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. vanuit de uitdagingen/opgaven/doelen waar we met zijn allen voor staan wezenlijk acht om nu ook echt als samenleving voor een dergelijke perspectief te kiezen, zodat het ook duidelijk is waar voor iedereen in die zin een echt duurzame toekomst en dus stip op de horizon ligt.

Doelen

Als we dan die 'doelen' zelf zien dan blijft het met name toch voor de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de vraag, dat ook aangezien de 'centrale regierol' door de landelijke overheid o.i. toch niet geheel duidelijk is, dat niet alleen t.a.v. de doelen zelf (denk aan de eerder gepubliceerde: 'Stikstofkaart' met duidelijke gebiedsgerichte doelen die dan later weer is ingetrokken, evenals ook twijfelende houding van de regering m.b.t. de doelen t.a.v. stikstof, althans de daarbij aangegeven tijdsperioden), maar ook voor het daarbij van toepassing zijnde instrumentarium (denk ook aan de regeling voor zogenaamde 'piekbelasters'), hoe dan de aangegeven doelen zullen worden bereikt. Weliswaar worden dan in de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER NPLG' daarbij bijzondere aandacht gegeven aan de zogenaamde 'structurerende keuzes', evenals de 'varianties' (m.b.t. o.a. de ambities) die daarop mogelijk zijn, maar o.a. ontbreekt daarbij o.i. dus, zoals ook hiervoor al aangegeven, toch een daadwerkelijk inspirerend en bij voorkeur ook kaderstellend perspectief op een hoger schaalniveau, dat op basis van het grote aantal opgaven waar we voor staan en overigens niet alleen die m.b.t. het landelijke gebied, zodat in die zin de provincies (en andere 'stakeholders') en uiteraard ook de diverse (directe) belanghebbenden ook echt weten waar ze aan toe zijn. Uiteindelijk zal o.i. iedereen aan mogelijke perspectiefvolle oplossingen een bijdrage moeten leveren, inclusief ook de (voedsel)ketens die veelal een belangrijke schakel tussen het landelijke gebied en stedelijke gebied vormen, ook al zullen ook daarbij mogelijk meer directe (regionale) verbindingen tussen producenten en consumenten moeten worden gezocht.

5.2 Oplossingsrichtingen Landelijk Gebied

Zoals dan in de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' aangegeven zijn door het rijk een set aan zogenaamde 'structurerende keuzes' geformuleerd, waarmee dan de provincies zelf kunnen uitwerken wat waar wel en niet kan. Die structurerende keuzes zijn dan het resultaat van diverse routes van beleidsontwikkeling van de rijksoverheid met de maatschappelijke partners, tussen onderdelen van het rijksbeleid én van het rijk en de decentrale overheden.

Die 'structurerende keuzes' zijn dan te verdelen in twee categorieën, namelijk:

- Keuzes met directe doorwerking naar de gebiedsprogramma's (zie voor het overzicht de: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied', Tabel 2: 'Toelichting structurerende keuzes met directe doorwerking' en (in zekere zin) ook Fig. 2: 'Structurerende keuzes', pag. 13);
- Keuzes die meekoppelen in het opstellen van de gebiedsprogramma's, zoals die m.b.t. de volksgezondheid, dierziekten en zoönosen, 'geurhinder' en 'fijnstof'.

Aangegeven wordt dat de: 'Plan-MER' zich dan met name zal richten op 'de structurerende keuzes met directe doorwerking naar de gebiedsprogramma's'. De nadere uitwerking van de gegeven 'structurerende keuzes' zijn dan kennelijk tevens bepalend of de door de provincie op te stellen (regionale) gebiedsprogramma's wel of niet voldoen.

Met betrekking tot mogelijke 'alternatieven' wordt dan aangegeven dat ook daarbij de 'structurerende keuzes' bepalend zijn en dus niet de doelen. In die zin wil wordt in de: 'Plan-MER' zowel een beeld gegeven van het zogenaamde: 'Nulalternatief', hetgeen dan de situatie is als het NPLG niet wordt uitgevoerd, hetgeen dat als de 'Referentiesituatie' wordt aangemerkt, als van het: 'Voornemen', zijnde van de (gekozen/toegepaste) 'structurerende keuzes'. De vergelijking tussen beiden alternatieven vindt dan plaats op basis van het beoordelingskader zoals dat ook aan de 'Plan-MER NOVI' ten grondslag lag, namelijk het zogenaamde 'Rad van de Leefomgeving'.

In die zin wordt dus in de voorliggende: 'Ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau Plan-MER Nationaal Programma Landelijk Gebied' zodoende (nog) geen beeld gegeven van een mogelijk 'integraal alternatief', aangezien op basis van het lopende 'iteratieve proces' door de terugkoppeling van de provincies en de aldaar lopende gebiedsprocessen enerzijds en de uitkomsten van Landbouwakkoord anderzijds er nog aanpassingen t.a.v. d(i)e 'structurerende keuzes' kunnen optreden. Voor die aanpassing zou dan nog wel een apart traject binnen de m.e.r. worden gevolgd.

Integrale alternatieven

Op zich is het o.i. mooi dat een 'iteratief proces' wordt gevolgd, met ook inbreng vanuit de provincies (en aldaar aanwezige stakeholders), anderzijds wordt daarbij dus een bepalende rol toegekend aan 'structurerende keuzes' die kennelijk leidend zijn, ook m.b.t. de mogelijke alternatieven.

Zoals ook uit met name het vorige hoofdstuk kan worden afgeleid zou het o.i. goed zijn als er t.a.v. de diverse mogelijke 'integrale alternatieven' toch door de rijksoverheid een duidelijk 'integraal (ruimtelijk) perspectief' en dus richting aan het NPLG zou worden gegeven. Meer in het bijzonder zou het daarbij goed zijn, dat ook gezien de diverse opgaven, dat hierbij ook wordt ingespeeld op het: 'Scenario Nederland Natuurinclusief'. Bij een dergelijk integraal alternatief zou dan eveneens van de gegeven (inter)nationale doelen moeten worden uitgegaan, maar ook echt moeten worden gezien wat het doelbereik is als we als samenleving als geheel veel meer in harmonie met de natuur zouden gaan leven, dus de natuur weer ook echt als basis van de samenleving wordt gezien, inclusief met respect voor de intrinsieke waarden daarvan (zie in deze overigens ook de (maatschappelijke) doelen van de: 'Omgevingswet'). Dat daarbij dus eerst een beeld wordt gegeven hoe we echt in Nederland (en dat in samenhang met andere landen) tot een samenhangend en robuust natuurnetwerk kunnen komen, dat ook echt tegen een stootje kan, dat ook i.r.t. de klimaatverandering, evenals de milieudruk zodanig is teruggebracht dat volledig natuurherstel kan optreden en dat dan niet alleen t.a.v. de natuur in Natura 2000-gebieden, maar ook die binnen het NNN en eigenlijk overal, zodat weer echt een levend natuurnetwerk kan ontstaan (zie in deze dus o.a. ook de publicaties: 'Nederland Natuurinclusief - Natuur overal en voor iedereen (RLI, 2022)' en ook: 'Living Planet Report Nederland 2020 - Natuur en landbouw verbonden (WNF, 2022)' en ook: 'Living Planet Report 2023 - Kiezen voor natuurherstel (WNF, 2023)').

Natuurlijk er wordt wat betreft de 'structurerende keuzes' ook gekeken naar diverse mogelijke ambities en ook brandbreedten, dat ook op basis gevoeligheidsanalyses, maar als we nu o.i. geen echt fundamentele(re) keuzes maken, dat op basis van de zogenaamde 'Lagenbenadering (zie in deze dus ook de brief: 'Bodem en Water Sturend (Min I&M, 2022)'), evenals ook duidelijke keuzes voor natuurherstel, dat op basis van de (intrinsieke waarden van de) natuur als sturend principe, evenals het daadwerkelijke 'systeemherstel' dat daarvoor nodig, inclusief m.b.t. het klimaat (op niveau aarde als geheel) en m.b.t. de bodem (zie o.a. de film: 'Onder het maaiveld') en het (grond)water (zie dus ook de EKRW) dan vreest de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. toch dat we ondanks alle goede intenties toch achter de diverse doelen aan blijven lopen, hoe mooi bepaalde 'structurerende keuzes' en bijbehorende mogelijke 'maatregelen' ook zijn.

Ook het gegeven dat men de 'maatregelen' dan niet meeneemt in de Plan-MER, maar deze overlaat aan de provincies, maakt o.a. een goede toetsing van de effecten en ook van het doelbereik feitelijk onmogelijk.

5.3 Beoordelingskader en methodiek

Teneinde dan tot een toetsing van de/het alternatief, dus het: 'Voornemen', t.o.v. de 'Referentiesituatie' te komen, wordt dan gebruik gemaakt van het zogenaamde: 'Rad van Leefomgeving'. Laat het duidelijk zijn dat ook de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. de mening deelt dat hierdoor ook echt een 'integrale toetsing/beoordeling' mogelijk is, zij het dat Rad dan eigenlijk nog wel veel verder m.b.t. de toetsing van de effecten NPLG zou moeten worden uitgewerkt.

Zo zijn de m.b.t. het 'NPLG' relevante thema's en bijbehorende toetsingscriteria niet tot nauwelijks nader uitgewerkt, zodat het toch onduidelijk blijft wat bij de toetsing dan de uiteindelijke toetsingscriteria zijn. In die zin zouden deze o.i. in ieder geval ook nu al in de voorliggende: 'NRD NPLG' op basis beschikbare methodieken nader moeten worden omschreven, uiteraard voor zover beschikbaar.

Zo kan wat betreft de kwaliteit van het water dan moeten worden aangesloten bij de 'ecologische beoordelingssystematiek' vanuit de EKRW, zoals de 'ecologische maatlatten' die daarbij worden gebruikt.

Daarnaast zou m.b.t. de natuur t.a.v. de doelen kunnen worden aangesloten bij de doelensystematiek van de Natura 2000-gebieden en wat betreft de beoordeling bij de systematiek zoals bijvoorbeeld aan de NDA's zoals deze thans worden opgesteld ten grondslag is gelegd en dan in het bijzonder de daarbij gebruikte: 'Landschapsecologische systeemanalyses (LESA's)' (zie in deze dus o.a. ook de: 'Handreiking voor de gebiedsprogramma's (Min LNV et al, 2023)').

Een dergelijke systematiek zou dan ook kunnen worden toegepast op 'toestand' en het 'doelbereik' van diverse maatregelen wat betreft de natuur in Nederland buiten de Natura 2000-gebieden, zoals die m.b.t. het 'NNN' en ook bijvoorbeeld het bereiken van een 'Basiskwaliteit Natuur' in overige delen Nederland en waarvoor de systematiek (op basis zogenaamde 'KPI's') thans wordt uitgewerkt.

De t.b.v. de toetsing uiteindelijk gekozen systematiek en bijbehorende toetsingscriteria zouden dan niet alleen aan de Commissie voor het m.e.r. moeten worden voorgelegd, maar tevens ter beoordeling aan de inmiddels ingestelde Ecologische Autoriteit (EA), die voor

zover de Stichting Milieuzorg Zeist e.o. dat heeft begrepen mede onder de Commissie voor het m.e.r. valt, althans daarvan als een verbijzondering kan worden gezien.

Ook blijft het onduidelijk wat nu de 'bandbreedte' is tussen diverse 'scores', zodat het ook in die zin onduidelijk blijft wat de betekenis daarvan is. In ieder geval zouden ook deze voor meer SMART moeten worden beschreven, zoals op basis beschikbare 'ecologische -' of andere 'maatlaten'.

Verder wordt aangegeven dat het 'doelbereik' niet zal worden meegenomen, maar door Planbureau's op basis van een zogenaamde: 'Ex ante evaluatie' zal worden bepaald. Maar dat 'doelbereik' is o.i. wat nu juist een toetsingscriterium is, dus of de doelen uiteindelijk op basis voorgestelde maatregelen nu wel of niet zullen worden bereikt. In die zin zou dat o.i. toch deel van de voorliggende: 'Plan-MER NPLG' moeten zijn.

Daarbij kan m.b.t. de 'stikstof' nog worden aangetekend dat ook volgens een recent advies aan de Minister nogmaals is aangegeven dat er daarvoor eigenlijk geen andere standaard is dan de zogenaamde: "Kritische Depositie Waarde (KDW)" (zie in deze dus ook het advies: 'Van depositie- naar emissiebeleid - Voorstel hoe om te gaan met de KDW in wetgeving, vergunning en beleid (Erisman, J. W., et al, 2023)'). Verder is inmiddels uit nader onderzoek duidelijk dat de 'Kritische Depositie Waarden' voor bepaalde habitattypen zelfs nog te hoog zijn, zodat daarmee bij de toetsing rekening mee zou moeten worden gehouden (zie in deze dus ook het rapport: 'Review and revision of empirical critical loads of nitrogen for Europe (Bobbink, et al, 2022)'). In die zin moet de aanpak van stikstof dus nog urgenter worden geacht dan dat deze eerder werd ingeschat (zie in deze dus o.a. ook het rapport: 'Herstelbaarheid van door stikstof aangetaste Natura 2000-gebieden: een overzicht (Bobbink, et al, 2022)').

6. Conclusie

O.i. schiet voorliggende 'NRD Plan-MER NPLG' toch op aantal punten tekort, zeker als we de grote opgaven bezien waar we met zijn allen voor staan, zoals die m.b.t. het klimaat, de natuur/biodiversiteit én ook bodem en water. In die zin zou o.i. toch meer naar echte 'integrale alternatieven/perspectieven' moeten worden gekeken, evenals de toetsing op basis van het: 'Rad van de Leefomgeving' en dan met name de daarbij per (relevant) thema gegeven toetsingscriteria veel meer in detail moeten worden uitgewerkt. De daartoe beschikbare toetsingscriteria, zoals deze m.b.t. de natuur o.a. uit de doelendocumenten en meer recentere NDA's naar voren komen, zoals de zogenaamde: 'Landschapsecologische systeemanalyses (LESA's)', evenals wat betreft de kwaliteit van water uit de zogenaamde 'ecologische maatlaten' in kader EKRW zouden daarvoor dan een belangrijke basis kunnen vormen.

Hoogachtend,

P. Greeven

B. de Wolf

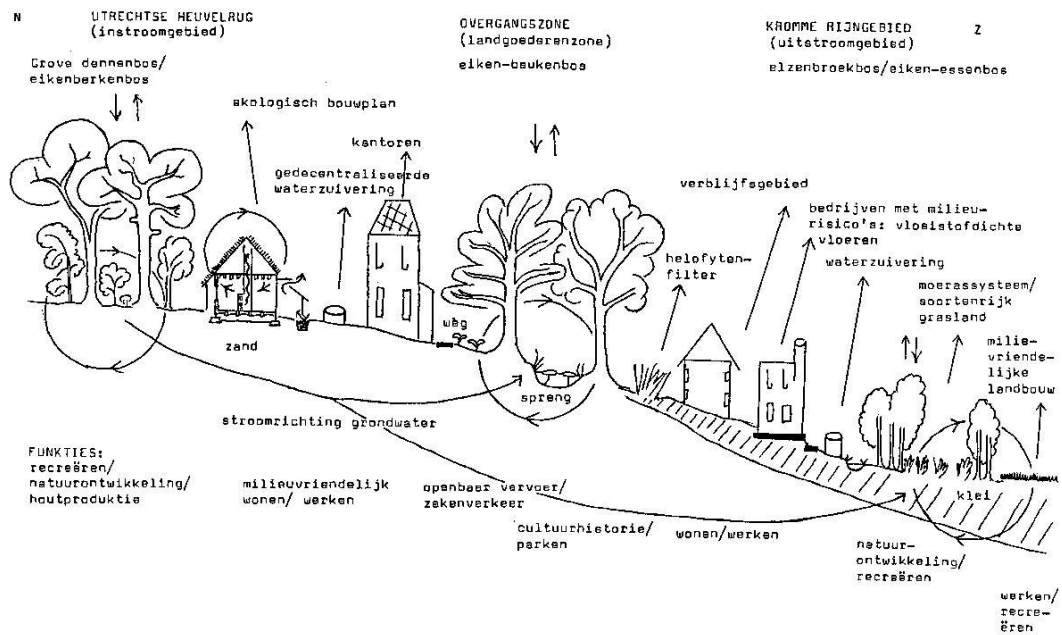
Afz.: Stichting Milieuzorg Zeist e.o.

P/a: B. de Wolf

Kometenlaan 70

3721 JV Bilthoven

Bijlage 2.4: Zeist in Balans

Bijlage 2.5: Folder Natuur verbinden en behouden (Werkgroep Faunapassages Zeist Zuid-West, 2020)

Natuur Verbinden en Behouden

De ecologische verbindingen tussen De Bilt, Zeist, Bunnik, Odijk en Driebergen

